

KUOKKALAN MUSEORAITIN KOKOELMAPOLIITTINEN OHJELMA

2021

KUOKKALAN MUSEORAITIN KOKOELMAPOLIITTINEN OHJELMA	1
1 JOHDANTO	5
2 KUOKKALAN MUSEORAITIN KOKOELMATEHTÄVÄ	7
2.1 KOKOELMATEHTÄVÄN MÄÄRITTEET	7
2.2 KUOKKALAN MUSEORAITIN TOIMINNAN PERIAATE	8
2.2.1 Yhteistyö ja vastuunjako	8
3 KUOKKALAN MUSEORAITIN JA SEN KOKOELMIEN HISTORIA	9
3.1 LEMPÄÄLÄ-SEURA RY	9
3.2 MUSEOTOIMINTA ALKAA	10
3.3 KUOKKALAN MUSEORAITIN RAKENNUSKANTA	10
3.4 KOKOELMIEN HISTORIA	13
4 KOKOELMIEN NYKYTILA, TALLENNUS JA KARTUNTA	15
4.1 KOKOELMATILAT	15
4.2 ESINEKOKOELMAT JA KARTUNTA	15
4.2.1 Yleiset kartuntaperiaatteet	15
4.2.2 Aleksanteri Eskolan kaupan kokoelma	16
4.2.2.1 Kokoelma ja sen tallennus	17
4.2.2.2 Kartunta	17
4.2.3 Aleksanteri Eskola henkilönä -kokoelma	18
4.2.3.1 Kokoelma ja sen tallennus	18
4.2.3.2 Kartunta	18
4.2.4 K.A. Koskisen pajan kokoelma	19
4.2.4.1 Kokoelma ja sen tallennus	19
4.2.4.2 Kartunta	20
4.2.5 Parturi-kampaamon kokoelma	20
4.2.5.1 Kokoelma ja sen tallennus	20
4.2.5.2 Kartunta	20
4.2.6 Suutarin kokoelma	21
4.2.6.1 Kokoelma ja sen tallennus	21
4.2.6.2 Kartunta	22
4.2.7 Hammaslääkärin kokoelma	22
4.2.7.1 Kokoelma ja sen tallennus	22
4.2.7.2 Kartunta	22
4.2.8 Puskeman Kustaan töllin kokoelma	23
4.2.8.1 Kokoelma ja sen tallennus	23

4.2.8.2 Kartunta	23
4.2.9 Agraari kotitalouksesineistö -kokoelma	24
4.2.9.1 Kokoelma ja sen tallennus	24
4.2.9.2 Kartunta	24
4.2.10 Sotaveteraanien kokoelma	25
4.2.10.1 Kokoelma ja sen tallennus	25
4.2.10.2 Kartuntaperiaatteet	25
4.2.11 Lempäälä-kokoelma	26
4.2.11.1 Kokoelma ja sen tallennus	26
4.2.11.2 Kartunta	26
4.2.12 Käyttökokoelma	27
4.2.12.1 Kokoelma	27
4.2.12.2 Kartunta	28
4.3 VALOKUVAKOKOELMA	28
4.3.1 Kokoelma ja sen tallennus	28
4.3.2 Kartunta	28
4.4 KÄSIKIRJASTO	29
4.5 NYKYDOKUMENTOINTI	29
5 KOKOELMIEN HALLINTA	30
5.1 KOKOELMIEN VASTAANOTTAMINEN	30
5.1.1 Lahjoituksen vastaanottaminen	30
5.2 LUETTELOINTI	30
5.2.1 Renki-kokoelmatietokanta	30
5.2.2 Luetteloinnin tila	31
5.2.3 Luettelointi- ja inventointiprosessi	31
5.2.4 Luovutus sopimus ja -ehdot	32
5.2.5 Nimeäminen, numerointi ja luettelointi	32
5.2.7 Asiasanoitus ja luokittelu	32
5.3 ARVOLUOKITUS	33
5.4 POISTOPOLITIIKKA	33
5.4.1 Poistoprosessi	33
5.4.2 Konkreettinen museo-objektin poistaminen	34
6 KOKOELMIEN HOITO	35
6.1 KOKOELMIEN HOITO JA KONSERVOINTI	35
6.2 KOKOELMIEN SÄILYTTÄMINEN	35
6.2.1 Säilytysmateriaalit ja suojaaminen	36

6.2.2 Digitaalinen pitkäaikaissäilytys	37
6.3 TURVALLISUUS	37
7 KOKOELMIEN SAAVUTETTAVUUS JA KÄYTTÖ	38
7.1 SAAVUTETTAVUUS JA PALVELUT	38
7.2 NÄYTTELYT	39
7.4 KOKOELMALAINAT	40
LIITTEET	41

1 JOHDANTO

Kuokkalan museoraitin kokoelmatyön tarkoitus on vahvistaa lempääläisten identiteettiä ja ymmärrystä omasta historiasta ja nykyhetkestä. Tallennuksen kohteina ovat sekä aineellinen että aineeton kulttuuriperintö ja karttuneita kokoelmia esitellään muun muassa Kuokkalan museoraitin museoissa, teemanäyttelyissä, tapahtumissa ja verkossa. Museoraitin toiminnasta vastaavat yhteistyössä Lempäälä-Seura ry ja Lempäälän kunta.

Tämä kokoelmapoliittinen ohjelma on tehty Kuokkalan museoraitin kokoelmatoiminnan käsikirjaksi. Ohjelmasta löytyvät erilaiset kokoelmiin liittyvät ohjeet, lomakkeet ja työnjaot sekä kokoelmien historia ja tulevaisuus. Ohjelman avulla kartoitetaan kokoelmien kompastuskiviä ja muodostetaan suunnitelma lempääläisen kulttuuriperinnön tallentamiseksi ja jakamiseksi.

Kuokkalan museoraitin ensimmäinen kokoelmapoliittinen ohjelma laadittiin vuonna 2014. Ohjelma laadittiin täydentämään vuoden 2013 näyttelysuunnitelmaa. Tämä käsillä oleva kokoelmapoliittinen ohjelma on täysin uudistettu. Kokoelmapoliitikkaa laatinut työryhmä on nostanut esiin tallennukseen ja kartuntaan liittyviä kysymyksiä ja hakenut niihin suuntaviivoja alan asiantuntijoiden avulla. Suurimpia muutoksia aiempaan kokoelmapoliittiseen ohjelmaan ovat tallennus-, kartunta- ja poistoperiaatteiden määrittely, inventointiprosessin kuvaus sekä liitteiksi tallennetut päivitettyt ohjeet ja lomakkeet. Kuokkalan museoraitin kokoelmapoliittinen ohjelma on julkinen asiakirja ja se on luettavissa Lempäälän kunnan verkkosivuilla ja *Siiri*-kokoelmatietokannassa.

Kuokkalan museoraittia syksyllä 2021. Kuva: Reetta Lepistö

Työryhmä:

Lempäälä-Seuran ry:n hallituksen jäsen Jari Lehtinen
Kuokkalan museoraitin museovastaava Kaarina Lepistö
Lempäälä-Seuran ry:n hallituksen jäsen, tutkija Reetta Lepistö
Lempäälä-Seuran ry:n hallituksen jäsen Riitta Mäkinen
Seura-aktiivi Raili Reini
Lempäälän kunnan kulttuurituottaja Talvikki Torppa
Seutumuseotutkija Hannamaria Westman
Lempäälä-Seuran ry:n hallituksen jäsen Ari Viidanoja

Kannen kuva: Kuokkalan museoraittia syksyllä 2021. Kuva: Reetta Lepistö

2 KUOKKALAN MUSEORAITIN KOKOELMATEHTÄVÄ

Lempäälä-Seura ry ja Lempäälän kunta vastaavat yhteistyössä lempääläisen kulttuuriperinnön tallennuksesta ja esittämisestä painottuen Lempäälään, Kuokkalan museoraittiin ja raitilla sijaitseviin rakennuksiin teemoineen. Teemoja ovat A. E. Eskolan kyläkauppa, kyläkauppias Eskolan elämä, parturi-kampaamo, suutari, hammaslääkäri, tallukantekijä, agraari maatalousesineistö, talvi- ja jatkosota, paja- ja ajokalutehdas sekä Lempäälän yleinen historia. Paikallisten ihmisten tarjoamat kontekstitiedot ja tarinat ovat korvaamattoman tärkeitä kartunnalle. Ne vahvistavat kokemuksellisuutta omasta kotiseudusta ja tehostavat kotiseutuhistorian mieleenpainumista. Lempäälä-Seura ry ja Lempäälän kunta toimivat yhteistyössä eri yhteisöjen kanssa, jolloin aineettoman kulttuuriperinnön tallentaminen on mahdollista myös laajemmalla tasolla. Yhteisöllinen muisti yltää yksilön muistia pidemmälle ja vahvistaa kotiseudun kokemista yhdessä.

2.1 KOKOELMATEHTÄVÄN MÄÄRITTEET

Kuokkalan museoraitin toimintaa ohjaavat Suomen museolaki (729/1992, 1166/1996, 644/1998, 877/2005) ja -asetus (1312/1992, 1192/2005) ja Kuntien kulttuuritoimintalaki (166/2019). Museolain ja -asetuksen mukaan museotoiminnan tavoitteena on ylläpitää ja vahvistaa kansalaisten tietoutta kulttuuristaan, historiastaan ja ympäristöstään. Museoiden tulee edistää alansa tutkimusta, opetusta ja tiedonvälitystä tallentamalla, tutkimalla, säilyttämällä ja asettamalla näytteille esineitä ja muuta aineistoa ihmisestä ja hänen ympäristöstään. Kuntien kulttuuritoimintalain mukaan toiminnan tulee edistää kulttuurin ja taiteen yhdenvertaista saatavuutta ja monipuolista käyttöä, kulttuurin ja taiteen harrastamista sekä niihin liittyvää kansalaistoimintaa ja kulttuuriperinnön ylläpitämistä ja käyttöä sekä tarjota paikallista identiteettiä tukevaa ja kehittävää toimintaa ja mahdollisuuksia kulttuurin ja taiteen eri muotojen ja alojen tavoitteelliseen taide- ja kulttuurikasvatukseen.

Museoraitin toiminta on myös ICOMin museotyön eettisten sääntöjen mukaista. Etenkin kohta: "Museokokoelmat heijastavat niiden yhteisöjen kulttuuri- ja luonnonperintöä, joista esineet ovat peräisin. Ne eivät ole tavallista omaisuutta vaan niillä voi olla suuri merkitys kansalliselle, alueelliselle, paikalliselle, etniselle, uskonnolliselle tai poliittiselle identiteetille. Tämä on tärkeä huomioida museon toimintatavoissa." painottuu Kuokkalan museoraitin kokoelmatyössä voimakkaasti.

Museotoiminnassa pyritään toteuttamaan Lempäälän kuntastrategian linjauksia sähköisten palveluiden lisäämiseksi. Museotyötä ohjaavat myös henkilötieto- ja tekijänoikeuslaki sekä EU:n tietosuojalaki.

2.2 KUOKKALAN MUSEORAITIN TOIMINNAN PERIAATE

Kuokkalan museoraitti on paikallismuseo, joka sijaitsee Lempäälän kunnan keskustasta noin kaksi kilometriä pohjoiseen. Museoraitti rakennuksineen ja piha-alueineen on osa Kuokkalankosken arvokasta kulttuuriympäristöä, joka levittäytyy nelisen kilometriä pitkän, idästä länteen virtaavan Kuokkalankosken molemmille rannoille. Alueella sijaitsevat myös Sakkola-museo, Hakkarin kartano, Ollilan talo ja Tuiskun eli Eskolan talo. Kuokkalan museoraitti on Pirkanmaan maakuntamuseon toimialueella.

Kuokkalan museoraitin alkuperäisen toiminta-ajatuksen keskiössä ovat olleet kauppa- ja pajamuseo. Ne sijaitsevat alkuperäisillä paikoillaan edustaen A. K. Eskolan kauppaa ja K. A. Koskisen pajaa esineistöineen. Muu museotoiminta on muodostunut näiden kahden museon ympärille. Koskisen seppäsuvun vanhassa asuintalossa sijaitsevassa parturi-kampaamomuseossa esitellään entisajan parturi-kampaamoalaa ja suutarin työhön ja asumisoloihin pääsee tutustumaan saman rakennuksen keittiössä. Myös nämä myötäilevät luontevasti museoraitin toiminta-ajatusta esitellä paikallista kotiseutuhistoriaa sen syntysijoilla. Sen sijaan sotaveteraanien perinnekammari, hammaslääkärin esineistö, agraari kotitalousesineistö ja Puskeman Kustaan savutöllä ovat aihepiireiltään kauempana museoraitin alkuperäisestä ydinajuksesta.

2.2.1 Yhteistyö ja vastuunjako

Museoaluetta ylläpitävät yhteistyössä Lempäälä-Seura ry ja Lempäälän kunta. Karkeasti jaoteltuna Lempäälän kunta vastaa rakennusten ja piha-alueen kunnossapidosta ja Lempäälä-Seura ry museokokoelmista.

Lempäälä-Seura ry toimii vapaaehtoistyön pohjalta, joten suuri osa kokoelmatyöstä tehdään vapaaehtoisten voimin. Muutamina vuosina kokoelmien luettelointia ja digitointia on voitu toteuttaa Museoviraston Lempäälä-Seura ry:lle myöntämän avustuksen turvin. Lempäälän kunta palkkaa vuosittain kaksi kesätyöntekijää museo-oppaiksi. Oppaat ohjeistetaan kokoelmien esittely-, ylläpito-, hoito- ja digitointitehtäviin Lempäälä-Seura ry:n toimesta.

Lempäälä-Seura ry omistaa A. K. Eskolan tontin ja rakennukset, joita ovat kauppa-, makasiini- ja navettarakennus. Lempäälä-Seura ry vastaa näiden rakennusten kunnossapidosta. Lempäälä-Seura ry omistaa myös Kustaan tollin, joka on sijoitettu Lempäälän kunnan omistamalle maalle. Lempäälän kunta omistaa Koskisen kiinteistön rakennuksineen ja esineistöineen. Kiinteistöstä ja esineistöstä on tehty vuokrasopimus Lempäälä-Seura ry:n ja Lempäälän kunnan välillä.

Parturi-kampaamomuseon rakennuksen omistaa Lempäälän kunta. Parturi-kampaamomuseon kokoelmat puolestaan kuuluvat Lempäälä-Seura ry:lle.

Kuokkalan museoraitin tapahtumatuotannosta ja tiedottamisesta vastaavat Lempäälän kunta ja Lempäälä-Seura ry yhdessä.

3 KUOKKALAN MUSEORAITIN JA SEN KOKOELMIEN HISTORIA

3.1 LEMPÄÄLÄ-SEURA RY

Lempäälä-Seura ry:n perustamiskokous pidettiin 2.11.1952 Manttaalitalolla Lempäälässä. Seuran ensimmäisenä puheenjohtajana toimi varatuomari E. A. Aaltio. Useiden muiden kotiseutuyhdistysten tapaan Lempäälä-Seura ry:n toiminta alkoi toisen maailmansodan jälkeen, jolloin ihmisillä heräsi kiinnostus omaa synnyin- ja kotiseutua kohtaan. Tämä ilmeni muun muassa haluna vaalia ja tallentaa paikallista perinnettä ja esineistöä.

Vuosina 1957, 1979, 1989 ja 2006 Lempäälä-Seura ry teki yhteistyötä Hämeen Heimoliiton kanssa järjestäen juhlia Lempäälässä. Vuonna 1972 seura avusti Tampereen yliopiston Kansanperinteen laitoksen perinnekeräystä. Professori Erkki Ala-Könnin johtama työryhmä keräsi valokuvia ja tallensi suullista perinnetietoa. Kauppias Aleksanteri Eskolalta, seppä Yrjö Koskiselta, maanviljelijä Oskari Peltomäeltä ja nurmenkulmalaiselta Hilma Lempiöltä (os. Lehtinen) tallennettiin puhetta yhteensä yli 50 tuntia. Aamulehden mukaan tutkimusaineisto oli yksi laajimmista siihen mennessä kerätyistä aineistoista Suomessa. Aineisto on saatavilla Tampereen yliopiston Kansanperinteen arkistossa.

Lempäälä-Seura ry harjoittaa julkaisutoimintaa. Ensimmäinen Lempäälä-Seura ry:n julkaisu on E. A. Aaltion toimittama *Lempäälän Joulukirja* vuodelta 1964. Vuodesta 1987 alkaen *Lempäälän Joulu* -lehti on ilmestynyt joka vuosi Ritva Mäkelän toimittamana. Seura on julkaissut vuosien varrella laajan määrän muutakin kirjallisuutta, postikortteja ja paperinukkearkkeja. Julkaisujen lisäksi Lempäälä-Seura ry on esitellyt aktiivisesti perinteisiä käsityötaitoja, aluksi Lempäälän kesänäyttelyissä ja Tampereen Messuilla, myöhemmin Kuokkalan museoraitilla.

Ennen varsinaisen museotoiminnan alkamista vuonna 1957 Lempäälä-Seura ry sai lahjoituksena 1800-luvun loppupuolella rakennetun Sotavallan kartanon tuulimyllyn. Tuulimyllyn siivet tuhoutuivat sisällissodan taisteluissa, joten se on ollut käyttämättömänä vuodesta 1918. Lempäälä-seura korjautti tuulimyllyn paanukaton vuonna 1985. Uudet kevytrakenteiset siivet tuulimyllyyn tehtiin vuonna 2012. Siivet ne putosivat myöhemmin maahan myrskyn seurauksena, ja tuulimylly on edelleen ilman siipiä.

Lempäälän kunta lahjoitti Lempäälä-Seura ry:lle Rantalan riihen vuonna 1974 ja sen ympärillä olevasta maa-alasta tehtiin 50 vuoden vuokrasopimus. Seura järjesti riihellä riihipäiviä vuoteen 1988 saakka.

Lempäälä-Seura ry toimii edelleen aktiivisena ja sen asioista päättää hallitus puheenjohtajan johdolla. Seuran alaisuudessa toimivat eri työryhmät ja toimikunnat tehostaen seuran toimintaa. Lempäälä-Seura ry:n päävastuualueita ovat kotiseutumuseotoiminta ja sen kehittäminen.

3.2 MUSEOTOIMINTA ALKAA

Lempäälä-Seura ry:n museotoiminnan voidaan katsoa alkaneeksi vuonna 1973, jolloin pyhän Birgitan kirkon tapulin alakertaan avattiin kirkkohistoriallisista esineistä kertova museo. Museossa oli esillä kirkkotekstiilejä, kynttelikköjä, kattokruunuja, kirkkoreki, häpeäpenkki, jalkapuu ja kirkonkello. Esineistöön kuului esineistöä ja kirjallista materiaalia myös kirkon ulkopuolelta. Museo oli auki yleisölle kesäsunnuntaisin jumalanpalveluksen jälkeen.

Tapuli oli kostea ja museoalan ammattilaiset totesivat sen sopimattomaksi säilytyspaikaksi museoesineille. Esineistöä jouduttiin poistamaan kokoelmista huonojen säilytysolosuhteiden ja mikrobivaurioiden vuoksi. Tapulimuseo päädyttiin lakkauttamaan 2010-luvun alussa.

Kuokkalan museoraitin muotoutuminen alkoi, kun Lempäälä-Seura ry osti Kuokkalantiellä sijaitsevan kauppakiinteistön vuonna 1979. Kuokkalan museoraitti avattiin yleisölle juhlerin menoin 1.8.1981. Avaamista edelsi museorakennusten korjaus- ja kunnostustyöt ja esinekeräys. Alkujaan Kuokkalan museoraitti muodostui kauppa-, parturi-kampaamo- ja pajamuseosta. Museoraitti oli avoinna vain sunnuntaisin ja aukipitoa hoidettiin talkoovoimin. Tällä hetkellä museoraitilla sijaitsevat kauppa-, parturi-kampaamo- ja pajamuseo, sotaveteraanien perinnekammari ja Puskeman Kustaan tölö. Ne ovat avoinna kesäaikaan ja aukipitoa hoitavat erikseen palkatut kesäoppaat.

3.3 KUOKKALAN MUSEORAITIN RAKENNUSKANTA

Kuokkalan museoraitin rakennuskanta koostuu seitsemästä rakennuksesta, jotka Puskeman Kustaan savutölöä lukuun ottamatta sijaitsevat alkuperäisillä paikoillaan. Lempäälä-Seura ry osti vuonna 1903 rakennetun kauppakiinteistön vuonna 1979. Sen rakennutti uhtualainen laukkukauppias Kuisma Kuismin. Kauppias vaihtui alussa tiuhaan tahtiin, kunnes vuonna 1913 kauppiana aloitti Aleksanteri Eskola. Hän toimi työssään aina vuoteen 1974 saakka.

Kauppamuseo. Kuva: Reetta Lepistö

Kaupan vieressä sijaitsee Koskisen seppäsuvun entinen asuinrakennus. Rakennuksen suurimmassa tilassa sijaitsee parturi-kampaamomuseo ja muihin huoneisiin on sijoitettu suutarin työstä ja elämästä kertovaa esineistöä, hammaslääkärin tuoli ja siihen kuuluvaa välineistöä sekä sotaveteraanien kokoelma talvi- ja jatkosodan ajalta. Rakennuksen pihalle johtavassa takaporstuassa on esillä maatalouteen liittyvää kotitalouksesineistöä.

Koskisen suvun entinen asuinrakennus. Kuva: Reetta Lepistö

Museoalueen luoteiskulmassa sijaitsevan K. A. Koskisen paja- ja ajokalutehdasmuseo oli aikanaan kolmannen polven seppä Kustaa Aleksanteri Koskisen paja, joka myöhemmin toimi myös ajokalujen valmistuspaikkana. Kustaan poika Yrjö Koskinen jatkoi pajan toimintaa vuoteen 1975 saakka. Hänen jälkeensä perikunta myi kiinteistön rakennuksineen ja esineistöineen Lempäälän kunnalle vuonna 1981.

K. A. Koskisen paja- ja ajokalutehdasmuseo. Kuva: Reetta Lepistö

Koskisen seppäsuvun vanhaa asuinrakennusta vastapäätä sijaitsee Eskolan eli Tuiskun talo. Lempäälän kunta osti rakennuksen Martti ja Päivikki Eskolan perikunnalta vuonna 2008. Talo on kaksikerroksinen, hirsirakenteinen ja lautavuorattu asuintalo. Lempäälän kunta maalautti talon ulkoseinät vuonna 2009, mutta sisätilat ovat melko huonossa kunnossa. Lempäälä-Seura ry:llä on käytössään kokoelmasäilytystiloja talon toisessa kerroksessa. Alakerrassa säilytetään muun muassa museoraitin ja kunnan tapahtumissa tarvittavia kunnan omistamia teltoja.

Eskolan eli Tuiskun talo. Kuva: Reetta Lepistö

Pihapiirissä on myös rakennuksia, jotka eivät ole museokäytössä. Koskisen tonttiin kuuluvat pajan viereinen, todennäköisesti eläinsuojana toiminut rakennus ja navetta, jota käytetään säilytystilana. Eskolan tonttiin kuuluva makasiini toimii tapahtumien yhteydessä kahvilana. Makasiinissa on pidetty myös Lempäälä-Seura ry:n hallituksen kokouksia.

Navetta ja makasiini. Kuva: Reetta Lepistö

Aiemmin Lempäälän Kuljussa kotimuseona toiminut Puskeman Kustaan savutölli on ainoa rakennus, joka ei sijaitse alkuperäisellä paikallaan. Tölli lahjoitti Lempäälä-Seura ry:lle perinteentutkija Eeva Aneron perikunta. Tölli siirrettiin ensin Puskemasta Eeva Aneron pihalle, josta se siirrettiin museoraitille. Viimeisen siirron yhteydessä uuni rakennettiin vahingossa kylmään varastotilaan pirtin sijaan. Pieneläjän tarvekaluja esittelevä rakennus avattiin yleisölle vuonna 2000.

Puskeman Kustaan savutölli. Kuva: Reetta Lepistö

3.4 KOKOELMIEN HISTORIA

Lempäälä-Seura ry:n esinekokoelmat ovat karttuneet ostamalla ja lahjoituksin. Kokoelmat liittyvät pääasiassa museoraitilla sijaitseviin rakennuksiin ja niissä oleviin teemahuoneisiin.

Kaupamuseon ydinkokoelma muodostuu kiinteistökaupan mukana tulleesta A. K. Eskolan kaupan alkuperäisestä esineistöstä. Myöhemmin kokoelma on karttunut liikeyritysten, teollisuuslaitosten ja yksityisten ihmisten tekemien lahjoitusten myötä.

Parturi-kampaamon esinekokoelma on saatu lahjoituksena Suomen Kähertäjätyöntajaliitolta. Ehtona lahjoitukselle oli se, että kokoelma asetetaan näytteille. Suomen Kähertäjätyöntajaliiton lahjoituksen lisäksi yksittäisiä esineitä on tullut kokoelmiin lahjoituksina yrityksiltä ja yksityishenkilöiltä.

Kyläsuutarin työstä ja elämästä kertova esineistö on karttunut ostoin ja lahjoituksin ja 1950–60-luvuilta peräisin olevat hammaslääkärin tuoli ja välineet on saatu lahjoituksena Toivo ja Ella Hankelalta. Agraari kotitalousesineistö on saatu lahjoituksina yksityishenkilöiltä.

Sotaveteraanien perinnekammarin esineistön omistaa Lempäälän Sotaveteraanit ry, joka ylläpitää ja hoitaa kokoelmia yhteistyössä Lempäälä-Seura ry:n kanssa.

Paja- ja ajokalutehdasmuseon esineistön omistaa Lempäälän kunta. Puhetiedon mukaan Seppä Yrjö Koskinen lupasi lahjoittaa pajan työkalut Lempäälä-Seura ry:lle 1970-luvun

alussa, mutta yhdistyksellä ei ollut esineistölle sijoituspaikkaa. Myöhemmin Lempäälän kunta osti Koskisen kiinteistön rakennuksineen ja irtaimistoineen, joten pajan esineistön omistus kuuluu Lempäälän kunnalle. Pajaan on sijoitettu Lempäälä-Seura ry:lle lahjoitettua, mutta aihepiiriltään pajaan kuulumatonta esineistöä.

4 KOKOELMIEN NYKYTILA, TALLENNUS JA KARTUNTA

4.1 KOKOELMATILAT

Suurin osa kokoelmista on sijoitettu näyttille rakennuksiin ja huoneisiin, joiden aihepiiriin ne kuuluvat. Esineet pidetään sijoillaan ympäri vuoden lukuun ottamatta suutarinsilmää ja kauppiaan takkia, joita säilytetään talven yli Tuiskun talon toisessa kerroksessa sijaitsevassa kokoelmien säilytystilassa.

Suurin ongelma kokoelmien säilytyksen kannalta on se, että peruslämpöä pidetään yllä ainoastaan kauppamuseossa ja Tuiskun talossa. Muissa tiloissa esiintyvät ilmakehän kosteuden ja lämpötilan vaihtelut ovat suureksi haitaksi museo-objekteille.

4.2 ESINEKOKOELMAT JA KARTUNTA

Lempäälä-Seuran perustamiskirjaan yhdistyksen tarkoituksena on kirjattu ”herättää Lempäälän väestössä elävää mielenkiintoa ja harrastusta Lempäälän muinaisuuteen ja kotiseudun kaikinpuoliseen kehittämiseen”. Tämä hyväksitty aiottu kirjaus ei voi kuitenkaan ohjata koko tallennustoimintaa, vaan kartunnan tulee perustua museon tallennusalueisiin, joiden lähtökohtana toimivat osakokoelmat.

Osakokoelmat muodostuvat pääasiassa rakennusten ja yksittäisten huoneiden teemojen pohjalta. Näitä ovat A. E. Eskolan kaupan, E. A. Koskisen paja- ja ajokalu-tehtaan, parturikampaamon, hammaslääkärin, agraarin kotitalousesineistön ja talvi- ja jatkosodan osakokoelmat. Lisäksi omat osakokoelmansa löytyvät kauppias Eskolan henkilökohtaisesta elämästä, käyttöesineistä ja Lempäälän historiaan oleellisesti liittyvistä objekteista.

Seuraavissa kappaleissa on kuvailtu lyhyesti yleiset kartuntaperiaatteet ja kunkin osakokoelman nykytila ja kartunta- ja tallennusperiaatteet. Nämä toimivat työkaluna muun muassa lahjoituksia vastaanottaessa. Tulee myös muistaa, että ammatillisten museoiden kokoelmayhteistyö on kehitetty vapauttamaan resursseja siihen, että museot voivat keskittyä omien kokoelmiensa ydinalueisiin. Lisäksi kokoelmayhteistyö muiden paikallismuseoiden kanssa on tärkeää.

4.2.1 Yleiset kartuntaperiaatteet

Lahjoitusten vastaanottaminen kuuluu ensisijaisesti Kuokkalan museoraitin museovastaavalle. Suurempien lahjoituserien yhteydessä museovastaava vie asian Lempäälä-Seura ry:n hallituksen päätettäväksi. Museovastaava voi myös tarvittaessa delegoida vastaanoton sopivaksi katsomalleen henkilölle, kuten harjoittelijalle tai kesätyöntekijälle.

Lahjoituksista ja ostoista laaditaan aina sopimukset (Liitteet Irtaimen kauppakirja ja Irtaimen lahjakirja).

Lahjoitusta vastaanottaessa tulee käydä läpi seuraavat kysymykset:

- Kuuluuko lahjoitus museon tallennusalueeseen (käy läpi jokainen osakokoelma ja sen tallennus- ja kartuntaperiaatteet)?
- Kuuluuko lahjoitus toiselle paikallismuseolle tai valtakunnalliselle vastuumuseolle paremmin, kuin oman museon kokoelmiin?
- Mitä lisäarvoa lahjoitus tuo museon kokoelmiin?
- Onko kokoelmissa jo vastaavia objekteja?
  - Jos on, onko tarjottu objekti edustavampi tai onko siinä paremmat kontekstitiedot?
  - Jos on, voiko vanhan esineen poistaa ja ottaa tilalle lahjoitettavan esineen?
  - Jos on, sopiiko esine käyttökokoelmiin?
- Sopiiko esine käyttökokoelmiin?
- Onko objekti huonokuntoinen?
  - Jos on, sitä ei kannata ottaa vastaan, ellei se ole erityisen mielenkiintoinen tai kulttuurihistoriallisesti arvokas.
- Onko objektin omistussuhteet selvät?
  - Jos ei ole, objektia ei voida vastaanottaa.
- Onko museolla mahdollisuus säilyttää objektia?
- Liittykö lahjoitukseen kontekstitietoja, toisin sanoen onko esine mykkä ja jää sen vuoksi vaille käyttöä myöhemmin?
- Valokuvalahjoitusten osalta katso kohta [Valokuvat](#)

Lahjoituksista voi kieltäytyä tai ne voi ohjata toiseen museoon. Kieltevä päätös voi nojautua yllä olevien kohtien lisäksi isoilla konservointi- ja ylläpitokustannuksilla.

4.2.2 Aleksanteri Eskolan kaupan kokoelma

A. E. Eskolan kauppa. Kuva: Tuija Visuri, Pirkanmaan maakuntamuseo

4.2.2.1 Kokoelma ja sen tallennus

Aleksanteri Eskola on toiminut kauppiana vuosina 1913–74. Tämän johdosta Kauppamuseon kokoelmissa olevat objektit sijoittuvat 1910–1970-luvuille.

Kauppamuseossa esitellään kaupassa myytyjä tuotteita osana kauppainterööriä. Painopiste on hyväkuntoisissa, pääasiassa käyttämättömissä esineissä ja niiden myyntipakkauksissa. Näiden lisäksi kokoelmiin tallennetaan mainoksia ja muita kauppiaan työhön liittyviä objekteja ja arkistomateriaalia. Kaupan esineistöä suuri osa on paperi- tai pahvipohjaisia esineitä, kuten tuotepakkauksia, joten objektien säilyttämiseen liittyvät kysymykset ovat ajankohtaisia. Kauppaan alun perin kuuluneet museo-objektit löytyvät diaarikirjoista ja ne merkitään *Renki*-kokoelmatietokantaan OCM-asiasanalla *alkukokoelma*. Inventaarikirjat ja muu vastaava arkistomateriaali luetteloidaan esinekokoelmiin.

Kauppias Eskola on ollut aktiivinen Keskon jäsen, minkä vuoksi museo on saanut rahallista tukea ja esinelahjoituksia Keskolta ja K-ryhmän kauppiailta. Tämän takia yhtenä painotettavana alueena ovat Keskon tuotteet.

4.2.2.2 Kartunta

- Kokoelma koostuu kaupassa myydyistä tuotteista, sisustuksesta ja somistuksesta, mukaan lukien mainokset ja työvaatteet.
- Kokoelmaan otettavien objektien tulee olla vuosilta 1910–1970.
- Esineiden pitää olla hyväkuntoisia, mielellään käyttämättömiä ja alkuperäisissä myyntipakkauksissaan.
- Kaupassa esillä olevien tavaroiden yhteydessä kontekstiedot eivät ole pääasia, sillä tuotteiden tarkoitus on edustaa myymälän valikoimaa.
- Kauppias Eskola on ollut aktiivinen Keskon jäsen, joten yhtenä painotettavana alueena ovat Keskon tuotteet > pääasiassa kaikki Keskon tuotteet otetaan kokoelmiin, jos ne täyttävät kartunnan ehdot. Kontekstiedot eivät ole välttämättömiä.
- Käyttökokoelmaa kartutetaan.

4.2.3 Aleksanteri Eskola henkilönä -kokoelma

Kauppias Eskola työnsä äärellä. Kuva: Lempäälä-Seuran kokoelmat

4.2.3.1 Kokoelma ja sen tallennus

Kaupamuseossa painottuu kauppiaan työn ja kaupassa myytävien tuotteiden lisäksi kauppias Aleksanteri Eskola henkilönä. Tämän vuoksi Eskolasta henkilönä on muodostettu oma osakokoelmansa. Kauppias ja hänen perheensä historia tuo uuden, mielenkiintoisen ja täydentävän lähestymistavan aiheeseen. Esineistö ja arkisto- ja kuvamateriaali vaativat seulomista.

Lempäälä-Seuran osti Eskolan kauppa- ja asuinrakennuksena toimineen talon irtaimistoineen, joten museokokoelmassa on luetteloimatta runsaasti kauppiaan ja hänen perheensä esineistöä, asiakirjoja ja valokuvia. Esineistö ja arkistomateriaalit kuuluvat kaikki henkilökohtaiseen esinekokoelmaan, kun taas valokuvat liitetään osaksi valokuvakokoelmaa. Eskolan henkilökohtaisen elämän valokuvakokoelma saa oman alanumeron, jolloin se on helposti löydettävissä ja kokonaisuus pysyy eheänä. Lisäksi esine- ja valokuvakohteisiin tulee lisätä YSA-asiasana *henkilöhistoria*, jolloin koko henkilökohtainen aineisto on löydettävissä helposti yhdellä hakusanalla kokoelmatietokannasta.

4.2.3.2 Kartunta

- Osakokoelmaan liitetään kauppias Eskolaan, häneen perheeseensä ja työhönsä liittyviä esineitä, valokuvia ja asiakirjoja.

4.2.4 K.A. Koskisen pajan kokoelma

Paja- ja ajokalumuseo. Kuva: Ari Viidanoja

4.2.4.1 Kokoelma ja sen tallennus

Koskisen pajan toimintavuosista ei ole täyttä varmuutta. Koskisen suku työskenteli pajalla ja ajokalutehtaalla vuoteen 1975 saakka. Lempäälän kunta osti pajarakennuksen ja muut kiinteistöt esineistöineen vuonna 1981. Esineistö sisältää pääasiassa sepän työkaluja ja tuotteita, mutta myös ajokalutehtaan tuotteita ja maatalouteen liittyviä työkaluja.

Pajarakennuksen olosuhteet ovat tällä hetkellä riittämättömät esineiden säilytykseen. Rakennuksessa on ongelmana tuhohyönteinen, jonka vuoksi sinne ei voi viedä puuesineitä, eikä sieltä saa siirtää esineistöä muualle. Lisäksi tila on liian kostea rautaesineille. Tästä syystä pajatoimintaan tai ajokaluihin liittyvää esineistöä ei kartuteta, vaan keskitytään ratkaisemaan tilaan ja esineistön tuhoutumiseen liittyvät ongelmat.

Toimintaan ja esineistöön tuleekin kohdistaa muuta tutkimusta ja taltiointia. Esimerkiksi huonossa kunnossa olevat metalliesineiden pahviset kaavat ja piirustukset olisi hyvä digitoida tai piirtää uudelleen, jonka jälkeen säilytyskelvoton aineisto voidaan poistaa kokoelmista.

Pajassa on myös paljon luetteloiduttomia ja sinne alun perin kuulumattomia esineitä. Diaarikirjassa olevista pajan esineistä on olemassa esinekortit. Niitä ei ole kuvattu eikä liitetty *Renki*-kokoelmatietokantaan, mikä hidastaa ja hankaloittaa huomattavasti kokoelmien parissa työskentelyä, sillä pajassa alun perin olleet esineet kuuluvat Lempäälän kunnalle eikä kartoitusta pajan esineistöstä ja niiden kunnosta ole tehty. Avustusten haun ja kokoelmien hyvän hoidon näkökulmasta olisi selkeää, että esineet kuuluisivat yhdelle taholle.

Koska Koskisen paja- ja ajokalutehdas ovat Kuokkalan museoraitin toiminta-ajatuksen keskiössä, pajan säilytysongelmat tulisi korjata. Tämän jälkeen voidaan keskittyä sekä alkuperäisen esineistön kunnostamiseen, näyttelyn kehittämiseen sekä aihepiirin harkittuun tallentamiseen.

4.2.4.2 Kartunta

- Osakokoelmaa ei kartuteta tällä hetkellä.

4.2.5 Parturi-kampaamon kokoelma

Parturi-kampaamomuseo. Kuva: Jari Lehtinen

4.2.5.1 Kokoelma ja sen tallennus

Parturi-kampaamon esineistö on pääasiassa 1910–1960-luvuilta. Museokokoelmaan otettavien objektien tulee liittyä ensisijaisesti parturikampaajan ammatinharjoittamiseen ja miljööseen, toissijaisesti muuhun kauneudenhoitoon.

Parturi-kampaamon aihepiiriin kuuluvaa esineistöä on runsaasti. Esimerkiksi klippaussaksia, piippausrautoja, hiustenkuivaimia, permanenttikoneita, partaveitsiä tai niiden hiomaliuskoja on kokoelmissa runsaasti. Tämän vuoksi niiden vastaanottamisessa tulee käyttää harkintaa. Esillä olevien esineiden kaksoiskappaleet on siirretty parturi-kampaamosta kokoelmasäilytystilaan näyttelyn selkiyttämiseksi taaten niille myös vakaammat säilytysolosuhteet. Jatkossa tulee miettiä, siirretäänkö osa esineistä käyttökokoelman puolelle.

4.2.5.2 Kartunta

- Parturi-kampaamon esineistön tulee ajoittua 1910–1960-luvuille.
- Objektien tulee liittyä ensisijaisesti parturi-kampaajan ammattiin ja työskentelymiljööseen, toissijaisena tallennuskohteena ovat muut kauneudenhoitoon liittyvät tuotteet.
- Aineistoa ei kartuteta, ellei objekti liity merkittävästi paikallishistoriaan tai jos siinä on poikkeuksellisen hyvät kontekstitiedot.

5.2.6 Suutarin kokoelma

Suutarin koti ja versta. Kuva: Reetta Lepistö

4.2.6.1 Kokoelma ja sen tallennus

Kyläsuutarin versta sijaitsee hänen kotinsa keittiössä. Suutari on perheellinen, ja joutuu tilanpuutteen vuoksi tekemään töitä keittiössä. Osan ajasta hän on ”kylällä neulomassa”. Esineistö sijoittuu 1900–40-luvuille.

Suutarinverstaan tarina tulee terävöittää eli miettiä, ketkä huoneessa asuvat ja missä ajassa. Tämän jälkeen esineistöä karistetaan tarinan mukaiseksi. Esineitä voidaan sijoittaa myös laatikoihin ja kaappeihin, joita opas voisi kierroksilla halutessaan esitellä. Laatikoissa voi olla näytettävissä myös joidenkin työkalujen historiallinen kehitys. Keittiön pöydän ympäriltä suutarin esineistö ja ulkoyökalut olisi hyvä siirtää pois.

Suutarin työhön liittyviä objekteja, kuten lestejä ja kylmälestejä, on museokokoelmassa runsaasti. Uutta lahjoitusta vastaanottaessa tulee selvittää, onko kokoelmassa jo vastaavia esineitä [kokoelmien vastaanottosuunnitelman](#) mukaisesti.

Suutarin takaporstuassa on liikaa esineistöä, joten osa niistä siirretään kokoelmavarastoon. Eteisestä tehdään paikka, jossa voidaan levähtää ja jonka esineistö luo tunnelman aidosta interiööristä maaseudulla sijaitsevan talon eteisestä.

4.2.6.2 Kartunta

Kokoelmaa ei kartuteta tällä hetkellä. Poikkeuksena paikallishistoriaan liittyvä ja erinomainen kontekstiedoin varustettu objekti.

4.2.7 Hammaslääkärin kokoelma

Hammaslääkärin tuoli. Kuva: Reetta Lepistö

4.2.7.1 Kokoelma ja sen tallennus

Hammaslääkärin työhön liittyvän esineistön helmi on hammaslääkärin tuoli 1950–1960-luvulta. Myös muu esineistö on samalta ajalta. Hammaslääkärin kokoelma perustuu miltei yksinomaan lempääläisen hammaslääkäri Hankelan esineistöön.

Nykyistä tilaa voitaisiin muokata enemmän hammaslääkärin vastaanoton kaltaiseksi muun muassa valkoisin seinäkkein.

4.2.7.2 Kartunta

- Tavoitteena on kartuttaa aineetonta kulttuuriperintöä liittyen asiakkaiden kokemuksiin hammaslääkärikäynneistä.
- Esinekokoelmaa ei kartuteta.

4.2.8 Puskeman Kustaan töllin kokoelma

Savutöllä. Kuva: Tuija Visuri, Tampereen historialliset museot

4.2.8.1 Kokoelma ja sen tallennus

Töllissä on esillä perinteentutkija Eeva Aneron keräämä kokoelma, jonka tarkoituksena on esitellä pieneläjän elämää. Todennäköisesti esineistö ei ole kuulunut erakoituneelle tallukkamestari Puskeman Kustalle. Koska esineistön konteksteista ei juurikaan ole tietoa ja aihealue on kauempana museoraitin muusta toiminta-ajatuksesta, ei aiheeseen liittyvää esineistöä ole syytä ottaa kokoelmiin lisää.

Rakennuksen kunnossa on puutteita ja tuholaisongelma, jotka vaikuttavat esineiden säilytykseen. Tällä hetkellä huomio tulee kiinnittää rakennukseen kunnossapitoon ja esineistön kuntokartoitukseen. Elinkaarensa päähän tulleet esineet tulee poistaa. Esineitä ei saa tuoda museoraitin muihin rakennuksiin.

Diaarikirjaan on kirjattu savutölliin kuuluvia esineitä 139. Näistä esineistä löytyy esinekortit ilman kuvia ja kontekstietoja. *Renki*-kokoelmatietokantaan on luetteloitu vain kolme esinettä. Töllistä löytyy myös numeroimattomia esineitä.

4.2.8.2 Kartunta

- Kokoelmaa ei kartuteta tällä hetkellä.

4.2.9 Agraari kotitaloussesineistö -kokoelma

Kotitekoinen kirnu. Kuva: Hannu Heikkilä, Lempäälä-Seuran kokoelmat

4.2.9.1 Kokoelma ja sen tallennus

Agraari kotitaloussesineistö on Kuokkalan museoraitin toiminta-ajatuksesta irrallisempi aihepiiri. Tämän aihepiirin esineistöä lahjoitetaan helposti paikallismuseoihin. Tuleekin miettiä, voiko esineistöä tarjota omalla seudulla toimivalle paikallismuseolle tai aihepiiristä vastaavalle valtakunnalliselle vastuumuseolle Maatalousmuseo Saralle.

Osa esineistä voidaan pitää esillä takaporstuassa ja loput esineistä siirretään kokoelmasäilytystilaan. Näin on mahdollista esitellä paikallista agraaria elämäntapaa esimerkiksi teemanäyttelyn avulla. Joitakin esineitä voidaan siirtää käyttökokoelmaan, joihin saa myös koskea.

4.2.9.2 Kartunta

- Uusia esineitä ei oteta enää kokoelmiin, elleivät ne ole erityisiä tai niihin liity vahvasti paikallisuus ja kontekstiedot.
- Ensisijaisesti lahjoitukset ohjataan toiselle toiselle paikallismuseolle tai Maatalousmuseo Saralle.

4.2.10 Sotaveteraanien kokoelma

Sotaveteraanien perinnekammari. Kuva: Ari Viidanoja

4.2.10.1 Kokoelma ja sen tallennus

Talvi- ja jatkosotaan liittyvän esineistön omistaa Lempäälän Sotaveteraanit ry ja objektien hoidosta vastaa tällä hetkellä pääosin Lempäälä-Seura ry. Osa kokoelmasta on esillä Kuokkalan museoraitin tiloissa ja osa on varastoituna Tuiskun taloon. Sotaveteraanien kokoelma on luetteloitu *Renki*-kokoelmatietokantaan numeroille 11003–11335 ja kokoelman nimenä on Lempäälän Sotaveteraanit.

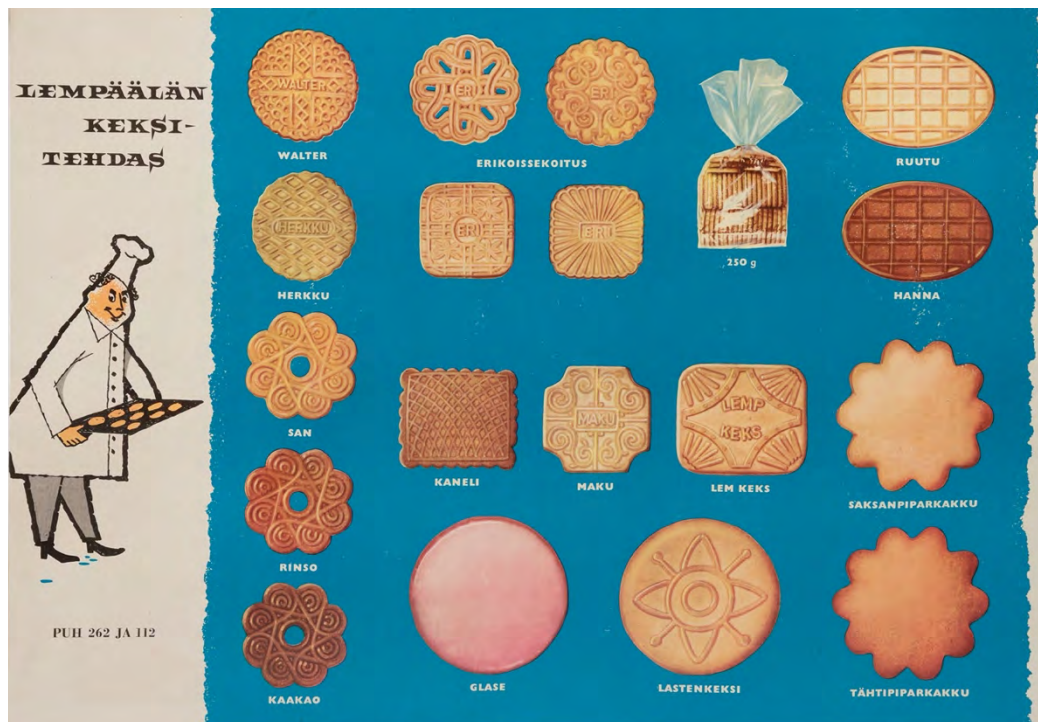
Perinnekammarissa esillä olevista esineistä muutamia on kirjattu museoraitin pääkirjaan, joten esineiden omistussuhteet tulisi selvittää. Lisäksi selkiytystä edellyttää myös perinnekammarin käyttämän tilan laajuus, jonka mukaan yhdistys maksaa vuokraa Lempäälä-Seura ry:lle. Esillä olevia esineitä tulisi karsia, jotta museovieraan olisi helpompi tutustua näyttelyyn.

Mikäli sotaveteraanien kokoelmaan soveltuvaa esineistöä tarjotaan museolle, tulee se ohjata Lempäälän Sotaveteraanit ry:n museotyöstä vastaavalle henkilölle.

4.2.10.2 Kartuntaperiaatteet

- Lahjoitusten vastaanotto ohjataan Lempäälän Sotaveteraanit ry:n museotyöstä vastaavalle henkilölle.

4.2.11 Lempäälä-kokoelma

Lempäälän keksitehtaan mainosjuliste. Kuva: Ari Viidanoja

4.2.11.1 Kokoelma ja sen tallennus

Lempäälä-kokoelma koostuu paikallisesti kiinnostavista aiheista. On kuitenkin syytä miettiä, mitkä ovat museon resurssit ottaa vastaan aineistoa. Esimerkiksi valokuva-aineiston vastaanottaminen ja säilyttäminen on taloudellisempaa ja pienemmin resurssien toteutettavaa kuin esineistön. Tulee myös muistaa, että kaikkea ei tarvitse asettaa esille, vaan kokoelmia voidaan esittää vaihtuvien näyttelyiden, niin fyysisten kuin digitaalistenkin välityksellä.

4.2.11.2 Kartunta

- Kokoelmaa kartutetaan Lempäälän yleisen merkittävyyden näkökulmasta.
- Kartunnassa suositaan aineetonta kulttuuriperintöä, kiteytynyttä esinetallennusta ja valokuvamateriaalia.

4.2.12 Käyttökokoelma

Muistelusalikko. Kuva: Teppo Moilanen, Vapriikin kuva-arkisto

4.2.12.1 Kokoelma

Kuokkalan museoraitilla on museokokoelman lisäksi käyttö- eli opetuskokoelma. Käyttökokoelma on kokoelma esineitä, joita voidaan kosketella esimerkiksi opastuskierroksilla, työnäytöksissä, näyttelyissä, tapahtumissa tai muistelu- ja opetuspaketeissa. Käyttökokoelman avulla lisätään museon saavutettavuutta.

Käyttökokoelmaan esineet valikoituvat sen perusteella, että niitä on jo useampi kappale kokoelmissa, ne ovat liian huonokuntoisia kokoelmiin tai ne eivät sovellu muuten kokoelmaan.

Vastaanotettu esineistö voidaan luetteloida suoraan käyttökokoelmaan. Myös museokokoelman huonokuntoiset esineet voidaan siirtää käyttökokoelmaan, mikäli museokokoelmaan on saatu paremmassa kunnossa olevia vastaavia esineitä. Mikäli käyttökokoelmassa oleva esine todetaan tulleen käyttöikänsä päähän, se poistetaan.

Käyttökokoelman esineet luetteloidaan *Renki*-tietokantaan samalla tavalla kuin museokokoelman esineet.

4.2.12.2 Kartunta

- Käyttökokoelmaan otetaan vastaan esineistöä. Ks. [Yleiset kartuntaperiaatteet](#)

4.3 VALOKUVAKOKOELMA

Hyvärisen kauppa 1910–20-luvulla. Kuva: Santeri Saukko, Lempäälä-Seuran valokuvakokoelma

4.3.1 Kokoelma ja sen tallennus

Kuokkalan museoraitilla on runsaasti lajittelematonta kuvamateriaalia, jota on alettu seuloa ja digitoida yhteistyössä Vapriikin kuva-arkiston kanssa keväällä 2021. Aineisto viedään *Renki*-kokoelmatietokantaan, jonka kautta ne julkaistaan valtakunnallisessa *Finna*-palvelussa. Osa kuvista jaetaan avoimella CC BY-lisenssillä *Siiri*-palvelun kautta kuntalaisten ja muiden aiheesta kiinnostuneiden vapaaseen käyttöön.

Renkiin on tallennettu myös lainassa olleita valokuvia 52, joiden kuvaoriginaalit on palautettu omistajilleen.

4.3.2 Kartunta

Kaikki valokuva-aineisto tallennetaan valokuvakokoelmaan. Kuvaoriginaalit tulee säilyttää vakaisissa olosuhteissa ja valolta suojattuina. Tällä hetkellä valokuvakokoelman säilytykseen ei ole sopivia tiloja, mutta oikeanlaista säilytystilaa saadaan mahdollisesti Lempäälän kunnan arkistosta.

Tällä hetkellä kaikki Lempäälä-aiheiset kuvat ovat tervetulleita. Seuraavia asioita tulee kuitenkin miettiä ennen lahjoituksen vastaanottoa:

- Onko resursseja kuvien asianmukaiseen säilyttämiseen?
  - Jos ei ole, pirkanmaalaisesta valokuva-aineistosta vastaa Vapriikin kuva-arkisto
- Henkilökuvien käyttö on hyvin rajallista, joten kotialbumit kannattaa seuloa hyvin tarkkaan, ettei loukkaa kenenkään yksityisyydensuojaa. Suojat raukeavat kyllä vuosien saatossa, joten asioita kannattaa punnita monelta kantilta.
- Vastaanotossa tulee suosia kuvia paikoista ja tapahtumista.
- Onko tuntemattomien ihmisten henkilökuville käyttöä?

4.4 KÄSIKIRJASTO

Kauppamuseon toimistoon on sijoitettu Kuokkalan museoraitin käsikirjasto. Sieltä löytyvät muun muassa kaikki Lempäälän kylä- ja historiakirjat. Aineisto on jaettu aihealueittain seuraavasti:

- Lempäälän Joulu
- Kesälehtiä, Museokello, Lempäälän-Vesilahden Sanomia
- Kulttuuriympäristö
- Museon hoito
- Taustatietoa ja -materiaalia
- Sakkola
- Vanhat vieraskirjat, päivärit ja kassavihkot

4.5 NYKYDOKUMENTOINTI

Nykydokumentoinnilla tarkoitetaan tämän hetken tallentamista jälkipolville muun muassa valo- ja videokuvaamalla, haastattelemalla, havainnoimalla ja äänitallentein.

Lempäälän kunta dokumentoi museoraitin tapahtumia, mutta varsinaista nykydokumentointia ei ole tehty ennen vuotta 2021 juuri lainkaan. Vuonna 2021 Lempäälän kunta ja Lempäälä-Seura ry aloittivat yhteistyössä Mainiemen muistot talteen -hankkeen, jonka puitteissa kerätään aineistoa purettavaan Mainiemen rakennukseen liittyen. Nyt onkin ajankohtaista miettiä, tulisiko Lempäälä-kokoelmaa kartuttaa mullakin tapaa aktiivisesti nykydokumentoinnin keinoin, sillä sen avulla saadaan kerättyä monipuolista aineistoa nykyhetkestä museon kokoelmiin.

Nykydokumentointia tehtäessä on hyvä tehdä aineiston tallennus- ja käyttö lupa haastateltavan, kuvattavan, havainnoitavan tai muutoin mukana olevan henkilön kanssa (liite 3, Aineiston tallennus- ja käyttö lupa).

5 KOKOELMIEN HALLINTA

5.1 KOKOELMIEN VASTAANOTTAMINEN

Kokoelmien vastaanottaminen kuuluu ensisijaisesti Kuokkalan museoraitin museovastaavalle. Ks. [Yleiset kartuntaperiaatteet](#)

5.1.1 Lahjoituksen vastaanottaminen

Jokaisesta lahjoituksesta tehdään lahjoitussopimus (liite 4, Irtaimen lahjakirja) kahtena kappaleena: toinen jää lahjoittajalle ja toinen museolle. Museolle jäävä kappale digitoidaan ja viedään *Renki*-kokoelmatietokantaan lahjoituserän yhden luetteloidun objektin tiedostoliitteisiin ja kohteen YSA-asiasanoihin lisätään sana *sopimukset*. Näin lahjoitussopimus löytyy kokoelmatietokannasta lahjoittajan nimeä ja/tai asiasanaa *sopimukset* käyttäen. Lisäksi kohteen numero, jonka lomakkeelta lahjoitussopimus löytyy, lisätään lahjoittaja-lomakkeen *Muuta*-kohtaan. Lahjoittajat löytyvät lomakkeen *Saantitiedot*-välilehdeltä. Paperinen sopimus arkistoidaan museolla olevaan kansioon. Ks. [Luovutus sopimus ja -ehdot](#)

Tämän jälkeen erä siirretään dokumentointitilaan seulottavaksi, diarioitavaksi ja luetteloitavaksi. Ks. [Luettelointi- ja inventointiprosessi](#)

Kokoelmien luettelointia. Kuva: Ari Viidanoja

5.2 LUETTELOINTI

Luettelointi pyritään tekemään heti lahjoituksen saavuttua, mutta tämä ei ole useinkaan mahdollista. Koska museon toiminta perustuu pääosin vapaaehtoistyöhön, luettelointi tapahtuu kunnan palkkaamien oppaiden, Lempäälä-Seura ry:n vapaaehtoisten ja Museoviraston ja muiden tahojen myöntämien apurahojen turvin.

5.2.1 Renki-kokoelmatietokanta

Kuokkalan museoraitilla on käytössä *Renki*-kokoelmahallintajärjestelmä (edellä ja jäljempänä kokoelmatietokanta). Renkiä käyttävät maatalousaiheisten museoiden Museoraitti-nimiseen yhteenliittymään kuuluvat museot. Raittimuseot osallistuvat www.museoraitti.fi-sivustoon ja julkaisevat *Museoraitti*-julkaisua. Yhteenliittymään kuuluu niin ammatillisia kuin ei-ammattillisia museoita.

Renkiä ylläpitää valtakunnallinen maatalousalan erikoismuseo Sarka. Ennen sähköiseen luettelointiin siirtymistä Kuokkalan museoraitilla oli käytössä manuaalinen luettelointijärjestelmä.

5.2.2 Luetteloinnin tila

Renkiin on luetteloitu tällä hetkellä 3359 esinettä ja 85 valokuvaa. Niistä 2702 on julkaistu valtakunnallisessa *Finna*-tietokannassa.

Kaupparakennuksen takahuoneessa ja vintillä on vielä paljon luetteloimatonta ja digitoimatonta materiaalia, myös sellaista, joka ei kuulu kaupan kokoelmaan. Lisäksi kaupan makuukamarissa on käyttökokoelmaan kuuluvia esineitä. Luetteloinnista ja sen priorisoinnista on tehtävä oma suunnitelma.

Luetteloinnin tila vuonna 2021:

- Käyttökokoelma on luetteloimatta *Renkiin*. Käyttökokoelmasta löytyy pdf-muodossa oleva luettelo Lempäälä-Seura ry:n Drivesta ja museon tietokoneelta.
- Esineistä 0–3887 löytyy kolme käsin kirjoitettua diaarikirjaa. Viimeinen esine on numerolla 3887 päiväyksellä 11.5.2005.
- Esineistä 4000–4296 on *Rengistä* tulostettu raportti (kaksi punaista mappia). Seuran tietokoneella on pdf-muodossa oleva listaus
- Esineistä 4297–4819 löytyvät tiedot luetteloituna Exel-tiedostoon. Tiedosto löytyy seuran Lempäälä-Seura ry:n Drivesta ja museon tietokoneelta.
- Digitoimattomia, kuvaamattomia ja *Renkiin* luetteloimattomia esinekortteja on noin 1200 kpl.
- Lempäälän sotaveteraanien perinnekammarin esineistö on luetteloitu *Renkiin* numerosta 11 000 alkaen.
- Kaikki tähän mennessä otetut kuvat ovat luettelointikuvia, joten niistä osa pitää kuvata uudelleen.
- Savupirtin esineet on luetteloitu esinekorteille, mutta niitä ei ole kuvattu, eikä siirretty *Renkiin*. Esinekorteissa on piirroksia esineistä.

Kaikki sähköisessä muodossa olevat diaarikirjat löytyvät Lempäälä-Seura ry:n Drivesta.

Museokokoelmissa on sekalainen joukko eri ikäisiä asumiseen ja elämiseen liittyvää esineistöä, kuten silmälasia, seinäkoristeita, keritsimä, seinätekstiilejä, pöytäliinoja ja astioita, jotka tulisi seuloa ennen luettelointia.

5.2.3 Luettelointi- ja inventointiprosessi

Kun lahjoituksia otetaan vastaan, tehdään niistä ensin lahjoitussopimus. Tämän jälkeen kohteet siirretään luettelointitilaan, jossa esineet seulotaan museon kartuntaperiaatteita noudattaen. Seulonnan jälkeen lahjoituserälle annetaan museonumerot ja erän tiedot liitetään diaarikirjaan. Diaarikirjasta näkyy viimeinen luetteloitu esinenumero. Luettelointi tehdään *Renki*-kokoelmätietokantaan, missä niihin liitetään tarvittavat tiedot. Asiasanastoina toimivat YSA ja MASA sekä OCM-luokitus.

5.2.4 Luovutus sopimus ja -ehdot

Jokaisesta lahjoitus- ja ostoerästä tehdään sopimus kaksin kappalein, toinen museolle ja toinen lahjoittajalle tai myyjälle. Parturi-kampaamon kokoelma on otettu museolle lahjoitusehdolla, että lahjoituserä asetetaan näytille. Tällaisia lahjoitusehtoja on pyrittävä jatkossa välttämään. On tärkeää, että museo voi punnita, mitkä ovat kokoelmien, museon ja resurssien kannalta parhaita vaihtoehtoja kokoelmien esittämiselle ja säilyttämiselle. Lisäksi valokuvien kohdalla on tärkeää, että museolla on oikeudet käyttää kuvia kaikin oikeuksin, sillä lahjoittajien kanssa tehdyt poikkeukselliset sopimukset ovat vaikeasti hallittavia. Näin ollen ei ole järkevää vastaanottaa aineistoa ilman vapaita käyttö- ja julkaisu-oikeuksia. Lisäksi esineiden kohdalla tulee voida tarvittaessa siirtää objekti käyttökokoelmaan, tarjota sitä muihin museokokoelmiin tai poistaa se kokoelmista.

5.2.5 Nimeäminen, numerointi ja luettelointi

Museolla on käytössä esineille yksi juokseva numero ja ensimmäinen vapaa numero löytyy diaarikirjasta. Luetteloitaessa esineet merkitään aina osaksi yhtä museon osakokoelmaa, kuten kauppa tai suutari. Valokuvat liitetään aina osaksi valokuvakokoelmaa, mutta *Valokuvan lisätiedot* -kohtaan merkitään, mihin esinekokoelmaan ne liittyvät. Luetteloinnin yhteydessä museo-objektit puhdistetaan ja pakataan ja/tai pussitetaan happovapailla materiaaleilla. Tämän jälkeen esineet kuvataan tai valokuvat digitoidaan ja liitetään kohteen lomakkeelle *Renki*-kokoelmakantaan. Lomakkeet täytetään ohjeiden mukaisesti (Liite 2).

Esineet nimetään niiden virallisilla nimillä. Valokuvien nimeksi annetaan sitä kuvaileva yleisnimi, kuten "Asiakkaita K. A. Koskisen kaupassa 1961".

Koska *Lisätiedot* > *Lähde- ja lisätiedot* > *Lisätiedot*-kenttä ei näy julkisilla käyttöliittymillä, tähän kenttään liitetään kaikki ei-julkisten henkilöiden tiedot.

5.2.7 Asiasanoitus ja luokittelu

Asiasanoituksen tarkoitus on helpottaa tiedonhakua. Kohteiden asiasanoituksessa käytetään yleistä asiasanastoa (YSA) ja museoalan ammattisanastoa (MASA), jotka täydentävät toisiaan. Molemmat asiasanastot latautuvat suoraan verkon kautta, joka estää inhimillisten virheiden syntymistä. Käytössä on myös OCM-luokitus. Vapaita hakusanoja *Renki*-kokoelmatietokantaan ei voi laittaa, mikä kaventaa hakusanoilta pois muun muassa murre sanat. Nämä tiedot lisätään kohtaan *Erityisnimi*. Objektit tulee kuvailla ja asiasanoittaa mahdollisimman monella sanalla etsinnän helpottamiseksi. Päämääränä on se, että objekti on helposti löydettävissä. Niinpä sitä tulee tarkastella monesta eri näkökulmasta. Esimerkiksi valokuva joulukinkusta koristeineen ja höysteineen voidaan asiasanoittaa: vihannekset, herne (laji), luumu, omena, tomaatti, punainen (väri), vihreä, yrtit, ruoanvalmistus, kynttilät, ruoka, joulu, koristeet, hedelmät, liharuoat, ruokakulttuuri, vuotuisjuhlat, sitrushedelmät, liha, sianliha, ruokailuastiat, salaattit, 70-luku, jouluruoka, juhlaruoka, kattaukset, journalistinen kuva, kinkku, kuorrute, kuorutus, lehtikuvaus, persilja, ruokakuva, ruokakuvaus, tarjoiluvati, posliiniastiat. Näin ollen asiasana voi kuvata esimerkiksi kohteen laatua, aihepiiriä, sisältöä, kontekstia, ajankohtaa tai muuta sellaista.

Tarkemmat luettelointiohjeet löytyvät liitteestä Rengin luettelointiohjeet.

5.3 ARVOLUOKITUS

Arvoluokituksen avulla on mahdollista tunnistaa ne esineet, jotka muodostavat kokoelmien ytimen. *Renkiin* luetteloitaessa on mahdollisuus valita esineen kokoelmatyypiksi joko käyttökokoelma tai museokokoelma, jotka ovat osa arvoluokitusta.

Arvoluokituksiksi kutsutaan menetelmää, jonka avulla museo tietyillä kriteereillä tai tietyistä näkökulmista arvioi objektia, sen museoarvoa ja sopivuutta museon kokoelmaprofiiliin sekä luokitaa objektin suhteessa sen tulevaan hoitoon, säilytykseen, käyttöön ja muuhun museokokoelmaan. Arvoluokitus lähtee siitä perusajatuksesta, että kokoelmiin otetut objektit ovat keskenään eriarvoisia. Arvoluokituksessa objektit jaetaan museokohtaisesti laaditun arvoluokitusjärjestelmän mukaisesti eri luokkiin. Kuokkalan museoraitilla arvoluokkia on kaksi, *museokokoelma* ja *käyttökokoelma*.

Tallennussuunnitelman ohella arvoluokitus lisää kokoelmien tuntemusta eikä kokoelmiin ole tarvetta ottaa vastaan mitään ”varmuuden vuoksi”. Arvoluokitus mahdollistaa myös kokoelmien monipuolisemman hyödyntämisen, kun käyttökokoelmaan luokitettuja esineistöä voidaan käyttää tuottamaan näköaistimusta laajemman kokemuksen.

5.4 POISTOPOLITIikka

Dokumentoidessaan esineen kokoelmiinsa Lempäälä-Seura ry sitoutuu ja toimii sen keskeisen periaatteen mukaisesti, että kokoelmat ovat pysyviä ja että museon tehtävä on säilyttää ne jälkipolville. Joskus kuitenkin tulee tilanne, että kokoelmista joudutaan poistamaan objekteja. Tällöin poistolle pitää löytyä peruste.

Poiston peruste voi olla esimerkiksi se, että esine on tuhoutunut korjauskelvottomaksi ilkeivallan tai vahingon takia tai se on vaurioitunut luontoperäisistä syistä (esimerkiksi tuholaiset), jolloin se on vaaraksi muulle kokoelmalle tai koko museorakennukselle. Tuholaisvauriot ovat uhkana erityisesti lämmittämättömille puurakennuksille, kuten jumiongelma K.A. Koskisen pajarakennuksessa. Poistoperusteena voi olla myös se, että esine ei kuulu museon tallennusprofiiliin tai esineitä on monta samanlaista kappaletta museon kokoelmissa tai sitä on vaikea säilyttää.

5.4.1 Poistoprosessi

1. Museo-objektin poistosta neuvotellaan maakuntamuseotutkijan ja/tai museovastaavan kanssa. Jos poiston kohde on museo- tai kokoelma-arvoltaan merkittävä, siirrytään kohtaan 2. Muussa tapauksessa siirrytään kohtaan 4.
2. Neuvottelusta laaditaan muistio, jonka perusteella poistoa ehdotetaan Lempäälä-Seura ry:n hallitukselle.
3. Hallituksen tekemä poistopäätös liitetään museon kokoelmatietokantaan poistetun esineen yhteyteen.
4. Varmistetaan, että poistettava kohde on hyvin digitoitu tai valokuvattu.
5. *Renkiin* merkitään poistetun esineen poistopäivämäärä ja poiston syy.
6. Poistetun esineen numeroa ei käytetä uudelleen eikä esineen luettelointitietoja poisteta.
7. Objektista poistetaan mahdollinen museotunniste eli sen luetteloinnin yhteydessä saama numero.

8. Objektin saantitapaan (lahjoitus, osto) ja omistajuuteen liittyvät kysymykset selvitetään.

5.4.2 Konkreettinen museo-objektin poistaminen

Palauttaminen lahjoittajalle Ensisijainen poistotapa on tarjota sitä takaisin lahjoittajalle tai

Siirtäminen toiselle paikallismuseolle tai valtakunnalliselle vastuumuseolle (TAKO).

Lahjoittaminen julkisyhteisölle Esine voidaan lahjoittaa myös julkisyhteisölle.

Kierrättäminen Poistettava museo-objekti voidaan kierrättää esimerkiksi tekemällä yhteistyötä paikallisten käsityöläisten kanssa. Tällöin poistettavia tuotteita annetaan heille uudistuotantoa varten ja niistä kertyvät tulot jyvitetään museon ja tekijän kesken.

Tuhoaminen Tuhoaminen varmistaa, ettei museo-objektia voida ottaa uudelleen käyttöön. Tällöin objekti rikotaan tai tehdään muutoin käyttö- tai korjauskelvottomaksi. Tuhoamisessa tulee suosia materiaalin kierrätystä.

6 KOKOELMIEN HOITO

6.1 KOKOELMIEN HOITO JA KONSERVOINTI

Kuokkalan museoraitilla aktiivista kokoelmanhoitoa ovat tietyt toimenpiteet syksyisin ja keväisin. Museon sulkeutuessa syksyllä siirretään talvikaudeksi Tuiskun taloon suutarinverstaan vedestä tyhjennetty suutarinsilmä ja kaupasta kauppiaan takki. Muita hoitotoimenpiteitä ovat huolelliset tilojen siivoukset, huoneiden pimentäminen verhoihin, rotanmyrkyn paikoilleen asettaminen ja palosammuttimen siirto kauppamuseon rakennukseen. Keväällä aukiolokauden alkaessa vedellä täytetty suutarinsilmä ja kauppiaan takki viedään paikoilleen. Keväisiä siivoustoimia ovat ikkunoiden ja lattioiden pesu, mattojen puistelu ja imurointi. Aktiivista kokoelmanhoitoa museoraitilla on myös esineistön tarkkailu etenkin pajamuseossa ja Puskekan Kustaan töllissä koskien tuholaishyönteisiä. Pölyjen poistaminen tasoilta ja esineistä tulisi tehdä joka kevät. Samalla esineen kunto käy ilmi ja tulee mietittyä esineen tarpeellisuutta kokonaisuudessa.

Esineiden konservointia on tehty ostopalveluna Tampereen historiallisilta museoilta muun muassa avustusten turvin. Vallitsevassa tilanteessa, kun museoraitilla ei ole henkilöresursseja eikä tiloja omatoimiseen konservointiin, ensiarvoisen tärkeäksi nousee kokoelmien hyvä hoito. Tämä tarkoittaa, että niin näyttelytilat kuin yksittäiset esineetkin pidetään mahdollisimman puhtaina.

6.2 KOKOELMIEN SÄILYTTÄMINEN

Esineitä Tuiskun talon kokoelmavarastossa. Kuvat: Tuija Visuri ja Anu Salmela, Pirkanmaan maakuntamuseo

Siisteyden ja puhtauden lisäksi kokoelmien hyvään hoitoon kuuluu niille sopivat olosuhteet kuten lämpötila, ilmankosteus ja valaistus. Tämä koskee niin näyttely- kuin säilytystiloja. Kuokkalan museoraitilla nykytilanne kummankaan osalta ei ole paras mahdollinen.

Erityisesti arkistomateriaalien säilytysratkaisua ollaan kehittämässä ja paloturvallinen arkistokaappi on hankinnan alla. Iso osa esineistöä on paperi- tai pahvipohjaisia, joten niiden oikeanlaiseen käsittelyyn ja säilytykseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Suotavaa olisi pimeät ja mahdollisimman vakaat säilytysolosuhteet. Tämän lisäksi alkuperäiset painotuotteet, kuten julisteet, mainokset ja postikortit olisi hyvä digitoida ja korvata tulostetuilla näköisversioilla.

Kokoelmien säilytystilat museoraitilla rajoittuvat Tuiskun taloon, ja sielläkin sitä on hyvin rajallisesti. Tilojen puuttuessa kokoelmien varastointiin käytetään kauppamuseon kahta ei näyttelytilana toimivaa huonetta ja vinttiä. Näistä puuttuvat hyllyt ja muu säilytykseen tarvittava tarpeisto. Lisäksi esineistöä on varastoitu parturi-kampaamo- ja paja- ja ajokalumuseoon. Suurin osa museoesineistä joutuu kovan rasituksen alle lämpötilojen ja ilmankosteuden vaihdellessa suuresti. Jatkossa tulisi turvata esineille paremmat säilytysolosuhteet.

Museoraitin kokoelmat tarvitsevat kahdenlaisia säilytystiloja. Tarvetta on ”karkealle” ja lämmittämättömälle säilytystilalle, jossa voidaan säilyttää suurikokoisia esineitä. Tällaisia ovat erityisesti ajokalumuseoon kuulumattomat esineet. Tällaista tilaa voidaan järjestää esimerkiksi pajarakennuksen vieressä olevasta aitasta. Sen sijaan hienovaraisempaa, lämmitettyä säilytystilaa tarvitaan kauppamuseon makuukamarissa ja parturi-kampaamo- ja kauppamuseon säilytystä tarvitseville esineille. Ikkunoihin tulisi hankkia kunnolliset pimennysverhot näytteillä olevien esineiden suojaamiseksi.

Täysinäisten elintarvikepakkausten sisältö olisi hyvä tyhjentää. Tällaisia ovat muun muassa maustepurkit.

6.2.1 Säilytysmateriaalit ja suojaaminen

Kokoelmatilaan pakattuja tekstiilejä. Kuva: Anu Salmela, Pirkanmaan maakuntamuseo

Esineet tulee pakata happovapaisiin materiaaleihin ja silkkipaperiin. Valokuva- ja arkistoinaisto pakataan myös happovapaita materiaaleja käyttäen ja ne säilytetään vakaisissa olosuhteissa valolta suojattuina. Hankinnan alla on paloturvallinen arkistokaappi, mutta se ei poista kosteuden- ja lämpötilavaihteluiden aiheuttamaa ongelmaa.

6.2.2 Digitaalinen pitkäaikaissäilytys

Digitoidut kuvat viedään *Renki*-kokoelmatietokantaan. Sen lisäksi kuvat säilytetään kahdella erillisellä kovalevyllä, joista toista säilytetään museolla ja toista museovastaavan kotona. Kuvat tallennetaan jpg-muotoisina ja ne pakataan väljimmällä pakkauksella eli parhaalla laadulla. Näin kuvat ovat interpoloitavissa yli kaksinkertaisiksi säästäten palvelintilaa.

6.3 TURVALLISUUS

Nykykäytännössä museotiloihin voi tutustua vain oppaan mukana, joten riski esinevarkauksiin ja -ilkelvaltaan on pieni. Jos asiakkaat voivat liikkua museoissa omatoimisesti, tulee mahdolliset riskitilanteet käydä huolellisesti läpi ja tehdä toimenpiteitä niiden minimoimiseksi.

Tulipalon tai muiden yleistä turvallisuutta vaarantavien tilanteiden varalta kauppamuseon toimistohuoneessa on yhteystiedot kuntaan, poliisiin ja palolaitokseen. Museoraitille on laadittu kokoelmia koskeva palo- ja pelastussuunnitelma. Talvikausina olisi hyvä tehdä säännöllisiä tarkastuskäyntejä museoiden tiloihin mahdollisten vahinkojen kartoittamiseksi ja samalla merkitä ylös lämpötila- ja kosteusarvot. Tästä laaditaan oma suunnitelma.

Suurin riski kokoelmien näkökulmasta ovat suuret lämpötilan ja ilmankosteuden vaihteluvälit, jotka heikentävät huomattavasti esineiden ikää. Myös valo vaurioittaa esineitä, minkä vuoksi verhoja tulisi pitää mahdollisimman paljon kiinni. Jokaiseen ikkunaan olisi hyvä hankkia kunnolliset pimennysverhot. Lämmintä kokoelmasäilytystilaa on hyvin vähän, joten sitä pitäisi hankkia lisää.

7 KOKOELMIEN SAAVUTETTAVUUS JA KÄYTTÖ

7.1 SAAVUTETTAVUUS JA PALVELUT

Kuokkalan museoraitin kokoelmien saavutettavuus on ympärivuotista. Pysyviä näyttelyitä on täydennetty ikkuna- ja kiertonäyttelyillä ja kokoelmiin pääsee tutustumaan *Finna*-verkkopalvelun kautta. Kokoelmien saatavuus lisääntyy jatkuvasti digitointityön edetessä.

Digitaalisuuden lisääminen aineistojen avaaminen kuntalaisille ovat museopoliittisen ohjelman tavoitteen mukaisia toimintoja. Tämän vuoksi Lempäälä-Seura ry aloitti pilottihankkeen Vapriikin kuva-arkiston kanssa keväällä 2021. Hankkeen puitteissa seulotaan, digitoidaan ja luetteloidaan ohjatusti Lempäälä-Seura ry:n hallussa olevaa valokuvamateriaalia. Hankkeen tarkoitus on tukea ja edistää kulttuuriperinnön vaalimista. Koska digitaalisuus on luonut uusia tapoja ymmärtää kulttuuriperintöä ja kokea osallisuutta, hankkeen lopuksi kuvia avataan yleisön vapaaseen käyttöön CCBY-kuvina.

Eräs museotoiminnan perustehtävistä on yleisön ja kokoelmien kohtauttaminen. Tätä toteutetaan muun muassa ikäihmisille suunnatuilla muistelusalakuilla, joiden tarkoitus on tarjota moniaistisia välineitä muisteluun. Salkussa on esineitä, joihin saa koskea. Tällä hetkellä koostetaan omia muistelusalukkuja lapsille ja nuorille.

Vuonna 2009 Lempäälä-Seura ry alkoi julkaista kolmen kirjan sarjaa, jossa lapsihahmot Mandi ja Aaron tekevät Kuokkalan museoraittia tutuksi lapsille. Julkaisutoiminnan ohella museoraitin kokoelmia on tuotteistettu painamalla postikortteja ja tuottamalla myyntiin Kuokkala-aiheinen lautapeli. Kaupparamuseossa on myynnissä sepän takomia esineitä.

Kesäaikaan Lempäälä-Seura ry ja Lempäälän kunta järjestävät museoraitilla erilaisia tapahtumia, kuten työnäytöksiä, lastenpäiviä, pihasoittoja ja lapsille suunnattuja museokierroksia. Tapahtumia järjestetään pihapiirissä mahdollisuuksien mukaan myös talvikaudella (muun muassa tonttupolku, kekri- ja lumenveistötapahtuma).

Kokoelmien saatavuutta voidaan lisätä tuottamalla omista kokoelmista näyttelyitä vaihtuvien näyttelyiden tilaan. Näyttelyt kannattaa suunnitella lähtökohtaisesti myös kiertonäyttelyiksi, joiden esineisiin tai ainakin osaan niistä saa koskea. Kokoelmia voidaan tehdä tutuiksi myös eri somekanavien kautta. Kuokkalan museoraitilla on oma Instagram- ja Facebook-tili, joiden kautta museon eri osakokoelmien tai yksittäisten esineiden ja valokuvien esittely on mahdollista.

Jatkossa tulee miettiä, miten museokäynnit ovat mahdollisia myös liikuntarajoitteisille ihmisille.

7.2 NÄYTTELYT

Kauppias Eskolasta kertova teemanäyttely vuonna 2021. Kuva: Reetta Lepistö

Museoraitin rakennuksien näyttelyt ovat pysyviä perusnäyttelyitä ja esillepanoltaan ne edustavat interiöörinäyttelyitä. Jokaisen näyttelykohdalla tulisi miettiä erillä olevien esineiden karsintaa, jotka löytyvät [kokoelmaesittelyiden](#) yhteydestä. Pysyvien näyttelyiden lisäksi esillä on erillisiä teema-, juhla- kierto- ja ikkunanäyttelyitä. Varsinaista vaihtuvien näyttelyiden tilaa rakennuksissa ei ole, mutta sellainen olisi tarpeen.

Tämänhetkinen toive on saada vaihtuvien näyttelyiden käyttöön huone, jossa hammaslääkärin tuoli on näytillä. Tila mahdollistaisi piilossa olevien kokoelmien esittelyn ja pysyvien näyttelyiden laajentamisen. Hammaslääkäriin liittyvän aineiston voisi tarjota esille esimerkiksi hammaslääkärin vastaanotolle ja aineistoa voisi täydentää muisteluin.

Museoraitin näyttelyvieras saa tietoa näyttelyistä ja niiden esineistöstä oppaalta, jonka mukana museoissa kuljetaan. Näin ollen näyttelytiloihin ei ole laadittu tekstitystä. Käytännössä kierros museotiloissa tiloissa tapahtuu niin, että kävijän maksettua pääsymaksun kaupparamuseossa, opas lähtee vieraan kanssa kierrokselle avaten ja sulkien museorakennusten ovia kierroksen edetessä. Näyttelyihin on mahdollista tutustua myös draamakierrosten avulla.

Mikäli Tuiskun talosta ja/tai muualta saadaan kokoelmien säilytystilaa, esineistö museorakennuksista vähenee ja näyttelyt voidaan asettaa näytteille siten, että itsenäinen kulkeminen tiloissa mahdollistuu. Tekstitys näyttelytiloissa voidaan toteuttaa monella eri

tavalla niin, ettei se häiritse autenttista tunnelmaa. Asiakkaiden omatoiminen museovierailu ei sulje mahdollisuutta järjestää opastettuja kierroksia.

Muisteluskukkujen rinnalle voidaan tehdä kiertäviä pienoisenäyttelyitä, jotka perustuvat aina yhteen teemaan. Tällaisia voivat olla mausteet, kahvi tai makeiset. Laukkuja voisi viedä näytille paikallisiin kohteisiin, kuten kirjastoon, kauppakeskuksiin ja kahviloihin.

7.4 KOKOELMALAINAT

Lempäälä-Seura ry lainaa esineitä ensisijaisesti museoille. Toissijaisesti esineitä lainataan harkinnan mukaan yhteisöille, yrityksille ja yksityishenkilöille. Laina-asiat pohditaan aina tapauskohtaisesti ja tutkijoille ja yksityisille ihmisille tarjotaan mahdollisuus tutustua esineisiin paikan päällä. Kokoelmalainoista tehdään aina lainaussopimus (liite 6, Lainaussopimus).

LIITTEET

Digitoijan ohjeet
Rengin luettelointiohjeet
Aineiston tallennus- ja käyttöluva
Irtaimen lahjakirja
Irtaimen kauppakirja
Lainaus sopimus
Kuokkalan kylä
Kauppamuseo
Parturi-kampaamo
K. A. Koskisen Ajokalupaja
Puskeman Kustaan savupirtti
Suutari, hammaslääkäri, takaporstua ja perinnekammari
Näyttelysuunnitelma

DIGITOIJAN OHJEET

SKANNAUS

VAPRIIKKI

VAPRIIKIN KUVA-ARKISTO

Digitointityö on tarkkuutta vaativaa työtä. Tarkkuutta tarvitaan kuvaoriginaalin käsittelyssä, numeroinnissa, pussittamisessa, palauttamisessa omalle paikalleen sekä digitointiohjeiden noudattamisessa (kuvakoko, sävyt, värit) ja pölyn poistamisessa.

Digitoitaessa kuvaoriginaali saa huomattavan määrän valoa. Se ei ole eduksi kuvan säilymiselle. Tämän vuoksi digitointi tulee tehdä ohjeita noudattaen. Näin turhalta valolle altistumiselta vältetään jatkossa. Tässä ohjeessa etenemme vaihe vaiheelta koko digitointiprosessin alusta loppuun saakka.

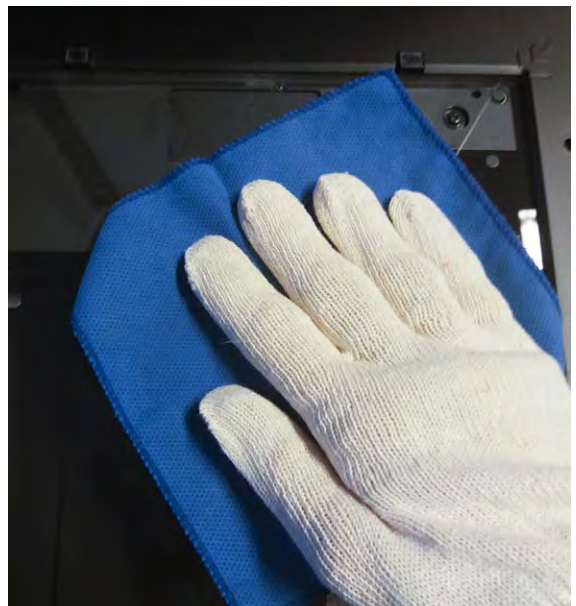
1. Varaa esiin työvälineet: hanskat, negatiiviliina, ilmapumppu ja tarvittaessa negatiivipidike. Tarvitset myös lyijykynän tai arkistokelpoisen tussin.

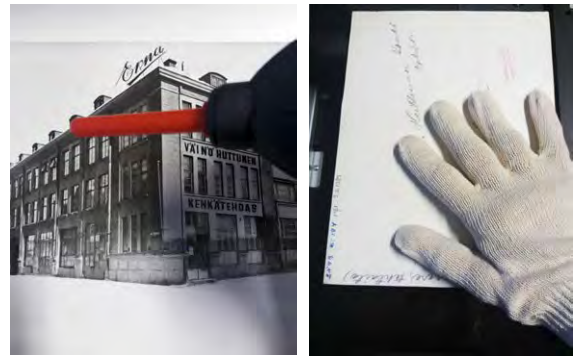
2. Jos olet digitoimassa vedosta, aseta skannerin yläpintaan lasin peittävä levy.

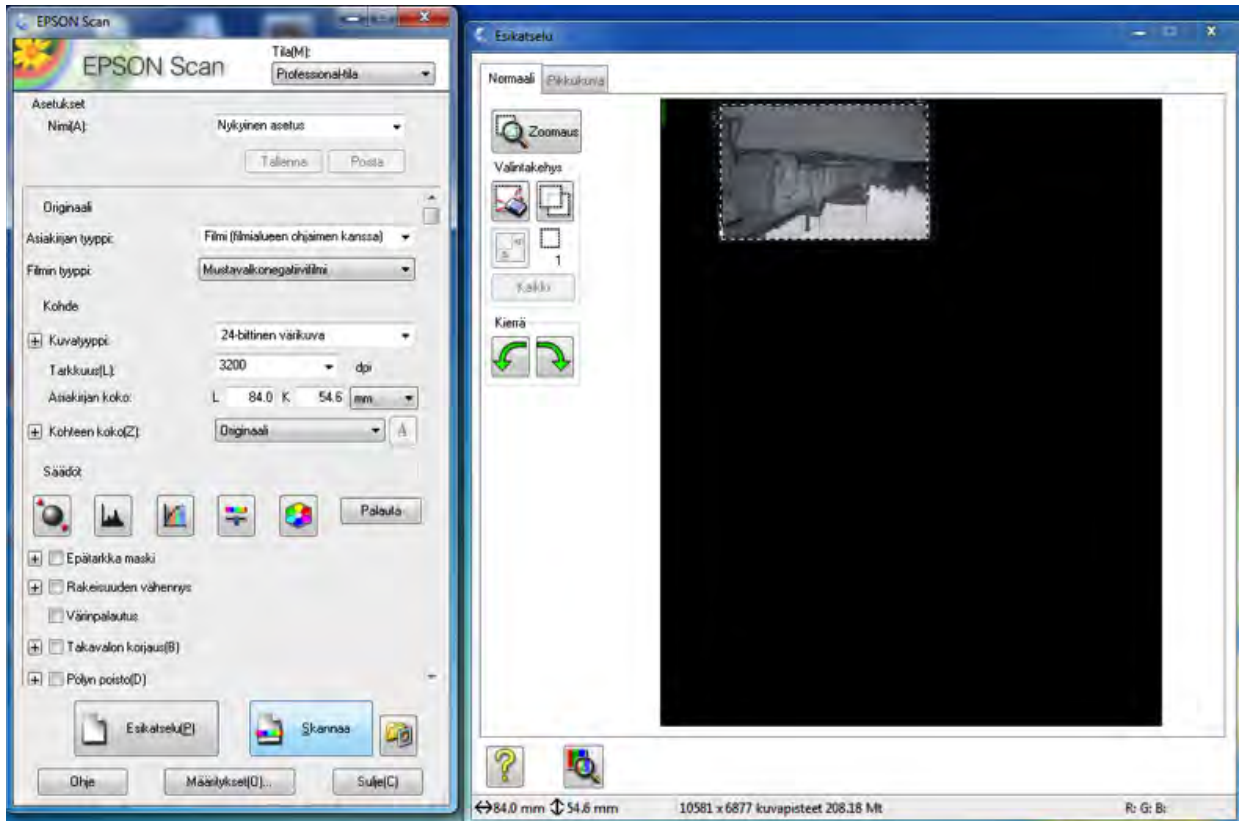
3. Puhdista huolellisesti pöly skannerin pinnalta. Puhdista pöly tarvittaessa myös digitointiympäristöstä. Mitä vähemmän pölyä digitoituun kuvaan tulee, sen helpompaa jälkityöskentely on.

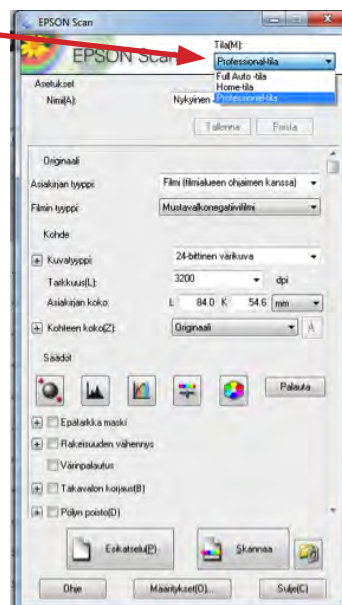
4. Puhdista kuvaoriginaali ja aseta se lasitasolle.
 Jos kuvaoriginaali on 6x6-, 6x7-, 6x9- tai kino-originaali,
 aseta se pidikkeeseen. Sulje skannerin kansi varovasti.

5. Avaa ohjelma **EPSON Scan**. Ikkunaan avautuu edellisen digitoinnin asetukset.

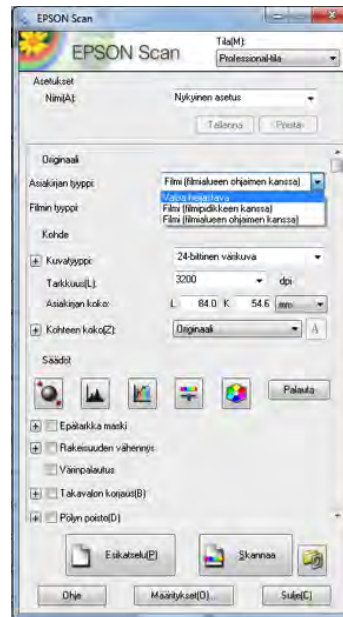

6. Tarkista, että työskentelet **Professional**-tilassa.
 Jos tila on joku muu, vaihda se oikeaksi.

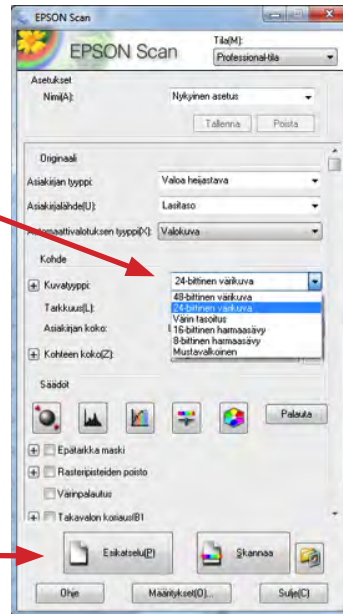
7. Muuta asiakirjan tyyppi kuvaoriginaalin mukaiseksi:

- **valoa heijastava** = vedos
- **filmi (filmipidikkeen kanssa)** = negatiivit ja diat pidikkeessä
- **filmi (kuva-alueen ohjaimen kanssa)** = negatiivit ja diat ilman pidikettä

8. Valitse kuvatyypeistä oikea, **24-bittinen värikuva**.

Vaikka kuvaoriginaali olisikin mustavalkoinen, kuva digitoidaan värikuvana. Tällöin saadaan eniten kuvainformaatiota talteen.

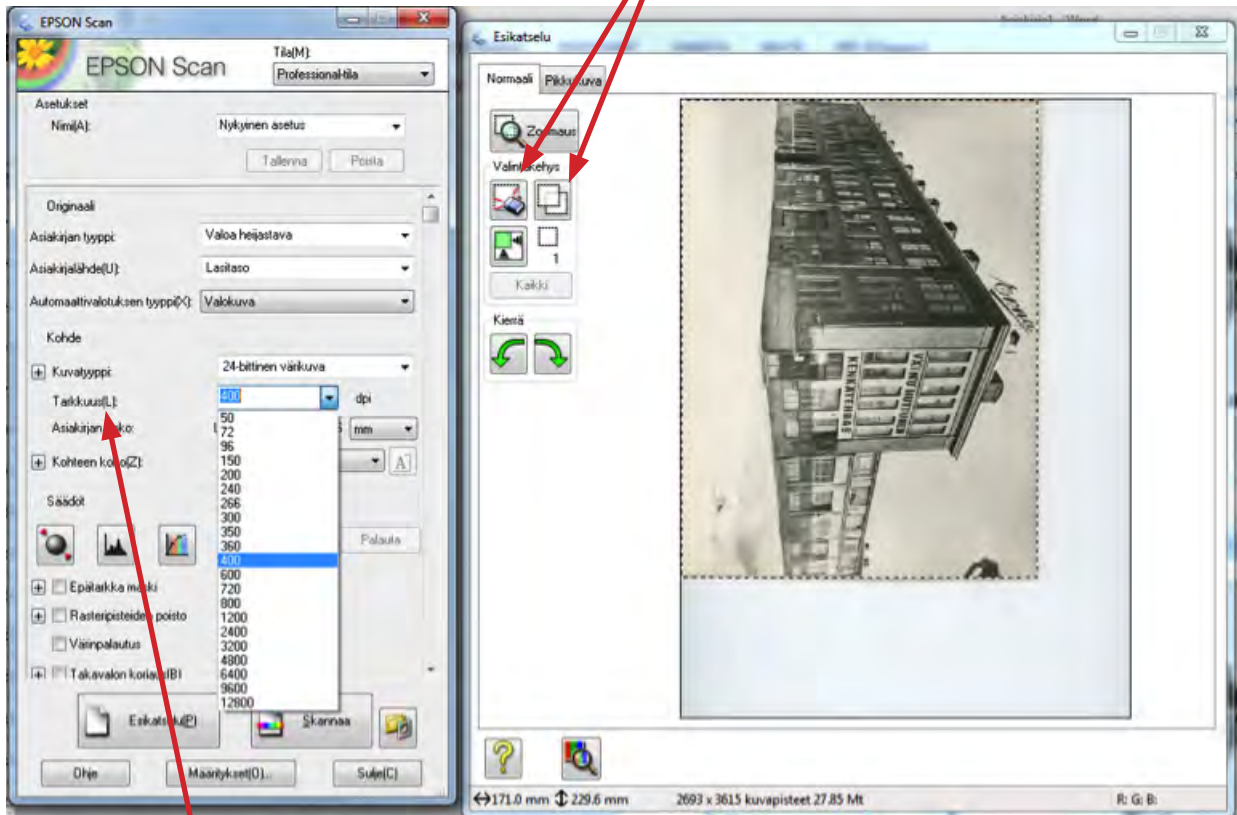
9. Klikkaa **Esikatselu.**

10. Nyt skanneri lähtee skannaamaan esikatselukuvaa.

On tärkeää, että missään skannaamisen vaiheissa ei tönitä tai heiluteta tasoa, jolla skanneri sijaitsee. Muutoin kuvasta tulee epätarkka.

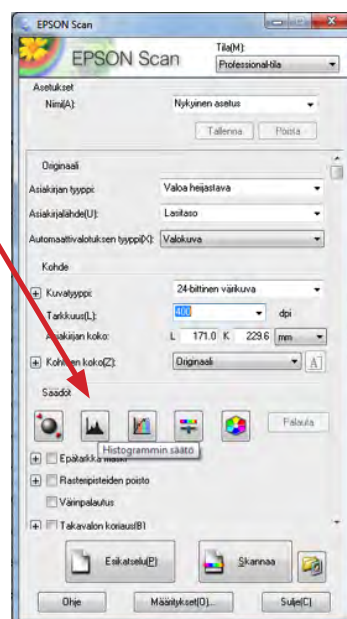
11. Hetken kuluttua eteesi aukeaa esikatselukuva.

Valitse valikon oikealle puolelle avautuneen skannausikkunan vasemmasta ylälaidasta kuva-alueen valintatyökalu. Valitse sillä kuva-alue tarkasti. Älä jätä kuvan reuna-alueille yhtään mustaa tai valkoista, sillä ne vaikeuttavat histogrammin tarkastelua. Voit liikuttaa valintaa hiirellä. Saat poistettua valinnan klikkaamalla puuhekumin kuvaketta.

12. Valitse kuvan tarkkuus siten, että kuvapisteiden yhteismäärä on noin 25–30 Mt. Luku muuttuu vasta sitten, kun olet päästänyt hiiren painikkeen irti.

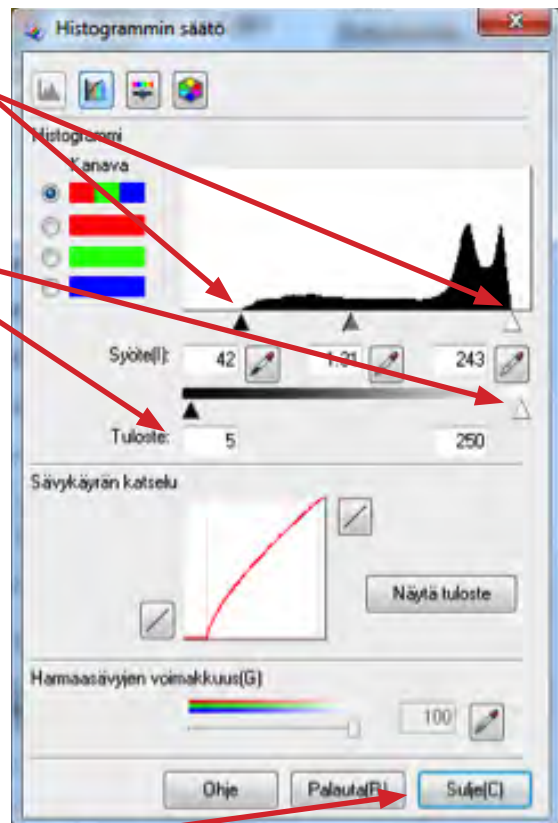
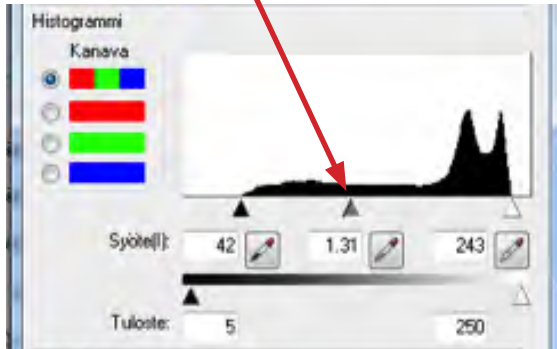
13. Klikkaa **Histogrammin säätö** -painiketta.

14. Säädä histogrammin molemmat päät (vasemmalla alasvyyt ja oikealla yläsvyyt) siten, että ne alkavat juuri siitä kohtaa, mistä "vuori" alkaa piirtyä.

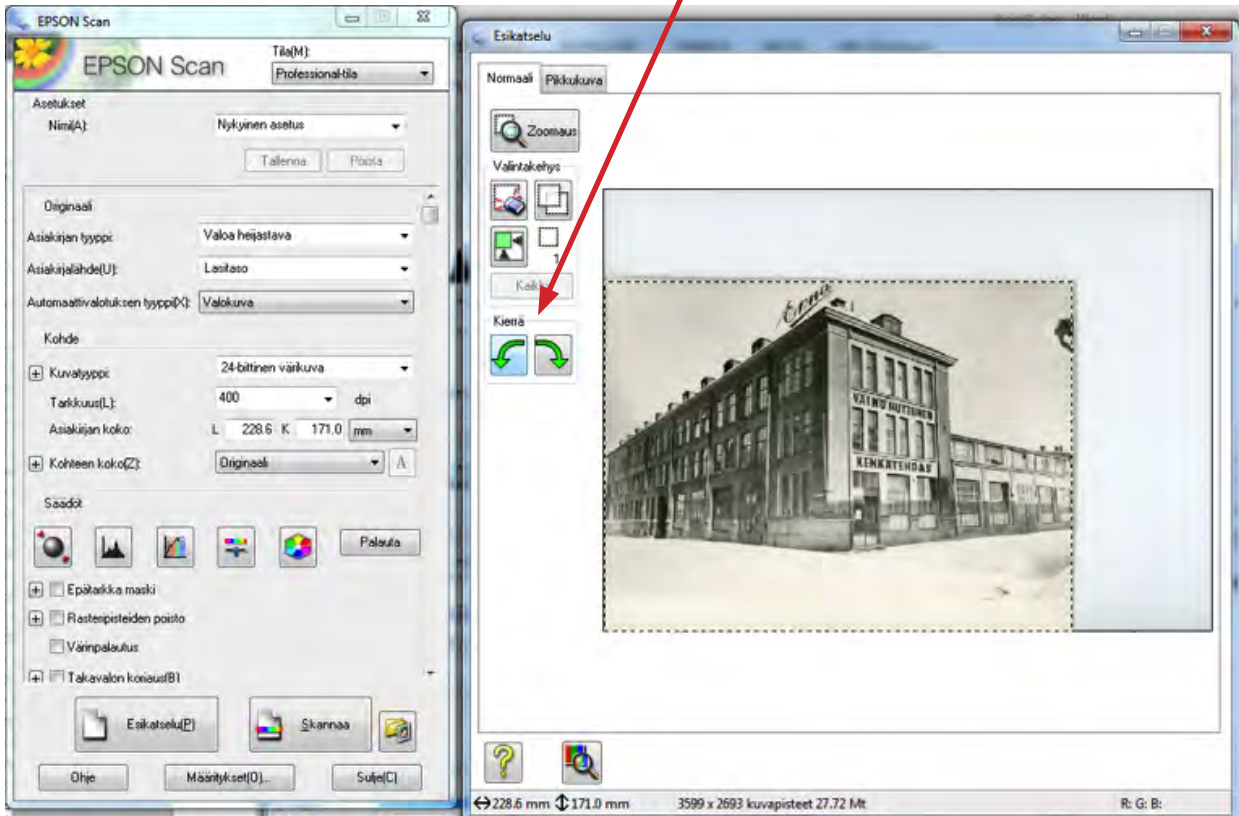
15. Vedä alemmat (ulostulo) nuolet arvoihin n. 5 ja n. 250.

16. Katso kuvan yleisilmettä, ja säädä se keskimmäisestä nuolesta sopivaksi. Liian vaalea kuva on parempi kuin liian tumma.

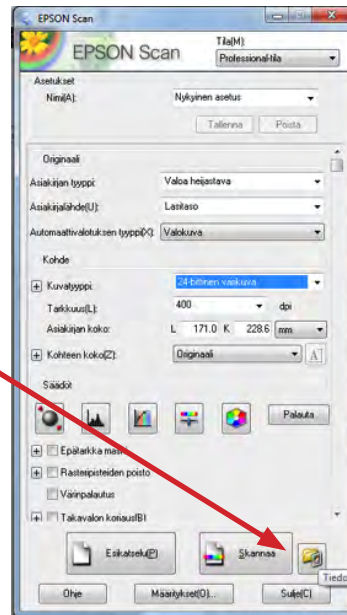

17. Kun asetukset ovat valmiit, klikkaa **Sulje**.

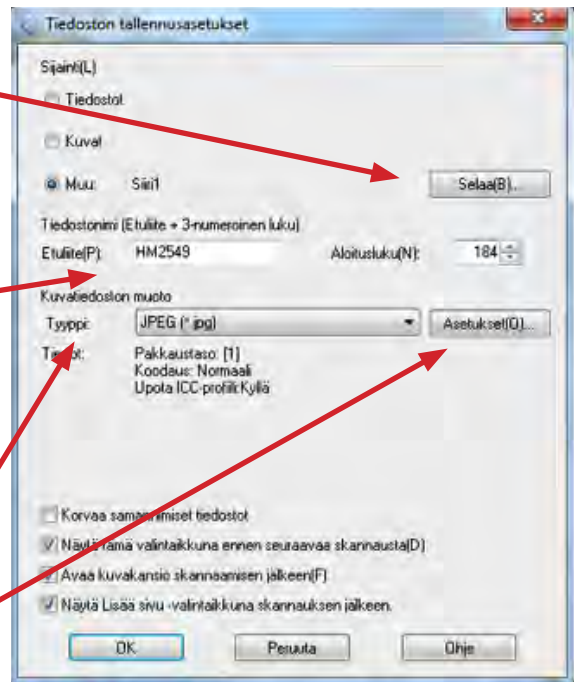
18. Kierrä kuva oikein päin klikkaamalla vihreästä nuolesta.

19. Valitse kansio, jonne digitoidut kuvat tallennetaan, sekä haluamasi tiedostomuoto klikkaamalla keltaista kansio-kuvaketta.

20. Eteesi aukeaa ikkuna, jossa voit määrittellä tiedoston tallentamisen kohdekansion sekä nimen. Klikkaa **Selaa**. Eteesi aukeaa näkymä, josta voit selata haluamasi kohdekansion tiedostojen tallentamiseen. Voit luoda koneelle myös uuden kansion kuva-tiedostoja varten.

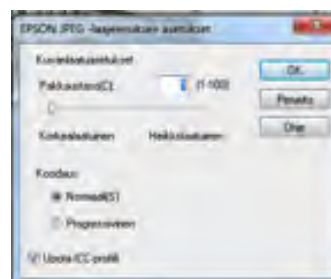
21. Tallennetuille tiedostoille voidaan määrittellä nimi jo skannausvaiheessa. Etuliite voi olla esim. diaarionumero ja aloitusluku alanumero. Aloitusluku on juokseva numero, joka kasvaa yhden kerrallaan. Tämä kannattaa huomioida, jos tasolla on useampi kuva kerrallaan.

22. Tyyppi-kohdassa voit määrittellä tallennettavan kuvatiedoston muodon, joka on pääsääntöisesti **jpg**.

23. Klikkaamalla **Asetukset**-painiketta, pääset määrittelemään tiedoston pakkausasetukset.

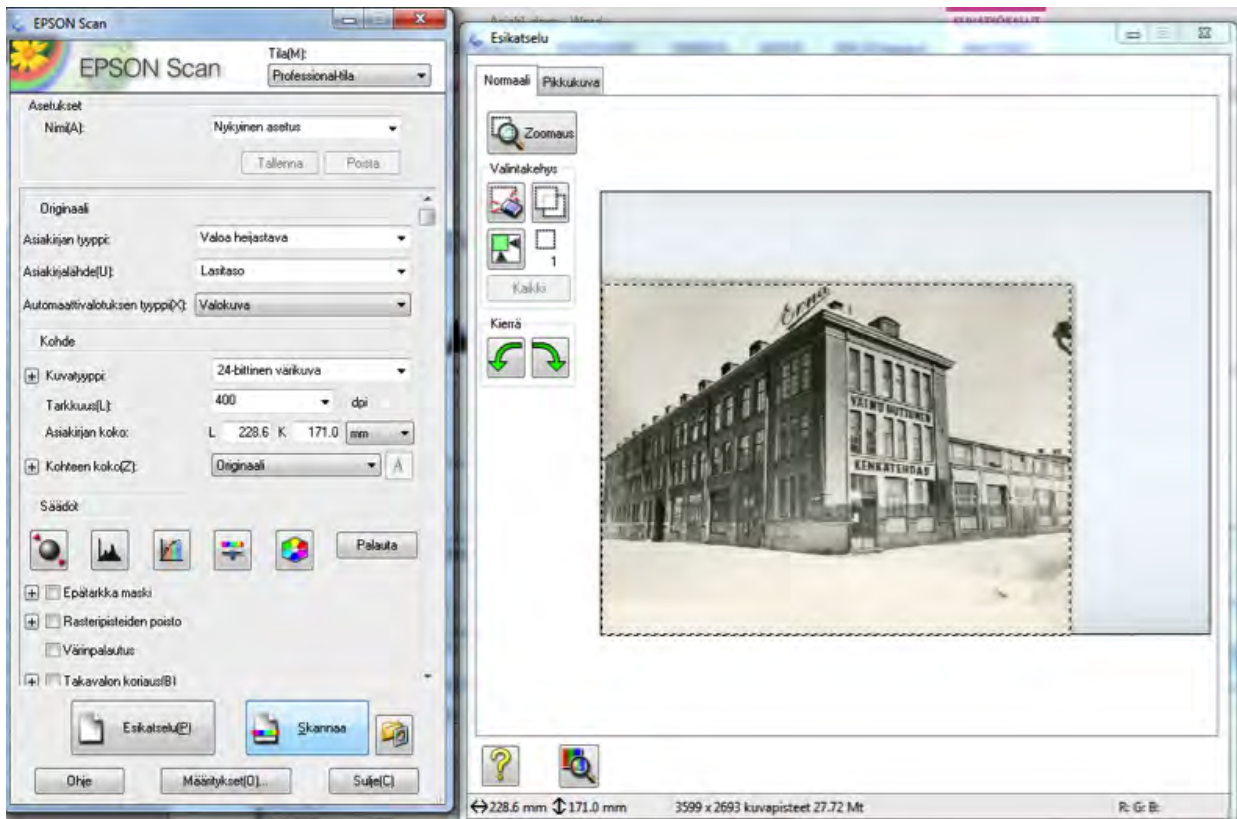
24. Jpg-kuva tallennetaan aina löyhimmällä pakkaustavalla parhaan laadun takaamiseksi.

25. Hyväksy tallennusasetukset valitsemalla **OK**.

26. Kaiken pitäisi olla nyt valmista. Klikkaa **Skannaa**.
Skanneri skannaa kuvan valitsemaasi kohdekansioon.

DIGITOIJAN OHJEET

KUVANKÄSITTELY

VAPRIIKKI

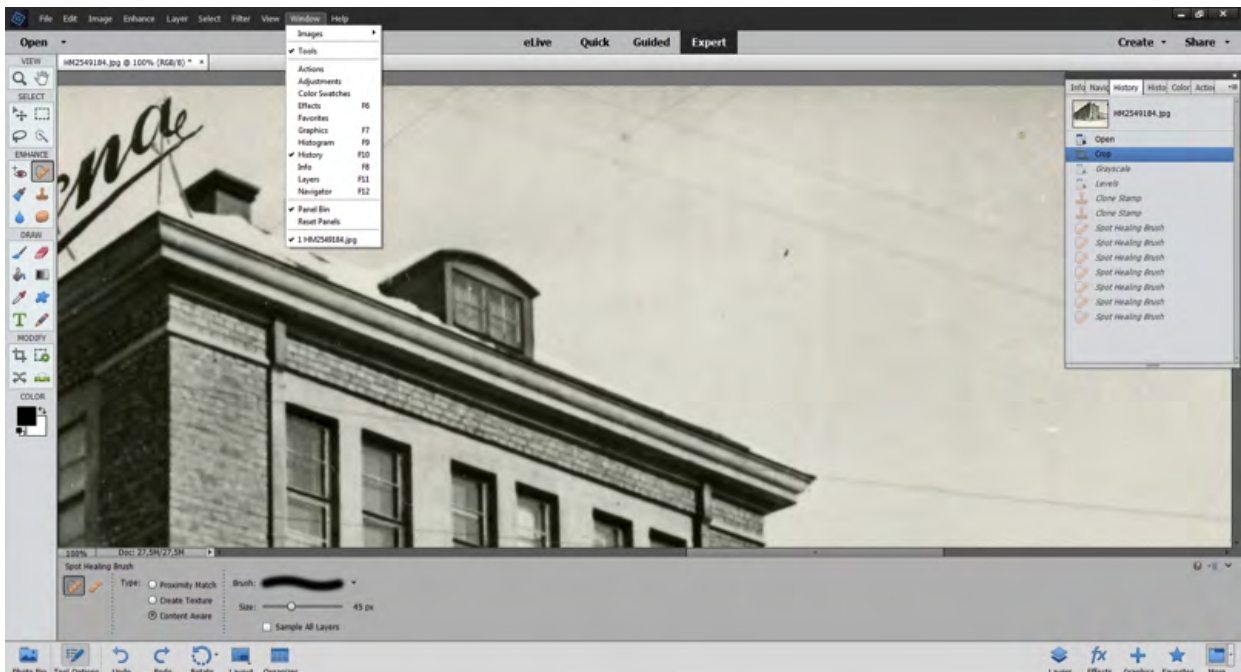
VAPRIIKIN KUVA-ARKISTO

Kun kuvat on digitoitu, pitää ne käsitellä kuvankäsittelyohjelmalla. Käsittelyn tarkoitus on korjata mahdolliset sävy- ja värivirheet, poistaa skannauksessa jääneet roskat, tarkistaa raja- ja kääntää mustavalkoiset kuvat grayscale-kuviksi.

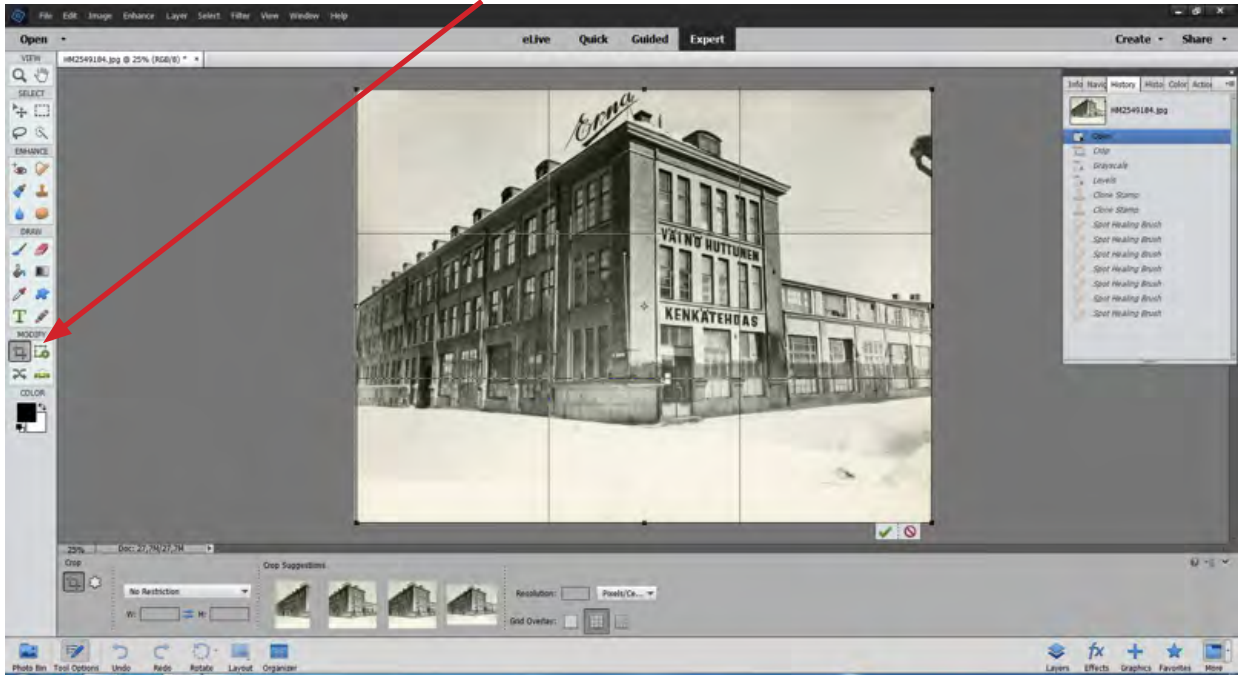
1. Avaa **Photoshop Elementsin Photo Editor**.
2. Valitse vasemmalta ylhäältä **Avaa** ja selaa tietokoneen kansioista se kohdekansio, johon olet digitoinut kuvat. Avaa kuva **Photo Editoriin**.

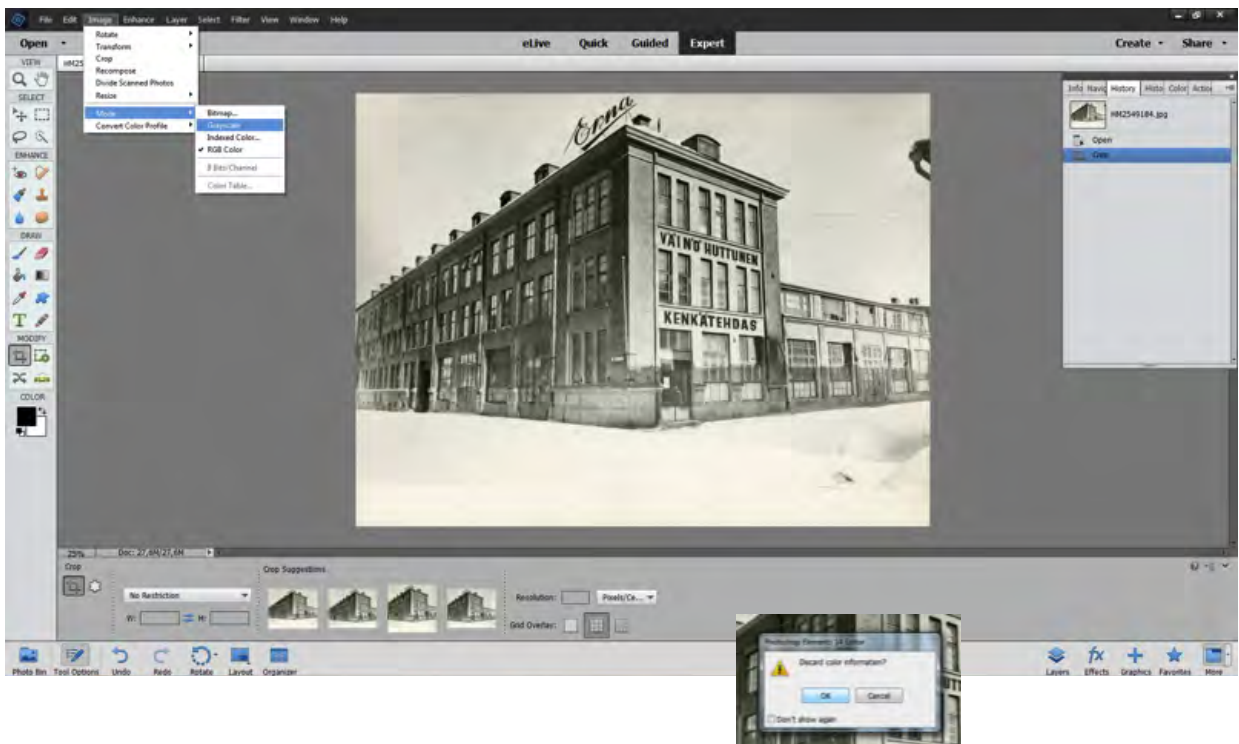
3. Valitse yläpalkista **Window > History**. Oikealle ilmestyy näkyviin historia-ikkuna. Sen avulla pääset tarvittaessa perumaan tekemiäsi toimintoja.

4. Aloita kuvan käsittely rajaamalla kuva (jos tarpeen). **Rajaus työkalu** löytyy työkaluvalikosta vasemmalta. Piirrä rajausalue pitämällä hiiren vasenta painiketta alhaalla.

5. Käännä kuva harmaasävykuvaksi **Image > Mode > Grayscale**.

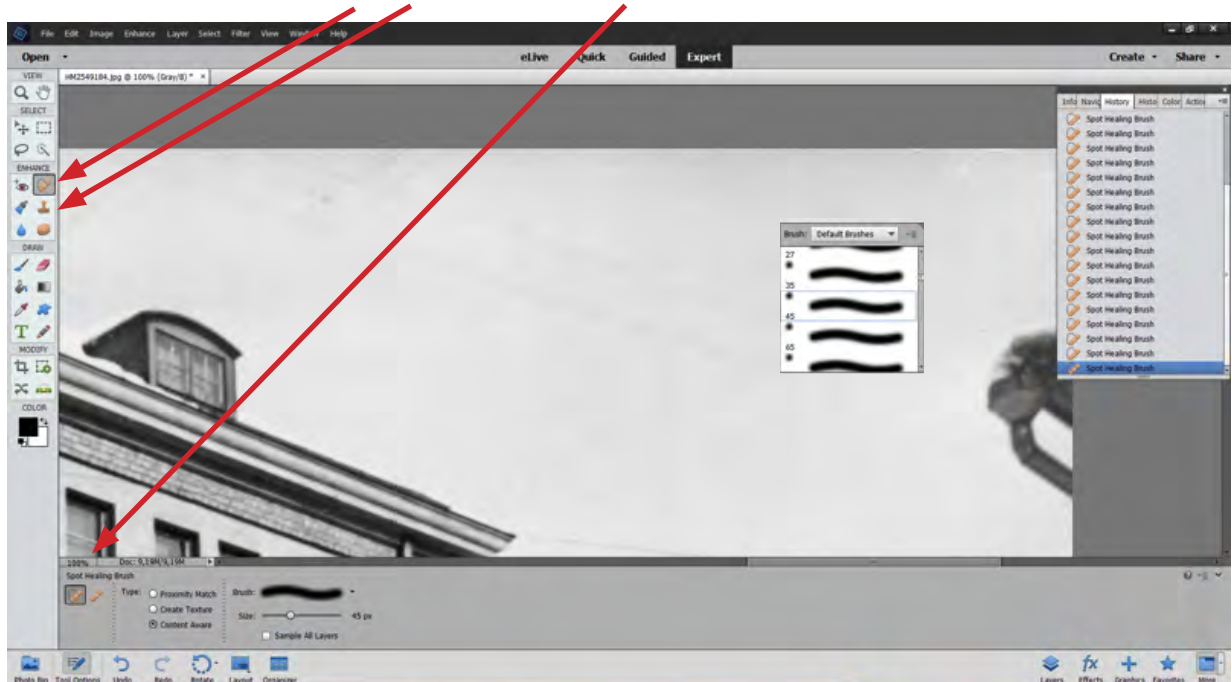
6. Säädä kuvan histogrammi *Enchange > Adjust Lightning > Levels*.

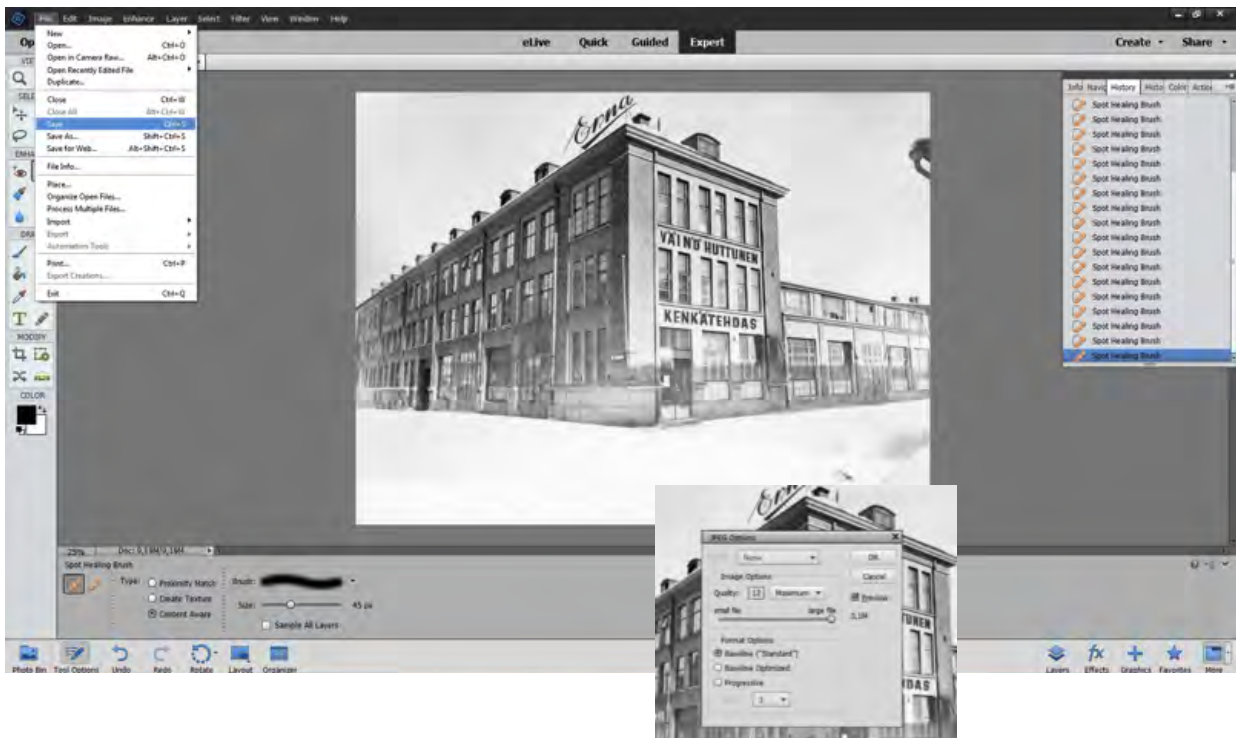
7. Siirrä *Levels*-ikkuna pois kuvan päältä, jotta voit tarkastella kuvaa säätöjä tehdessäsi. Vedä musta nuoli alkamaan "vuoren" alusta (jos alussa on pelkkää ohutta viivaa, jätä sitä pieni pätkä näkyviin). Toimi samoin valkoisen nuolen kanssa. Säädä lopuksi harmaasta nuolesta kuvan yleissävy sopivaksi. Klikkaa **OK**. Huomaa, että kuvan sävyjä ei voi tarkastella luotettavasti, ellei näyttöä ole kalibroitu!

8. Poista kuvasta skannauksessa tulleet roskat joko **leimasin-** tai **laastarityökälulla**. Työkalun kokoa ja reunojen terävyyttä pääset helposti muuttamaan klikkaamalla hiiren oikeaa painiketta. Kun teet roskan- ja pölynpoistoa, tarkastele kuvaa 100% koossa.

9. Kun kuva on valmis, tallenna se jpg-muodossa parhaimmalla laadulla (väljin pakkaus) **File > Save**.

RENKI-LUETTELOINTIOHJELMAN LUETTELOINTIOHJE

Renki

Kuokkalan museoraitilla museon kokoelmat luetteloidaan Renki-luettelointiohjelmaan. Luettelointi tapahtuu internet-osoitteessa <http://renki.sarka.fi>, johon kirjaututaan käyttäjätunnuksella ja salasanalla. Ohjelma toimii ainoastaan Internet Explorer – selaimella. Renkiin digitoidut esineet näkyvät Suomen museot onlinessa (www.suomenmuseotonline.fi). Kuokkalan museoraitin esineistö on täten asiakkaiden saatavilla ajasta ja paikasta riippumatta. Renki-luettelointiohjelman käyttäjätunnus on Admin ja salasana kuokka14.

Ennen luettelointiin ryhtymistä tulee tutustua *Paikallismuseon hoito-oppaan* luettelointia koskeviin ohjeisiin. Lempäälä-Seuran tietokoneelta löytyvät otetut esinekuvat (polku: Lempäälä Seura/Kuvat/Esinekuvat). Esineen kunto ja esinenumeron näkyvyys tarkistetaan esinettä käsiteltäessä. Mikäli esinenumero näkyy huonosti, se numeroidaan uudelleen samalla numerolla vanhan numeron viereen. Esineestä otetaan tietoja, kuten mitat, ylös. Renkiin esinettä luuteloitaessa tarkistetaan muistiinpanojen lisäksi A5-lomake, A4-kortti ja päävihko. Lisäksi kannattaa tarkistaa opastustekstit, joissa saattaa olla varsinkin isommista esineistä tietoa. Luuteloitaessa pyritään siihen, että kerrallaan yksi esine saadaan valmiiksi eli siihen ei tarvitsisi palata enää myöhemmin.

Esineestä Renki-luettelointiohjelmaan täytetään perustiedot, lisätiedot ja asiasanat. Lisäksi tiedostot -kohtaan lisätään kuva esineestä. Alla heittomerkeissä olevista esimerkeistä näkyy, merkataanko tieto isolla vai pienellä alkukirjaimella ja merkataanko tieto yhdellä sanalla vai kokonaisella lauseella. Mikäli luettelointitieto on epävarma, merkitään tiedon perään kysymysmerkki. Kaikissa Renkiin liittyvissä teknisissä kysymyksissä kannattaa kääntyä Sarka-museon puoleen.

Muista tallentaa tiedot ennen siirtymistä seuraavalle välilehdelle, sillä muuten juuri kirjaamasi tiedot häviävät!

Perustiedot

Museo	Rengissä lukee automaattisesti ”Kuokkalan museoraitti”
Kohdetyyppi	Esinettä luuteloitaessa ”esine”, kohdetyyppi vaikuttaa syötettäviin kenttiin
Kokoelmatyyppi	”Museokokoelma”, mikäli kyseessä on museokokoelman objekti
Kokoelma	Jätetään avoimeksi
Yleisnimi	Yleinen otsikkotieto, Museoalan ammattisanaston kanssa nimetään luuteloitava esine, esim. ”Jalkineet”. Pääsääntöisesti esineestä käytetään nimitystä, jolla kyseinen esine parhaiten tunnistetaan. Nimi kirjoitetaan isolla alkukirjaimella.
Erytisnimi	Tietyn merkkinen, yksilöön liittyvä nimi, paikallinen nimitys esineestä, yleisesti tunnettu lempinimi tai museon päävihossa käytetty nimi esineestä, esim. ”Lasten jalkineet”, ”Saappaat” tai ”Kontio Classic saappaat”. Erytisnimi tarkoittaa nimeä tai on samasta esineestä käytetty toinen nimi. Se voi olla myös murrenimitys, erikoisnimi, ammattitermi tai luovuttajan esineelle antama nimi, jos se poikkeaa esineen yleisnimestä. Erytisnimiä voi olla useampia. Mikäli nimi määrittää esineen riittävän hyvin, erityisnimeä ei välttämättä tarvita.

Numero	Numeroidaan esine museon numeroinnin mukaisesti, merkataan päänumero, esim. ”1234”
Osat	Merkitään luetteloitavan kohteen osat, esim. kattilassa on osia ”2” eli kansi ja itse kattila
Kpl	Merkitään tieto, jos on useita kappaleita samaa kohdetta, mutta kappaleet luetteloidaan saman päänumeron alanimeroiksi eli merkitään, montako alanimeroa on
Mitat	Esineestä mitattu pisin, levein tai/ja korkein kohta, merkitään lyhenteillä pituus, leveys ja korkeus, esim. ”p=1 cm; l=2 cm; k=3 cm”
Vieraskoodi	Merkitään, jos kohde on lainassa jostain ja sillä on lainapaikan ilmoittama koodi
Varastopaikka	Missä esine sijaitsee museossa eli valitaan paikka luettelosta
Poistopäivämäärä ja syy	Merkitään, jos kohde poistetaan kokoelmasta eli ei poisteta koko kohdetta Rengistä, vaan merkitään näihin kohtiin ajankohta ja syy
Käyttöesto	Käyttöesto estää kohteen näkymisen niillä käyttäjillä, joiden tunnus kuuluu luetteloijiin tai tutkijoihin
Museot online	Ruksaus merkitsee, että kohde on valmis siirrettäväksi Museoviraston ylläpitämään Suomen Museot Online -järjestelmään. Tietojen lähettämisen hoitaa Sarka-museo (tiedot lähetetään pari kertaa vuodessa isompina ryppäinä). Lähetettäviä tietoja ovat museon nimi, www-osoite, kohdetyyppi, päänumero ja alanimero, nimi, erityisnimi, asiasanat, kuvaus, mitat, käyttöaika, käyttöpaikka, kuvaaja, kuvat, verkosto.
Merkit	Merkitään kohteessa olevat merkit, jotka koskevat esimerkiksi valmistajaa tai mallia, esim. ”Suklaarasian pohjassa lukee Oy Karl Fazer Ab.” Merkeistä kerrotaan kokonaisin lausein.
Kuvaus	Merkataan vapaamuotoinen kuvaus kohteesta, kuitenkin kokonaisin lausein.
Käyttörajoitus	Merkataan tieto, jos esimerkiksi lahjoittaja on asettanut jotain ehtoja antamansa lahjan käytölle

Lisätiedot

Lisätiedot -kohta on jaettu valmistus- ja käyttäjätietoihin, saantitietoihin sekä lähde- ja lisätietoihin.

Valmistus- ja käyttötiedot

Valmistusmateriaali	Kerrotaan, mistä materiaalista esine on valmistettu, esim. puu, metalli ja lasi. Valmistusmateriaali merkitään pienellä etukirjaimella.
Valmistustapa	Alasvetovalikossa valmistutapavaihtoehtoina ovat kotitekoinen, käsityönä valmistettu, muu, taideteollinen, taideteos ja teollisesti tuotettu. Mikäli esineen valmistustapa tiedetään, se merkitään.
Valmistaja	Mikäli valmistajaa ei löydy listasta, täytetään valmistajaa koskeva lomake. Lomakkeelle voidaan täyttää tietoja, kuten nimi, muu nimi, osoite, postinumero, postitoimipaikka, paikkakunta, maa, kotisivu, puhelin, sähköposti. Valmistajaa koskien täytetään ne tiedot, mitkä ovat tiedossa. Tietoja voidaan myös myöhemmin täydentää.
Lisätietoja valmistuksesta	Kohtaan voi merkitä lisätietoja valmistuksesta, mikäli sellaisia on tiedossa. Kohta täytetään kokonaisin lausein.

Valmistusaika	Valmistusaika merkitään mahdollisimman tarkasti. Jos valmistusaika on arvio, käytetään arvion lopussa kysymysmerkkiä.
Käyttö ja käyttötarkoitus	Merkataan, mihin esinettä on käytetty. Käyttö ja käyttötarkoitus täytetään kokonaisuin lausein.
Käyttöaika	Käyttöaika merkitään mahdollisimman tarkasti. Jos käyttöaika on arvio, käytetään arvion lopussa kysymysmerkkiä.
Käyttöpaikka	Merkitään esineen käyttöpaikka mahdollisimman tarkasti isommasta yksiköstä pienempään. Jos käyttöpaikka on arvio, käytetään arvion lopussa kysymysmerkkiä.

Saantitiedot

Saapumispäivämäärä	Mikäli tiedetään, merkitään, milloin esine on saapunut museolle.
Saantitapa	Alasvetovalikossa vaihtoehtoina on lahjoitus, testamenttilahjoitus, keruu, osto, talteenotto, talletus, oma dokumentaatio, jäämistö ja muu. Mikäli saantitapa tiedetään, se merkitään.
Lahjoittaja	Lahjoittaa koskien voi täyttää tietoja, kuten nimi, osoite, postinumero, postitoimipaikka, paikkakunta, puhelin, ammatti, sähköposti, syntymäaika- ja paikka, muuta. Lahjoittajaa koskien täytetään ne tiedot, mitkä ovat tiedossa. Tietoja voidaan myös myöhemmin täydentää.
Saantitiedot ja ehdot	Mikäli saantitietoihin liittyy jotakin lisätietoja tai ehtoja, ne merkitään tähän kohtaan.
Kunta	Merkitään kunta, jossa esine on otettu vastaan, mikäli se tiedetään.
Kylä	Merkitään kylä, jossa esine on otettu vastaan, mikäli se tiedetään.
Talo	Merkitään talo, jossa esine on otettu vastaan, mikäli se tiedetään.

Lähde- ja lisätiedot

Lähteet	Merkataan tieto, mikäli kohteen luetteloinnissa on käytetty lähdettä. Kohteista löytää lisää tietoa internetin lisäksi museon kirjahyllyssä olevista teoksista. Tällaisia lähdeoksia ovat muun muassa tuoteluettelot, antiikki- ja vanhojen esineiden kirjat sekä oppi- ja opaskirjat.
Lisätiedot	Mikäli esineeseen liittyy lisätietoa, joka ei ole muihin kohtiin sopinut, merkitään se tähän kohtaan.
Tarina	Mikäli esineellä on jokin tarina, merkitään se tähän kohtaan.

Asiasanat

Täytetään kohdat Yleinen asiasanasto (YSA) ja Museoalan ammattisanasto (MASA), jotka täydentävät toisiaan. Asiasanastot löytyvät netistä. Lisäksi asiasanoituksessa apuna käytetään Suomen Museot Online – sivustoa ottaen mallia kyseiseltä sivustolta. Tarkoituksena on asiasanoittaa esine mahdollisimman monella sanalla etsinnän helpottamiseksi. Esimerkiksi ”päähine” voidaan asiasanoittaa ”esineet”, ”asusteet”, ”päähineet”, ”pukineet”, ”hatut” ja ”päätä peittävät asusteet”. Samanlaisissa esineissä on pidettävä tietty logiikka, jotta esineet löytyvät samoilla asiasanoilla. Olisi hyvä asiasanoittaa kukin esine vähintään kymmenellä asiasanalla, mikäli mahdollista. Esineeseen voi kuitenkin liittyä rajaton määrä asiasanoja. Asiasana voi kuvata

esimerkiksi esineen laatua, aihepiiriä, sisältöä, kontekstia, ajankohtaa tms. Asiasanoitus ohjaa ja nopeuttaa tiedonhakua. Ks. Suositus asiasanastojen, luokitusjärjestelmien ja ontologioiden käytöstä luetteloinnissa Suomen museoissa.

Tiedostot

Ensimmäisenä valitaan tiedostotyyppi, joka yleensä esineen kohdalla on ”kuva”. Tämän jälkeen tiedosto etsitään selaamalla. Tiedosto nimetään esimerkiksi esineen yleisnimellä, minkä jälkeen ruksataan ”pääkuva”, ”alkuperäinen” ja ”web-kuva” – kohdat. Pääkuvaksi ruksattu kuva tulee näkyviin Suomen Museot Online – järjestelmässä pikkukuvana muiden tietojen yhteydessä. Esinekuvat tallennetaan Lempäälä-Seuran tietokoneelle tiedostoon Lempäälä Seura/Kuvat/Esinekuvat esinenumeraalla (muoto 1234.1-2).

Aineiston tallennus- ja käyttöluva

Aineistossa esiintyvän henkilön tiedot

Nimi
Puhelinnumero
Sähköpostiosoite
Ikä

Kirjoita tähän hankkeen nimi

Nykydokumentointi on keskeinen osa-alue Lempäälä-seura ry:n tallennustoimintaa. Nykydokumentoinnin avulla museo tallentaa kokoelmiinsa tämän päivän ilmiöitä, tapahtumia ja arkielämää. Nykydokumentointityötä tehdään muun muassa havainnoimalla, valokuvaamalla, videokuvaamalla, äänittämällä ja haastattelemalla. Museo voi kerätä kokoelmiinsa myös aihetta käsitteleviä esineitä, valokuvia, tekstiä ja muuta materiaalia.

Kirjoita tähän kuvaus hankkeesta ja sen toteutuksesta: mitä tallennetaan, miksi tallennetaan, millaisin keinoin ja mihin materiaali päättyy.

Lempäälä-Seura ry ja Kuokkalan museoraitti

Lempäälä-Seura ry on kaikille lempääläisille tarkoitettu kotiseutuyhdistys, jonka toiminta edistää kotiseutuperinteen ja -historian sekä nykypäivän tallentamista ja elävöittämistä. Seura vastaapaikallisesta museotoiminnasta Kuokkalan museoraitilla.

Tallennus- ja käyttöluvat

Aineiston tallentaminen

Lempäälä-Seura ry saa luvan tallentaa kirjoita tähän tarkempi kuvaus tallennettavasta aineistosta (esim. valokuva, haastattelu) aineiston ja siihen liittyvät henkilötiedot kokoelmiin ja kokoelmahallintajärjestelmään pysyvästi säilytettäväksi.

Tallennettua aineistoa saa käyttää nyt ja tulevaisuudessa

- Museon julkisissa kokoelmissa ja missä tahansa toimintaan liittyvissä julkaisuissa, esimerkiksi
- kaikille avoimissa julkisessa verkkopalveluissa, jolloin aineisto on kenen tahansa käytettävissä, muokattavissa ja jaettavissa
- Missä tahansa museon toimintaan liittyvissä julkaisuissa, esimerkiksi
- näyttelysisällöissä
  - osana digitaalisia sisältöjä ja yleisö- ja yhteistyötä
  - ulkoisessa ja sisäisessä viestinnässä, markkinoinnissa ja kaupallisissa tuotteissa (kuten painotuotteissa, esitysmateriaaleissa sekä julkisessa tietoverkossa)

-
- Tutkimus- ja tutkimusjulkaisuissa
- Aineisto on tutkijoiden käytössä ja sitä tai osaa siitä voidaan julkaista tutkimusten ja tutkimusjulkaisujen yhteydessä

Nimeni saa julkaista aineiston yhteydessä

(esim. nimi valokuvan kuvatekstissä)

-
- Kyllä
-
-
- Ei

Minut saa tunnistaa aineistosta

(esim. tunnistettava valokuva henkilöstä tai nimi haastattelussa)

-
- Kyllä
-
-
- Ei

Lisätietoja

Museon edustajan nimi
Puhelinnumero
Sähköpostiosoite

Allekirjoitus

Paikka ja aika

Allekirjoitus

Tallenteella esiintyvän henkilön allekirjoitus ja nimenselvennys
Alle 18-vuotiaalta myös huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys

Museoiden toiminnan tarkoituksena on kulttuuriperinnön tallentaminen ja säilyttäminen sekä aineistojen saatavuuden, saavutettavuuden ja käytön edistäminen (Museolaki 314/2019). Lempäälä-Seura ry:n toimintaa ohjaavat myös voimassa olevat ICOMin museotyön eettiset säännöt ja museon kokoelmapoliittiset linjaukset. Museon kokoelmapoliittinen ohjelma on luettavissa verkossa osoitteessa: Lisää tähän linkki museon KOPOon.

Lempäälä-seura ry noudattaa henkilötietojen käsittelyssä voimassa olevaa tietosuojalainsäädäntöä. Museo säilyttää aineistossa esiintyvän henkilön yhteystiedot pysyvästi museon Kirjoita tähän, missä tietoja säilytetään, esim. museon kokoelmahallintajärjestelmässä tai jossain muualla. Museon tallentamat tiedot ovat yleisen edun mukaisia arkistointitarkoituksia taikka tieteellisiä tai historiallisia tutkimustarkoituksia varten. Tietosuojaseloste on luettavissa verkossa osoitteessa:

<https://www.lempaalaseura.fi/@Bin/184182/Tietosuojaseloste+Lemp%C3%A4%C3%A4l%C3%A4-Seura.pdf..>

Tämä lupa on voimassa allekirjoituspäivämäärästä alkaen pysyvästi.

Tätä lupaa on tehty kaksi saman sisältöistä kappaletta, yksi kummallekin osapuolelle.

LAHJAKIRJA

OSAPUOLET

Lahjoittaja: (•) (jäljempänä: "Lahjoittaja")
Yhteystiedot: (•)

Lahjansaaja: Lempäälä-Seura ry
(jäljempänä: "Lahjansaaja")

LAHJOITUKSEN KOHDE

(•) (jäljempänä: "Lahjoituksen kohde")
Saantierän museotunniste: (•)

LAHJOITUKSEN EHDOT

1. Tällä lahjakirjalla Lahjoittaja lahjoittaa ja Lahjansaaja ottaa vastaan Lahjoituksen kohteen täysin omistusoikeuksin ja vapaana kaikista rasitteista. Lahjansaaja saa Lahjoituksen kohteeseen siten mm. vapaat käyttö- ja julkaisuoikeudet. Tämä tarkoittaa esimerkiksi, että mikäli esineitä ei liitetä kokoelmiin, Lahjansaajalla on oikeus hyödyntää Lahjoituksen kohdetta vapaasti työpajoissa, tarjota sitä muihin museokokoelmiin tai hävittää se.
2. Jollei toisin ole kirjallisesti erikseen sovittu, omistusoikeus sekä kaikki Lahjoituksen kohteeseen mahdolliset liittyvät tekijänoikeudet ja muut immateriaalioikeudet siirtyvät Lahjansaajalle vastikkeetta tämän lahjakirjan allekirjoituksin. Lahjansaajalla on oikeus vapaasti muokata Lahjoituksen kohdetta ja luovuttaa siihen liittyviä oikeuksia edelleen.
3. Lahjoittaja vakuuttaa ja vastaa siitä, että hänellä on oikeus (mm. tekijänoikeus- ja henkilötietolain nojalla) luovuttaa Lahjoituksen kohde eikä Lahjoituksen kohteeseen kohdistu kolmansien osapuolten patentti-, tekijän-, tai muita immateriaalioikeuksia.
4. Lahjansaaja ilmoittaa noudattavansa eettiseen tekijänoikeuteen kuuluvia periaatteita.

Tätä lahjakirjaa on laadittu kaksi (2) samanlaista kappaletta, yksi (1) kummallekin osapuolelle.

Nämä ehdot hyväksymme ja sitoudumme niitä noudattamaan.
Lempäälässä (•). päivänä (•)kuuta 20(•)

(Lahjoittajan nimi)

(nimi)

Lempäälä-Seura ry

Kauppakirja tallennetaan Kuokkalan museoraitin arkistoon pysyvästi. Lue tietosuojaseloste:
<https://www.lempaala-seura.fi/@Bin/184182/Tietosuojaseloste+Lemp%C3%A4%C3%A4l%C3%A4-Seura.pdf>

KAUPPAKIRJA

OSAPUOLET

Myyjä: (•) (jäljempänä: "Myyjä")
 Yhteystiedot: (•)

Ostaja: Lempäälä-Seura ry
 (jäljempänä: "Ostaja")

KAUPAN KOHDE

(•) (jäljempänä: "Kaupan kohde")

Saantierän museotunniste: (•)

KAUPAN EHDOT

1. Tällä kauppakirjalla Myyjä myy Kaupan kohteen täysin omistusoikeuksin ja vapaana kaikista rasitteista. Ostaja saa Kaupan kohteeseen siten mm. vapaat käyttö- ja julkaisuoikeudet.
2. Kauppahinta on (•) euroa. Myyjä kuittaa tämän sopimuksen allekirjoituksin vastaanottaneensa kauppahinnan. (tai: Kauppahinta suoritetaan Myyjän tilille FI xxxxxxxx (•) mennessä.)
3. Kaupan kohde luovutetaan Ostajalle kaupantekotilaisuudessa. (tai: milloin missä? Vaaranvastuu siirtyy Ostajalle, kun tämä on vastaanottanut Kaupan kohteen.)
4. Jollei toisin ole kirjallisesti erikseen sovittu, omistusoikeus sekä kaikki Kaupan kohteeseen mahdolliset liittyvät tekijänoikeudet ja muut immateriaalioikeudet siirtyvät Ostajalle tämän kauppakirjan allekirjoituksin. Ostajalla on oikeus vapaasti muokata Kaupan kohdetta ja luovuttaa siihen liittyviä oikeuksia edelleen.
5. Myyjä vakuuttaa ja vastaa siitä, että hänellä on oikeus (mm. tekijänoikeus- ja henkilötietolain nojalla) luovuttaa Kaupan kohde eikä siihen kohdistu kolmansien osapuolten patentti-, tekijän-, tai muita immateriaalioikeuksia.
6. Ostaja ilmoittaa noudattavansa eettiseen tekijänoikeuteen kuuluvia periaatteita.

Tätä kauppakirjaa on laadittu kaksi samanlaista kappaletta, yksi kummallekin osapuolelle.

Nämä ehdot hyväksymme ja sitoudumme niitä noudattamaan.

Lempäälässä (•). päivänä (•)kuuta 20(•)

(Myyjän nimi)

(nimi)

Lempäälä-Seura ry

Kauppakirja tallennetaan Kuokkalan museoraitin arkistoon pysyvästi. Lue tietosuojaseloste:
<https://www.lempaala-seura.fi/@Bin/184182/Tietosuojaseloste+Lemp%C3%A4%C3%A4l%C3%A4-Seura.pdf>

LAINASOPIMUS

Sopimusosapuolet

Lainaja Lempäälä-Seura ry

Omistaja

Nimi
Puhelinnumero
Sähköpostiosoite
Osoite

Nimeni saa ilmoittaa

Kyllä Ei

Lainattava aineisto

Käyttötarkoitus

Laina-aika alkaa ___/___ 20___, päättyy ___/___ 20___

Vakuutus Lempäälä-Seura ry vakuuttaa esineet laina-ajaksi kuljetuksineen
vakuutusarvo _____ €

Erityisehdot _____
_____

Allekirjoitukset

Omistaja ___/___ 20___ _____
omistajan tai hänen valtuuttamansa allekirjoitus

Lainaaja

_____

vastaanottajan allekirjoitus

Palautus

Esine on palautettu hyväksyttävässä kunnossa

____/____ 20____

_____

omistajan tai hänen valtuuttamansa allekirjoitus

sivu 2/2

Lempäälä-Seura ry:n lainasopimukseen liittyvät ehdot

Lainalla tarkoitetaan esineen vastikkeetonta käyttöoikeutta, josta lainaksiantaja (esineen omistaja) ja Lempäälä-Seura ry sopivat.

Lempäälä-Seura ry vastaanottaa esineen lainasopimuksessa määriteltyä tarkoitusta varten. Lempäälä-Seura ry:llä on oikeus käyttää esinettä sovitulla tavalla.

Esineen laina-aika on kiinteä. Lempäälä-Seura ry maksaa tarvittavat vakuutukset sekä lainan alkaessa ja päättyessä kuljetuksesta mahdollisesti aiheutuvat kustannukset, ellei erikseen toisin sovita.

Lainaksiantaja hyväksyy eri menetelmin tapahtuvan esineen tallentamisen (esim. valokuvaus, videointi) Lempäälä-Seura ry:n omaa tutkimus- ja julkaisutoimintaa sekä markkinointia varten.

Jos lainaksiantaja haluaa esineen omaan käyttöönsä tilapäisesti laina-ajan kuluessa, on asiasta sovittava Lempäälä-Seura ry:n kanssa. Laina-ajan keskeytyksestä aiheutuneet kustannukset maksaa esineen omistaja.

(Lempäälä-Seura ry:n lainausopimukseen liittyvät ehdot perustuvat Suomen museoliiton suositukseen)

KUOKKALAN MUSEORAITTI

KUOKKALAN KYLÄ

SISÄLLYS

HAKKARIN KARTANON JA KUOKKALAN HISTORIAA	3
HAKKARIN KARTANON RAKENNUSHISTORIAN PIKAKURSSI	12
KUOKKALAN KYLÄN LYHYT HISTORIA	15

HAKKARIN KARTANON JA KUOKKALAN HISTORIAA

Suomen tiehistorian mukaan tunnettiin jo ainakin 1400-luvulla Hiidentie-niminen maantie, joka Messukylän eli nykyisen Tampereen tienoilta alkaen Lempäälän ja Akaan Toijalan kautta johti Hämeenlinnaan. Hämeenlinnasta tie jatkui Härkätienä Turkuun. Viimeinen merkittävä alkuperäisessä paikassa sijaitseva Hiidentien osuus on Lempäälässä. Tämä noin kilometrin pituinen tienpätkä alkaa Pirkkalantiestä ja kulkee Hakkarin kartanon ohi. Sen jälkeen tie jatkuu Eskolan kauppamuseon pihapiirin läpi Kuokkalan kosken rantaan, jatkuen kosken etelärannasta nykyiseen Tampereentiehen liittyvään kirkkoherranpappilaan. Kyseinen Hiidentien pätkä on mahdollista saada Suomen tiemuseon osaksi, mikäli Kuokkalan kosken yli rakennetaan vanhaa siltaa mukaileva uusi rakennelma. Tuolloin yli satavuotias, vanha silta purettiin vuonna 1943. Tiehallituksen siltaosasto on jo laatinut uuden suunnitelman rakentaa vanhan sillan kopio 1800-luvun puolivälissä rakennetun sillan suunnitelmien pohjalta. Suunnitelman toteuttaminen odottaa vain nykyistä parempia taloudellisia aikoja. Sillan rakentaminen tulee mahdollisesti edesauttamaan museoraitin matkailullista ja kulttuurihistoriallista merkitystä.

Nykyinen Kuokkalan kosken silta on valmistunut vuonna 1939.

Suomen tiemuseo on valtion laitos. Sen osaksi hyväksytään erittäin merkittäviä kulttuurihistoriaan kuuluvia tien osia, siltoja ynnä muita rakennelmia. Pirkanmaalla niitä ei ole juuri jäljellä. Jo 1970-luvun jälkipuoliskolla silloinen Tie- ja vesirakennushallitus lupasi kunnalle ja Lempäälä Seura ry:lle, että edelle mainittu suunnitelma toteutuisi kahdella ehdolla: vanhojen piirustustenmukainen silta rakennetaan, mikäli historiallisen Hiidentien profiili säilytetään entisellään ja sorapintaisena. Lempäälä Seura ry:llä tulisi olla ensisijainen vastuu, ettei edellytyksiä pilata.

Kuokkalankosken tienoo on jo ainakin 1400-luvun alkupuoliskolla ollut maakunnan keskeisimpiin kuulunut liikenne- ja kauppapaikka. Oletus perustuu siihen, että perimätiedon mukaan juuri Ollilan talossa kuningas Erik Pommerilaisen edustaja, Piispa Maunu II Tawast tapasi kapinaan nousseitten maakunnan pitäjien talonpoikien edustajat. 9.1.1439 olleessa tapaamisessa hän vannotutti talonpojilta uskollisuutta vallanpitäjiä kohtaan. Tähän päättyi Suomen ja Pohjoismaiden historiaan vaikuttanut Daavidin kapina. Ohessa mainittu päivämäärä on vanhin tunnettu kirjallinen merkintä Lempäälän hallintopitäjän olemassa olosta. Mitä todennäköisimmin Lempäälän hallintopitäjä perustettiin kuitenkin jo parikymmentä vuotta aikaisemmin silloin nimittäin aloitettiin Erik Pommerilaisen toimeen panema paikallishallinnon uudistaminen. Tästä ei ole kuitenkaan läytynyt nimenomaan Lempäälää koskevaa tietoa. Kunta vietti kunnallishallinnon perustamisen 550-vuotisjuhlavuotta 1989.

1700-luvun puolivälissä alettiin etsiä sopivaa Hämeenlinnasta pohjoiseen sijaitsevaa sisämaakaupunkipaikkaa. Ehdolla olivat maakunnan vanha markkinapaikka, Vesilahden Narva, maantie- ja vesiliikenteen kannalta hyvin keskeinen Lempäälän Kuokkala sekä Messukylään kuulunut, koskivoiman merkittävien mahdollisuuksien Tammerkoski. Kaupungin perustamiskirja myönnettiin lopulta Tampereelle.

lökkäimmät, vanhoihin maakirjoihin perustuvat kirjalliset tiedot Kanta-Hakkarin tilasta ovat vuodelta 1540. Se oli yksi Kuokkalan 16 tilasta. 1500–1600-lukujen vaihteessa tilan kylvömäärät olivat Kuokkalan kylän toiseksi suurimmat. Eri aikakausilta peräisin ovat, kanta-Hakkarin historiaa käsittelevät merkinnät ovat hyvin hajanaiset. Tästä huolimatta, vuodelta 1704 on olemassa tieto, että yhdysviljelyksenä olleet Hakkarin ja Eskola jotka erotettiin toisistaan vasta 1800-luvun alkupuoliskolla, ne muodostivat ruodun 39, joka oli yksi Lempäälän kuudestatoista rusthollista eli ratsutilasta. Rustholli viitattiin joko perintö- tai kruununluontoiseen tilaan, minkä puolesta oli sitouduttu ylläpitämään ratsupalvelusta. Tämän vuoksi rusthollit saivat kokonaan tai osaksi vapauden olla maksamatta maaveroja. 1700-luvun alussa olleen

Hakkarin omistajan nimi oli vouti Nils Weckman. 1772 Hakkarin silloinen omistaja sai luvan pitää kestikievaria, johon liittyi hollikyyditysvelvollisuus. Venäjän vallan aikana ratsupalvelus lakkautettiin.

Kanta-Hakkarin uusklassinen eli empire-tyylinen päärakennus on valmistunut 1820–1830-lukujen taitteessa. Tilan omisti tuolloin Svinhufvud-suku. Perimätiedon mukaan piirustukset tehtiin Helsingissä intendenttuurikonntuurissa, joka oli nykyisen rakennushallituksen edeltäjä. Viraston päällikkönä toimi vuodesta 1824 eteenpäin saksalaissyntyinen Carl Ludwig Engel. Alkuperäisiä piirustuksia ei ole löydetty, mutta museoviraston rakennushistorian osasto on 1980-luvulla kunnalle toimittamassaan kirjeessä ilmoittanut, että suunnittelija on hyvin todennäköisesti ollut Engel itse. On kuitenkin muistettava, ettei Engel suinkaan itse kaikkea hänen nimiinsä merkittyä, suomalaisen rakennushistorian rakennuskantaa suunnitellut. Joissakin tapauksissa hän vain allekirjoituksellaan hyväksyi ja vahvisti, mitä hänen alaisensa virastossa olivat suunnitelleet.

Viime vuosisadan ensimmäisinä vuosikymmeninä Hakkarin vaihtoi omistajaansa usein, kunnes sitten vuonna 1922 tilan ostivat satakuntalaiset Lauri ja Martta Ylinen, joiden omistuksessa se oli yli puolivuosisataa. 1980-luvun lopussa Laurin ja Martan perikunta myi Hakkarin kartanon päärakennuksen siihen kuuluvine piha- ja puistoalueineen Lempäälän kunnalle. Kunta jätti itselleen maapohjan, mutta myi päärakennuksen ja muun tilan pihapiirin rakennuskannan omistamalleen kiinteistöyhtiölle.

Kanta-Hakkarin omistajien henkilöhistoria alkaa Turun seudulta noin 370 vuoden takaa. Ensimmäiset omistajat olivat Erik Justander (alk. Juusti, 1623–1678), Turun akatemian ensimmäinen runousopin professori ja sittemmin kirkkoherra, sekä hänen puolisonsa Maria Hartman. Säätyläispiireissä vaimo käytti aina omaa eikä miehensä sukunimeä. Heidän poikansa Henrik Justander (1676–1749) toimi vuodesta 1712 alkaen Lempäälän kirkkoherrana. Hän yhdessä puolisonsa Catarina Hinnelin kanssa

isännöi Hakkarin tilaa Erikin ja Marian jälkeen. Heidän tyttärensä Anna Magdalena Justander (1727–1800) avioitui vuodesta 1750 kirkkoherrana toimineen Erik Ednerin kanssa (1718–1779.) Heidän tyttärensä Catharina Edner oli naimisissa kuninkaallisen rahastonhoitajan C. G. af Enehiellmin kanssa (k. 1828). Edner ja af Enehiellm omistivat KantaHakkarin lisäksi Tolvilan kartanon, joka nykyään kuuluu Akaan kuntaan.

Edner oli mukana, kun valtiopäivillä esitettiin Suomen vesistöjen kulkukelpoisuuden parantamiskysymys. Pirkanmaahan merkittävin aloite koski Vanajan- ja Pyhäjärven vesistöt yhdistävää kanavaa. Se olisi mahdollistanut tavarankuljetukset vesiteitse Tampereen ja Hämeenlinnan välillä. Kustaa III vieraili ensikertaa Suomessa touko-kesäkuussa 1775. Kuninkaan seurueen matkatessa Hämeenlinnasta Hatanpäälle tutustumaan Tampereen kaupungin perustamishankkeeseen, se pysähtyi matkaohjelman mukaan Lempäälän Rikalassa, joka sijaitsee noin 5 kilometriä Lempoisista etelään (Mattilan pysäkin lähellä). Samassa yhteydessä maakunnan edustajat esittelivät kuninkaalle kanavahanketta. Rakentamisen aloittamisesta tiedetään, että vuonna 1776 avattiin kanavatilit ja varsinaiset työt pääsivät alkamaan vähitellen. Rikalan kanavan rakentaminen sujui kuitenkin hitaasti ja työ jäi lopulta kesken. Vuoden 1786 valtiopäivillä ritaristo ja aatelisto (lähinnä suomalainen pikkuaatelisto luutnantti Gustaf Adolf Tigerstedtin johdolla) laativat kanavatöiden keskeyttämisaloitteen. Kustaa III tukeva puolueyhmittymä alkoi valmistautua revenshi-sotaan Venäjää vastaan — ja siihen tarvittiin rahaa. Nimenomaan aatelistolle sota saattoi parhaimmassa tapauksessa tarjota taloudellisia tai muita etuja. Lopulta myös vanhoilliset papisto- ja talonpoikaissäädyn edustajat yhtyivät vastustamaan kanavahankkeita muutosvoimien johdossa olleen, edistyksellinen porvarissäädyn jäädessä alakynteen. Lopulta Lempäälän kanavahanke toteutui vasta sata vuotta myöhemmin. 1700-luvulla vain harvat pappissäädyn edustajat kuuluivat kehityskärjessä olleeseen puolueeseen, jonka runkona oli porvarissäätö. Eräs heistä oli Erik Edner. Kaikkein nimekkäin oli kuitenkin Kokkolan kirkkoherra Anders Chydenius. Tampereen kaupungin perustamista koskeva aloite johti kuitenkin

tulokseen; kaupungin peruskirja annettiin vuoden 1779 syksyllä. Edner oli ennättänyt kuolla jo saman vuoden keväällä.

Mattilan rautatietasoylikäytävän itäpuolella, muutamia kymmeniä metrejä koulun suuntaan, kasvaa tien oikeassa laidassa poikkeuksellisen iso mänty; se on tiettävästi joskus lääninhallituksen päätöksellä suojeltu. Perimätiedon mukaan puu oli iso jo kuninkaan seurueen pysähtyessä paikalle tutustumaan kanavahankkeeseen. Aikanaan puuta sanottiinkin kuninkaan männyksi.

Erik Edner oli aikansa mittapuun mukaan melko varakas, joten hänellä oli varaa hankkia omistukseensa Hakkarin Kartano. Vanhan päärakennuksen salin seiiniin hän teetti seinämaalauksia ja maisemakuvia. Johannes Ohquist, joka 1800-luvun alussa oli Suomen merkittävin taidehistorioitsija, nimitti niitä freskoiksi (al fresco). Ednerin aikaisesta Hakkarin päärakennuksesta seinämaalauksineen ei ole enempää tietoa.

Edner maalautti seurakunnan lukuun Lempäälän kirkon alttarille neljä kuvaa, jotka palvelivat alttaritauluina 1800-luvun alkuun. 1980-luvun alussa, kirkon restauroinnin ja peruskorjauksen yhteydessä, kuvat kunnostettiin ja sijoitettiin ryhmänä kirkon saarnastuolin läheiselle sivuseinälle. Edellä mainittujen kuvien tekijä oli Suomen sen ajan nimekkäimpiin kuulunut konterfeijari (ransk. contrefait) eli muotokuvamaalari John Georg Geitel (tai Geittell, syntynyt 1683 Braunschweigissa Saksassa, kuollut 1771 Turussa.) Geitel maalasi myös Erik Ednerin ja hänen vaimonsa Anna Magdalena Justanderin muotokuvat. Edellä mainitut alttaritaulut ja muotokuvat maalattiin vuonna 1760 — Hakkarin kartanon salin seinämaalauksien tekijästä eikä niiden valmistusajankohdasta ole tarkkaa tietoa. Muotokuvien alkuperäiskappaleet omisti ainakin vuoden 1993 alussa kenraalimajuri Ruben Laguksen perikunta Helsingissä. Rouva Kenny Lagus kertoi 1970-luvun lopulla, että muotokuvat olivat päätyneet perheelle avioliittojen kautta; toisin sanoen Laguksien suonissa virtaa Edner -suvun verta. Erik Ednerin Turun historiallisessa museossa oleva kuva on alkuperäisen kopio.

Muotokuvat oli talvella 1992 jätetty Helsingin Galerie Hörhammerin Finlandia-huutokauppaan.

Asiasta kertoi Sampsa Aaltio, ja tiedon pohjalta otettiin heti yhteyttä tamperelaisiin suosittelemalla kuvien hankkimista kaupungin kokoelmiin. Kaupungin hallitus antoikin Sara Hildenin taidemuseon johtajalle, Timo Vuorikoskelle, valtuudet hankkia kuvat Tampereelle.

Nils Schillmark (syntynyt 1745 Skellefteåssa Ruotsissa, kuollut 1804 Loviisassa) oli yksi 1700luvun suosituimmista, suomalaisista muotokuvamaalareista. Kuten aiemmin jo mainittiin, hän maalasi vuonna 1773 Catharina Ednerin ja todennäköisesti samalla hänen miehensä C. G. af Enehjelmin muotokuvat. Myös Anna Magdalena Justanderin maalaus on Schillmarkin aikaansaannos. Kuvan maalaaminen aloitettiin vuonna 1778, Erik Ednerin vielä eläessä. Se valmistui kuitenkin vasta vuonna 1781, pari vuotta tämän kuoleman jälkeen. Kuvan hahmolla on niin sanottu lesken päähine - näin ollen Hakkarin kartanoravintolan ison salin seinällä olevat Erik Ednerin ja Anna Magdalena Justanderin muotokuvakopiot ovat epäsäätyiset eli "epäparit", sillä kuvilla on parinkymmenen vuoden aikaero. Epäsäätyisiä kuvia ei milloinkaan pidetä esillä, jos aviopuolisoiden muotokuvista on samanaikaisesti tehdyt työt — niin kuin tässäkin tapauksessa olisi ollut. Anna Magdalena Justanderin alkuperäismuotokuva on Turun historiallisessa museossa. Muiden tässä kappaleessa mainittujen taulujen sijaintia ei vielä ole selvitetty. Katarina Sofia af Enehjelm (1783–1869) oli Catharina Ednerin ja C. G. af Enehjelmin tytär. Hänen puolisonsa oli Sääksmäen Rapolan kartanossa 1774 syntynyt Gustav Svinhufvud. Näin tuli eräästä Svinhufvud-haarasta kanta-Hakkarin omistaja. Hän omisti myös Tolvilan kartanon eli säterin.

Gustav Svinhufvud toimi aluksi ylimääräisenä notaarina ja sittemmin hänen nimikirjansa käsitti muun muassa seuraavia virkanimikkeitä: kihlakunnantuomari, Satakunnan tuomiokunnan tuomari, hallituskonseljin kirjuri (autonomian alussa senaatin nimenä oli hallituskonselji), senaatin oikeusosaston jäsen (kyseessä oleva

virasto oli autonomian aikana maan korkein tuomioistuin) sekä protokollasihteeri (senaatin oikeusosaston johtava virkamies, joka valvoi annettavien toimituskirjojen tuomio- sekä muodenpäätösten mukaisuutta.) Vuonna 1825 hän sai laamannin arvonimen. Gustav Svinhufvud kuoli 1830 Hakkarissa. Hänet ja Katarina Sofia af Enehielm on haudattu Lempäälän Pyhän Birgitan kirkon hautausmaan kaakkoiskulmaan.

Katarina Sofia af Enehjelmin ja Gustav Svinhufvudin vanhin lapsi oli Gustaf-poika (syntyi Lempäälässä 1817, kuoli Hakkarissa 1901.) Hänet on haudattu Lempäälän vanhalle hautausmaalle, vanhempiensa haudan läheisyyteen. Gustaf in hautakivessä lukee: "Laamanni ja Ritari Gustaf Svinhufvud." Myös hän oli isänsä tavoin lakimies. Nuoremman Gustaf Svinhufvudin merkittävin virka oli Porvoon tuomiokunnan kihlakunnan tuomari. Myös hän sai laamannin arvonimen. Gustafin vaimo on mahdollisesti haudattu Porvooseen. Pariskunnan lapsista Hilma-niminen tytär (1853–1935) on haudattu Lempäälään (hauta on vanhan hautausmaan luoteiskulman lähellä.) Gustaf nuoremman sisaren eli Gustav vanhemman tyttären, frögen Sofia Gustavan (1819–1896) hauta on isänsä haudan vieressä. Hakkarin Svinhufvud -suvun jälkeläisiä oletetaan asuvan ainakin Helsingissä.

Tasavallan presidenttinä tunnetun Pehr Evind Svinhufvudin (1861-1944) isä kuoli varhain pojan olessa vasta neljännellä luokalla. Perhe oli sen jälkeen aivan varaton, mutta sai varakkailta Hakkarin Svinhufvudeilta taloudellista tukea. Pehr Evind Svinhufvudin vanhin poika, varatuomari Yngve Svinhufvudin eli yli satavuotiaaksi (24.9.1890–16.9.1991). Hänelle lähetettiin kirje satavuotispäivänsä kynnyksellä. Onnentoivotusten ohella kirjeessä kerrottiin, että kunta oli paraikaa peruskorjaamassa Hakkarin kartanon päärakennusta sekä hankkimassa sinne tyyliin sopivaa kalustoa. Yngve Svinhufvud lähetti sitten lokakuussa 1990 kiitoskirjeen jossa luki muun muassa seuraavaa: "-- Kiitän myös mielenkiintoisista valokuvista, sekä niistä toimista, joilla Lempäälän kunta aikoo säilyttää sukumme osuutta vanhan Hakkarin historiassa. Kuriositeettina mainitsen, että olin 11-vuotiaana poikana

muutaman päivän Hakkarissa, jossa tuolloin toimitettiin "Vanhan Laamannin" perunkirjoitus. Tuolloin elettiin vuotta 1901." Pirkkalan tuomiokunnan vanhaimmat asiakirjat on talletettu Hämeenlinnan maakunta-arkistoon. Niinpä Gustaf Svinhufvudinkin perunkirja on siellä.

Hakkarin kartanon etupihalle on pystytetty vanha tykkimuistomerkki. 1980-luvun loppupuoliskolla Iltasanomien aluetoimittaja lähetti tamperelaisen toimittajan Katarina Flemingin kautta lapualaisten terveiset, että tiedettiinkö vuoden 1918 tapahtumien jäljiltä Lapuan kirkon pihassa olevien kenttäkanuunoiden historiasta mitään. Lempäälän taistelujen aikana keväällä 1918 valkoisten joukkoihin kuulunut Lapuan pataljoona oli vallannut ne punaisilta. Kaiken reiluuden nimissä Lempäälän olisi kuulunut kompensationsa saada kaksi samanlaista tilalle. Yksi Manttaalitalon eli vanhan suojeluskuntatalon pihaan, toinen vanhalle rautatieasemalle. Jälkimmäinen oli tiettävästi toiminut punaisten rintamakomentaja Eino Rahjan esikunnan käytössä. Neuvoa pyydettiin Helsingissä sijaitsevan, silloisen sotamuseon johtajalta Matti Melkolta. Kanuunoiden olisi pitänyt olla jo vuonna 1918 käytössä olleita. Museon johtaja lupasi yhden, jonka puolustuslaitos kunnostaisi sillä ehdolla, että kunta rakentaisi jalustan ja vastaisi koko muistomerkin säilymisestä. Lopullisesti asiasta päätti hallintojohtaja (sittemmin kunnanjohtaja) Olli Viitasaari, jonka kanssa lähdettiin pääesikuntaan. Muutaman viikon jälkeen kunnalle lähetettiin puolustusvoimien pääesikunnan kirje, jossa pyyntöön vastattiin myöntävästi. Kahden sijasta luvattiin kuitenkin vain yksi tykki, joten kunnanhallitus päätti sijoittaa sen Hakkarin kartanon etupihalle. Kunnan tekninen osasto rakensi Hakkarin navetan hakekivistä komean jalustan. Puolustusvoimat toi kevät-kesällä 1989, Pohjois-Suomen sotilasläänin eräältä varikolta, venäläisen, Pietarissa sijainneen kuuluisan Putilovin tykkitehtaan valmistaman, 76 mm:n kevytkenttäkanuunan. Tyypiltään 76 K 02, se oli itsenäisen Suomen tykistön eniten käyttämä malli, jota oli käytetty kanuunapattereiden koulutustykkinä aina talvisotaan saakka. Lempäälään toimitettu kanuuna oli ollut Pohjois-Suomen harjoitusleireillä koulutustykkinä vielä 1970-luvulle asti.

Jalustassa olevaan messinkilaattaan on kaiverrettu neljä vuosilukua, jotka Suomen historian ohella liittyvät myös Lempäälään tai lempääläisiin:

1596–1597 liittyy nuijasotaan, jonka tapahtumat ulottuivat Lempäälän seudulle. Eräät eteläpohjalaiset talonpoikaispäälliköt lähettivät kirjeen lempääläisille, joita pyydettiin liittymään mukaan.

1808–1809 liittyy Suomen sotaan. Lempääläisen Peurauden talon poika, Anders (Antti) myi sodan alettua perintöosuutensa kahdelle veljelleen. Näin saamallaan varoilla hän varusti paikkakunnalta värväämänsä pienehkön vapaaehtoisjoukon ja kirjautui Porin rykmenttiin. Anders vietti pienen joukkonsa kanssa jonkin aikaa Ahvenanmaalla, Ruotsi-Suomen viimeisen kuninkaan, Kustaa IV Adolfin, luona. Majuri Anders Gyllenbögel sai sitten komentoonsa kokonaisen pataljoonan, jonka kanssa nousi länsirannikolla maihin kesällä 1808. Noin 800 miehen suuruiseksi pataljoonaksi kasvaneen joukkonsa kanssa hän "voitti venäläiset kovassa tappelussa" Kristiinankaupungin vieressä sijaitsevassa Lapväärtissä (Lappfjärd) ja tiukassa (Tjock) elokuun 11. päivänä 1808. J. L. Runebergin Vänrikki Stoolin —tarinoissa runossa "Döbeln Juuttaalla" on kaksi ja puoli säkeistöä omistettu Gyllenbögelille ja hänen joukolleen, jonka vanhimpana kantajoukkona olivat eräät lempääläiset ja vesilahtelaiset. Gyllenbögel onnistui pääsemään "piireihin", sillä hän otti vaimokseen sotamarsalkka Klingsporin tytärpuolen. Gyllenbögel korotettiin Ruotsissa everstiluutnantiksi ja aateloitiin. Hän asui viimeiset vuotensa Suomessa.

1918 liittyy kansalaissotaan sekä Lempäälän taisteluihin.

1939–1940 ja 1941–1945 liittyvät Suomen viime sotiin. Jatkosodan aikana Lempäälässä oli puolustusvoimien koulutuskeskus.

Luonnos Lempäälä-Seuralle 16.6.1993

Jussi Peltomäki (entinen kunnanjohtaja)

(puhtaaksikirjoittanut Harri Ruohonen)

HAKKARIN KARTANON RAKENNUSHISTORIAN PIKAKURSSI

Kartanolla on yleensä tarkoitettu huomattavan isoa, komearakennuksista maatilaa. Ennen kuin jokin tila saavutti pysyvästi (sekä kansan silmissä että yleisesti käsittäen) kartanon nimen, vaadittiin ylhäissäätyisten asuneen tilalla sekä omistajien kuluttaneen varallisuuttaan niin sanotun herrasväen elintason ylläpitoon. Tärkeänä oli myös, että tila oli joskus ollut aatelisen rälssitilana tai jopa nauttinut säterivapautta. Kartanokulttuurin veroisiksi on luettu myös suurehkon varallisuuden hankkineet kirkkoherrat/pappilat. Myös jokunen hyvin varakas kappalaisen pappila on luettu mukaan.

Erityisesti autonomian aikana kartanoiden ryhmään laskettiin mukaankuuluviksi myös niin kutsutut herraskartanot. Näiden varallisuusperusta ei ollut välttämättä suuri maaomistus, vaan parhaiten palkatut valtion virat (virka-aateli oli alkanut erottua multa-aatelista) tai hyvin menestyneet yritykset. Virka-aateliin luettavat varakkaat sekä jopa aivan tavallisen kansan joukosta ponnistaneet teollisuuden harjoittajat ja vielä useammin kauppiaat rakennuttivat itselleen niin sanotun herraskartanon.

Suomalaisesta kartanokulttuurista voidaan erottaa neljä ryhmää: säterikartanot, rälssikartanot, herraskartanot ja varakkaat pappilat.

Hakkari kuului kolmanteen ryhmään. Koska lempääläiset ovat näissä asioissa hyvin pikkutarkkoja, on hyvä mainita, ettei kartanokulttuurivaihe kestänyt kuin noin 70 vuotta. Vaikka Hakkarin kartanon henkinen sisältö onkin jo historiaa, niin aineellinen sisältö näkyy edelleen Kuokkalan kosken kulttuurimaisemassa.

Jo 1400-luvulta tunnetun, Ruotsin Taalainmaalta lähtöisin olevan Svinhufvud av Qvalstad -suvun nuoremman haaran jäsenten, Gustav Svinhufvudin (1774-1830) ja hänen poikansa Gustaf

Svinhufvudin (1817–1901) aikana Hakkarin tilan päärakennuksesta tuli rakennus- ja kulttuurihistoriallisessa merkityksessä kartano. Sukuketju Edner — af Enehielm — Svinhufvud omisti Hakkarin lisäksi myös Tolvilan kartanon (Tolvila kuuluu nykyisin Akaan Viialaan.) Kun suvun varallisuus väheni, jäi jäljelle vain Hakkari, joka 1800-luvun alussa käsitti yhden koko tilan sekä puoli murto-osaa eli h ja $\frac{1}{2}$ kahdesta muusta keskikokoisesta tilasta.

Suomen suurruhtinaskunta sai autonomian ajan alussa oman hallituksen (aluksi hallituskonselji) ja samassa yhteydessä Helsingistä tehtiin pääkaupunki. Vuonna 1816 hallituksen nimi muuttui Keisarilliseksi Suomen senaatiksi. Virkauransa Gustav Svinhufvud loi osittain Helsingissä. Hän toimi Hallituskonseljin kirjurina, senaatin protokollasihteerinä (vastaa nykyistä vanhempaa hallitussihteerää) sekä oikeusosaston jäsenenä (vastaa nykyistä Korkeimman Hallinto-oikeuden hallintoneuvosta ja jäsentä.)

Miljoonan asukkaan köyhän ja taloudellisesti takapajuisen maan uuteen pääkaupunkiin alettiin rakentaa suurisuuntaista hallintokeskusta (nykyinen Senaatintori sen ympärillä olevine kortteleineen.) Koska Gustav Svinhufvudin viranhoitopaikka kaiken alkaessa oli Helsinki, niin mitä todennäköisimmin hän varsinaisen viranhoitonsa lomassa seurasi hyvin läheltä J. A. Ehrenstinan ja tämän apuna olleen arkkitehti C. L. Engelin (1778–1840) suunnitteluryhmän työskentelyä. Siihen sisältyi uuden pääkaupungin monumentaalisen empire -keskuksen

rakentaminen, mikä osaltaan edesauttoi muotiin tulleen uusklassisen- eli empire-tyylin leviämistä maaseudulle, missä sitä sovellettiin säätyläisten ja seurakuntien puurakennushankkeisiin.

Hakkarin rakennusvaiheita ajoittaessa on muistettava, että uusklassisen arkkitehtuurin vaikutukset näkyivät Suomessa jo 1810-luvun alussa; viimeisinä Ruotsin vallan ajan vuosina. Tyyli suunnan huippuvuodet olivat kuitenkin vasta myöhemmin, autonomian ensivuosisikymmeninä.

C. L. Engel kiinnitettiin vuonna 1816 Helsingin uudisrakennustoimikunnan arkkitehdiksi, ja vuodesta 1824 hän toimi intendentinkonttorin (rakennushallituksen edeltäjä) päällikkönä. Hänen lisäksi konttorin virkamiehet suunnittelivat erinäisiä rakennuksia myös muualle Suomeen. Taidehistorioitsija Onni Okkonen (1886-1962) toteaa suurteoksessaan Suomen taiteen historia (Porvoo—Helsinki, 1955) muun muassa seuraavaa: "Empiretyylin kartanoista 1820- ja 1830-luvuilla luetaan traditionaalisesti suurijoukko Engelin tuotantoon; kuitenkin tässä on enemmän kysymys mestarin atelieestaja seuraajista, kuin suoranaisestä persoonallisesta osuudesta." Lisäksi Okkonen toteaa, että vaatimattomampia ja tavallaan sympaattisimpia taloja ovat monet empire-tyyliä yksinkertaisemmin mukailevat, yksikerroksiset puutalot, joista useimmat lienee aiheettomasti pantu Engelin nimiin.

On todennäköistä, että Engel ja Svinhufvud tunsivat toisensa. On syytä olettaa Engelin — joko välillisesti tai välittömästi — auttaneen Svinhufvudia tekemään Hakkarin päärakennuksesta aiempaa edustavamman. Autonomian ajan alussa Helsingin väkiluku oli suurin piirtein yhtä suuri kuin nykyisen Vesilahden kunnan ja virkamiesten sekä säätyläisten väestöosuus oli pieni. Kaikki tunsivat toisensa.

Niukoista asiakirjatiedoista päätellen näyttää siltä, että Gustav Svinhufvud (kuoli 1.2.1830 55vuotiaana) alkoi vasta vähän ennen kuolemaansa muuttaa Hakkarin tilan päärakennusta herraskartanonnäköiseksi. Hanke oli kallis ja hidas toteuttaa. Kaikki

tarvittava rakennusmateriaali teetettiin käsityönä käsisahaa, -taltaa ja -höylää käyttäen. Ulkovuori tehtiin limitetyistä vaakalaudoista. Lisäksi tarvittiin erilaisia listoja profiloituneen; kaikkiaan materiaalia kului noin 2000 metriä.

Gustav Svinhufvudin kuoleman jälkeen Hakkarissa pidettiin 31.17.1830 perunkirjoitus. Asiakirjasta voidaan päätellä empire-tyyliseksi päivittämisen olleen vielä kesken. Perunkirjassa on erikseen hinnoiteltu kolme ulkoseinää, jotka olivat jo vuorilaudoitettuja ja täten vuoraamatonta arvokkaampia. Neljännestä seinästä vuoraus puuttui. Kartanon viimeistely jäikin perikunnan Gustaf nuoremman toteutettavaksi. Kysyttäessä empire-Hakkarin valmistumista, voidaan melko varmana ajankohtana pitää 1820- ja 30-lukujen taitetta. Eri vaiheineen se ajoittuu kuitenkin 1800-luvun alun ja 1820-30-lukujen taitteen välille.

Viimeisin Hakkarin kartanon rakennushistoriallinen vaihe sijoittuu 1980- ja 90-lukujen taitteeseen. Kunnan hallinto joutui viimekädessä kantamaan rakennuksen säilyttämisvastuun. Asiaan vaikutti oleellisesti kaksi asiaa: ensimmäinen oli jo vuosia aiemmin laadittu suojelukaava, jonka lääninhallitus vahvisti — suojelupäätöstä ei ollut mahdollista purkaa, vaikka sitä jossain vaiheessa moni halusikin. Toinen asia oli museoviraston kunnanhallitukselle osoittama kirje vuodelta 1987.

Niinpä kunta osti kiinteistön lähiympäristöineen. Rakennuksen se siirsi omistamansa kiinteistöyhtiön hallintaan. Päärakennus peruskorjattiin vanhaa kunnioittaen. Saneerauksen aikana kartanon vuokraaminen ravintolaksi sovittiin sitovasti.

KUOKKALAN KYLÄN LYHYT HISTORIA

- Lempäälässä, esimerkiksi Hauralassa, tiedetään olleen kivikautista asutusta, kuten asuinpaikkoja ja kalmistoja
- Kuokkalan alueella on löydetty ihmisen myötävaikutuksen rautakautisia merkkejä: Jaran pellostä on löydetty hopearahakätkö ja Sarapistonmäestä

"muinaismuistometsä" 650 jKr. — 1050, löydöt viittaavat paikalla sijainneen kalmiston

- Hiidentie on ainakin varhaiskeskiaikainen. Mahdollisesti reitti on ollut käytössä jo esihistoriallisella

KUOKKALAN MUSEORAITTI

KAUPPAMUSEO

SISÄLLYS

**ALEKSANTERI   ESKOLAN KAUPPARAKENNUKSEN
JA SIINÄ TOIMINEIDEN KAUPPIAIDEN VAIHEITA**

3

ALEKSANTERI ESKOLAN KAUPPARAKENNUKSEN JA SIINÄ TOIMINEIDEN KAUPPIAIDEN VAIHEITA

Kuokkalan kosken vanhan maantiesillan läheisyydessä sijaitsevassa kyläyhteisössä tiedetään harjoitetun varsinaista maakauppiastoimintaa vuodesta 1873 alkaen, jolloin Esaias Schultz avasi liikkeen Tuiskun talon rakennuksessa. Liike siirtyi 1878 hänen veljenpojalleen Kaarle August Schultzille. Tuomari E. A. Aaltion mukaan viimeainittu muutti vuonna 1900 Näppilän kylään, jonne hän rakensi kaupan. Tuiskun talon entiset haltijat Sandra ja Lauri Tuisku ovat kuitenkin Heikki Kyykoskelle kertoneet muistavansa, että K. A. Schultz toimi Kuokkalassa ainakin vielä vuonna 1902. He muistavat itse, että hän toimi tuolloin jauhoja myydessään niin sanotussa "renkaassa" kylässä jo silloin toimineen kauppias Kuisminin kanssa. Schultzien jälkeen samassa Tuiskun rakennuksessa pitivät kauppaa tamperelainen Vaarna ja hänen jälkeensä muuan Järvinen. Viimeainittu oli naimisissa Pispan talon tyttären, Laina Pispan, kanssa. Järvinen vietti epäsäännöllistä elämää ja ilmeisesti tästä syystä liiketoimet päättyivät konkurssiin, rouva otti kyllästyneenä eron ja matkusti Amerikkaan. Kauppatoiminta Tuiskun rakennuksessa päättyi vuonna 1909 tai 1910.

Kuokkalan — ja koko Lempäälänkin — kaupan historiassa alkoi uusi aika, kun Kuokkalan kylään saapui vienankarjalainen Kuisma Kuismin (hän käytti myöhemmin nimeä Kustaa Adolf Koskinen.) Hän oli syntynyt Uhtualla 1.7.1866. Hän asettui Lempäälään 1890-luvun lopulla ja avioitui Kuokkalassa Maria Raution kanssa 6.8.1897.

Kuismin aloitti kauppatoimintansa silloisen nahkuri Tannerin rakennuksen maantienpuoleisessa päässä olevassa pienessä huoneessa (kiinteistön omistaja elokuussa 1979 oli rouva Toini Arasalo.) Myöhemmin tai ainakin vuonna 1902 Kuismin piti kauppaa rakennuksessa, jonka maantienpuoleisessa päädyssä nykyäänkin on liikehuoneen ovi ja ikkunat. Talossa asui viimeisimmin Yrjö Koskinen. Mutta nämäkin tilat tuntuivat Kuisminista ahtailta. Ennen Lempäälään tuloaan oli Kuismin harjoittanut kulkukauppaa. On mahdollista, että hän maita ja mantuja kiertäessään oli nähnyt komeita maalaiskauppoja ja haaveili sellaisesta itselleenkin. Tarkoitukseen sopiva tontti löytyikin aivan naapurista. Niinpä Kuismin vuokrasi silloiselta Hakkarin kartanon

omistajalta J. K. Kärppälältä ja tämän vaimolta A. Kärppälältä tontin, joka sijaitsee lähellä Kuokkalan kosken silloista maantiesiltaa, Tampereelle, Lemposiin ja Nurmenkulmalle johtavien teiden risteyksessä. Tontti oli Seppälän talon entinen, joka oston kautta oli päätynyt Hakkarin talon omistajille.

Vuokrasopimus laadittiin 50 vuoden ajaksi 10.12.1901. Vuokraoikeudesta, joka alkoi 1.1.1902, Kuismin maksoi 1000 markkaa ja lisäksi hänen piti maksaa kunkin vuokravuoden lopussa 1 markka veroa. Vuokra-ajan loputtua oli määrä uusia vuokravälikirja jälleen 50 vuodeksi, jolloin vuosivuokra kuitenkin tulisi olemaan 5 markkaa. Vuokraoikeuteen vuokraaja sai hakea kiinnityksen ja vuokranantajaa kuulematta siirtää vuokraoikeuden edelleen toiselle "puhdasmaineiselle ihmiselle".

Vuokraamalleen tontille kauppias Kuismin sitten rakensi kauppatalon. Ajan olot huomioon ottaen hän rakensi erittäin komean sellaisen. Aleksander Eskolan kertoman mukaan komeat rakennushirret saatiin Kuisminin vaimon Rautio-kotitalon metsistä, jotka olivat siihen aikaan vankat ja koskemattomat. Vastavalmistuneessa talossa Kuismin aloitti liiketoimintansa vuonna 1903.

Kovin pitkään ei Kuismin uudessa talossaan kauppaa pyörittänyt. Asiakirjojen mukaan hän siirsi tontin vuokraoikeuden Lempäälän Osuuskaupalle. Siirtoon ei ole merkitty päivämäärää, mutta liikkeen voidaan olettaa myydyn 1905, sillä Lempäälän Säästöpankki on myöntänyt 23.5.1905 5000 markan lainan Kuokkalassa olevan Osuuskaupan kauppahuoneiston ostoa varten. Osuuskaupan puolesta velkakirjan on allekirjoittanut V. Schönberg, joka lienee ollut Lempäälän Osuuskaupan silloinen johtaja. On huomattava, että Kuokkalan liike ei ollut itsenäinen osuuskauppa, vaan Lemposiin perustetun Osuuskaupan sivuliike.

Kauppias Kuisma Kuisminin eli Kustaa Adolf Koskisen myöhemmistä vaiheista on kertonut hänen poikansa Pauli Koskinen, joka ainakin vielä 1979 viljeli Raution tilaa Kuljussa. Perhe muutti Orivedelle luultavasti vuonna 1905, jolloin Kuokkalan kauppa myytiin Osuuskaupalle. Koskinen toimi kauppiana Orivedellä, mutta muutti takaisin Lempäälään vuonna 1911, jolloin perusti kaupan Lemposiin nykyisen Voiman tontille.

Jo 1913 Koskinen perheineen muutti Mänttään, jossa hän toimi kauppiana kunnes muutti Tampereelle. Hän perusti Tampereelle Tampereen Uusi Lakkitehdas —nimisen yrityksen. Liike sijaitsi silloisella Viinikankadulla, nykyisessä Tuomiokirkonkatu 18, Klassillista lyseota vastapäätä. Rakennuksen omisti kauppias Seppälä, jonka veli tuomiorovasti K. H. Seppälä asui myös siihen aikaan talossa. Luovuttuaan lakkitehtaasta, todennäköisesti heikentyneen terveytensä vuoksi, Koskinen muutti taas Kuokkalaan kirkonkirjojen mukaan 24.12.1931. Hän rakensi perheen asuttavaksi Kirkkojärven rantaan huvilan, jonka 1930-luvulla osti rakennuksen mattokutomoksi muuttanut Kalle Willandt. Kustaa Adolf Koskinen kuoli Lempäälässä 7.10.1933.

Kuten edellä on mainittu, myi Kuismin Kuokkalan kaupan Lempäälän Osuuskaupalle, jonka sivuliikkeenä myymälää piti hoidettaman. Kyläläiset muistelevat kaupanhoitajan olleen niin komea mies, että Lemposten röökynät kävivät Kuokkalassa saakka ostoksilla. Tämä suosio ei kuitenkaan auttanut liikettä pysymään pystyssä. Totuus lienee, että Kuokkalan Osuuskaupan hoitajan Heikkilän väärinkäytösten vuoksi koko Lempäälän Osuuskauppa joutui konkurssiin.

Konkurssin toimitusmiehet siirsivät Kuokkalan liiketontin vuokraoikeuden 30.3.1910 kauppias Verner Aleksander Halmeelle. Kauppias Halmekaan ei viihtynyt kauaa tontilla, vaan vuokraoikeus siirtyi jo puolen vuoden kuluttua 28.11.1910 Isak Tanskaselle. Tanskanen omisti vuokraoikeuden noin kaksi ja puoli vuotta, sitten hän myi sen vapaaehtoisesti Matti Saariselle ja tämän vaimolle Selmalle 1.5.1913. Isak Tanskanen tunnetaan Lempäälässä lähinnä siitä, että hän toimi yli 30 vuoden ajan Hyvärisen kauppaliikkeessä kauppaapulaisena, liikkeenhoitajana ja osakkaana. Vuonna 1930 hän perusti oman liikkeen Mänttään.

Matti Saarinen toimi kauppiana Kuokkalassa vain puolisen vuotta. Tontin vuokraoikeus siirtyi 21.11.1913 entiselle osuuskaupanhoitajalle, Aleksander Eskolalle. Samalla Eskola osti kaupparakennuksen, myymälän kaluston ja myyntivaraston. Ostaessaan tämän kauppaliikkeen otti A. Eskola vastatakseen Lempäälän

säästöpankilta otetun 5000 markan lainan. Tämän lisäksi hän antoi rahaa 3000 markkaa, joten kauppa maksoi yhteensä 8000 markkaa. Laina oli kulkeutunut Kuokkalan kauppiaalta toiselle, kunnes A. Eskola maksoi sen pois 28.4.1915. Vasta Eskolasta tuli Kuokkalaan pitkäaikainen kauppias. Hän oli syntynyt Kuhmalahdella Kivisalmin kylässä pienehkön talon poikana 20.12.1883. Kotonaan hän osallistui kaikkiin maatalon töihin. 1908 Eskola kävi Tampereella kirjanpitokurssin ja liikeala alkoi kiinnostaa häntä. Eskola toimi osuuskaupanhoitajana Vehkajärven, Virolahden ja Mäntsälän Osuuskaupoissa. Kuokkalassa hän avasi kauppapuotinsa marraskuussa 1913. Pirkkalan kihlakunnan kruununvoudin konttorin pöytäkirjoissa on 8.10.1915 merkintä, että kauppias Aleksander Eskola on postin kautta kirjallisesti ilmoittanut avanneensa "maakauppaliikkeen".

Palveltuaan asiakkaitaan samassa talossa yli 61 vuotta, seisten vielä 90-vuotiaanakin tiskinsä takana, jätti hän vuonna 1974 loppuselvityksen liikevaihtoverotoimistoon ja lopetti liiketoimintansa. Viimeiset vuotensa Aleksanteri Eskola vietti Lempäälän vanhainkodissa. Hän kuoli 26.6.1978.

Lunastettuaan aluksi kaupparakennuksen sekä tontin vuokraoikeuden Eskola osti 7.7.1925 tontin omakseen Hakkarin kartanon silloiselta omistajilta Edla ja Kalle sekä Martta ja Lauri Yliseltä. Kiinteistön nimeksi tuli Myyntilä R:nro 3 33 ja hinta oli 1000 markkaa. Sitä ennen hän oli jo 28.1.1923 ostanut naapurissa asuvalta maanviljelijä August Erkkilältä noin yhden aarin suuruisen maa-alueen aikomaansa talli- ja navettarakennusta varten. Tämän pienen maaalueen nimeksi tuli Kauppatalo 5 40, joka maksoi 300 markkaa, siis kolme markkaa per neliömetri. Talli- ja navettarakennus rakennettiin 1924 vuosiluku näkyy vieläkin rakennuksen sementtiportaassa. Lisäksi lähelle Koskisen rajaa rakennettiin pieni rakennus, johon tuli karjakeittiö ja palvisauna. Tämä rakennus on hävitetty.

Varsinaisen liikerakennuksen oli siis vuosina 1902-1903 rakennuttanut Kuismen/Koskinen. Ei tiedetä, tekivätkö aikaisemmat omistajat mitään kiinteistökorjauksia. Se on kuitenkin epätodennäköistä, koska he toimivat yleensä hyvin vähän aikaa, eikä taloudellinen tulos kenenkään osalta ollut kehuttava. Eskolan

kertomaan mukaan, taloon tultuaan hän heti alkajaisiksi vuorasi kaupan sisäkaton paneelilaudoituksella. Saarinen ja Toiva olivat rakennusmiehinä. Toiva teki suurimman osan kaupan hyllyistä ja laareista. Laudat tuotiin Orivedeltä Hiedan sahalta. Edelleen Eskola kertoo: "Toiva sano, että täytyy olla kuivaa lautaa, on parempi höylätä. Se työ kesti kauan ja ihmiset ihmetteli," Eskola kertoo hyllyjä suunnitellessaan käyneensä ottamassa oppia muissa liikkeissä muun muassa Hyvärisellä. Hänen mukaansa ne eivät olleet kehuttavia, paikoin Eskola näki maalaamatonta sahalautaakin. Eskolan hyllyt maalasi maalari Niemi, joka asui Tarikalla. Aleksanteri Eskola kiitteli häntä eteväksi. Niemen tiedetään tehneen alansa töitä myös helsinkiläisiin kalusteliikkeisiin. Hyllyjen väriksi valittiin tammenruskea. Sen jälkeen talo vuorattiin, muutettiin maantienpuoleinen avokuisti umpiverannaksi ja muutettiin pihanpuoleinen portaikko umpinaiseksi, jolloin saatiin pieni varastohuone lisää. Ullakolle rakennettiin kaksi kesähuonetta.

Eskolan ostaessa kauppakiinteistön oli tontilla, lähellä Koskisen rajaa, vaatimaton varastorakennus, joka näkyy muun muassa vanhoissa valokuvissa. Se purettiin ja lähelle

Erkkilän rajaa rakennettiin tilalle nykyinen varastorakennus eli makasiini, kuten sitä aina on nimitetty. Vuosien mittaan kaivettiin varastotiloja kaupparakennuksen kellarikerrokseen. Nämä työt jäivät osittain kesken.

Liikerakennuksen avaralle ullakolle rakennettu pienehkö koppi kätkee sisäänsä suuren tammitynnyrin — se on ollut vesisäiliö. Eskola ystäväystyi vuoden 1925 tienoilla insinööri Stolltin kanssa, joka toimi Huberin vesijohtoliikkeessä Vaasassa ja sittemmin Tampereella. Hän omisti kesähuvilan Pitkässämäessä. Stollt opetti Kuokkalan kauppiaille putkitöitä; taitoja kokeiltiin omaan kiinteistöön ja varustettiin sekä asuinrakennus että navettarakennus vesijohdoilla.

Aleksanteri Eskolan kauppatoimista mainittakoon, että hän pyöritti Nurmenkulmalla sivuliikettä ainakin vuosien 1919—923 tienoilla. Kansa kutsui tätä myymälää Eskolan haarakaupaksi.

Kuokkalan kauppakiinteistön viimeisimmistä vaiheista voidaan mainita, että 5.3.1975 päivätyllä lahjakirjalla siirtyivät sekä Myyntilä että Kauppatalo Päivikki ja Martti Eskolan sekä Aino ja Heikki Kyykosken nimiin. 6.6.1979 päivätyistä kauppakirjasta käy ilmi, että tuolloin kiinteistöt myytiin Lempäälä-Seura ry:lle.

Lempäälässä 13.8.1979

Heikki Kyykoski

(oikolukenuk ja korjannut 17.8.2011 Harri Ruohonen)

SIIRTYMINEN METRIJÄRJESTELMAAN

Ja kauppias kyseli muijilta
kilu kilu kilu kilu gram ram ram
että montakos kiloa nyt punnitaan
kilu killu gram ram ram

Pitäkää te kilonne ja tehkääte niin
kilu kilu kilu kilu gram ram ram
kai vientelin otan minä kumpaakin
kilu kilu gram ram ram

Otan vielä hamekankaankin
Kilu kilu kilu kilu gram ram ram ja
mittaa kyynäröitä viisikin
kilu kilu gram ram ram

Kauppias muutti sen metreihin
kilu kilu kilu kilu gram ram ram
ja piisasi niitä kolmekin
kilu kilu gram ram ram

Eikä ne suutarit nauvoja
kilu kilu kilu kilu gram ram ram
noihin kenkään pohjiin käyttää saa
kilu kilu gram ram ram

Vaan pumpsatut saappaat jalassa
kilu kilu kilu kilu gram ram ramk
un tuolla he tanssia pritkuttaa
kilu kilu gram ram ram

(Aleksanteri Eskola laulanut yli 90-vuotiaana, alunperin laulu on laulettu Vehkajärvellä 1909.)

OPASTETTU KIERROS KAUPPAMUSEOSSA

Eskolan puoti on ollut sekatavarakauppana 1903 vuodesta lähtien. Kaupan rakensi laukkukauppias Kuisma Kuismin, joka tuli Lempäälään Uhtualta. Aluksi Kuismin piti kauppaa viereisessä rakennuksessa (parturirakennus) ja 1903 hän rakensi kaupan tähän. Kuismin piti kauppaa noin kaksi vuotta, minkä jälkeen kauppiaat vaihtuivat tiuhaan tahtiin aina vuoteen 1913 asti. Itse asiassa kylällä naureskeltiin Kuokkalan kauppapuodin tiuhaan vaihtuville kauppiaille. Eskolakin sai nauruja osakseen tullessaan Lempäälään 1913 ja ostaessaan kiinteistön (21.11.1913). Kylällä arvuuteltiin, kauanko Eskola mahtaa kauppaa pitää. Tarina kertoo, että Moisio pysäkillä isäntäväki olisi ollut lippuluukulla ostamassa lippuja ja keskustelemassa keskenään: "Sinne on tullut Kuokkalaan uusi kauppiaskin taas kääntyyn", kerrotaan yhden isännistä virkkoneen. Aleksanteri oli käännähtänyt ympäri ja tokaissut: "Minä olen kuullut, että se on tullutkin jäädäkseen eikä vain kääntymään." Isännät eivät vielä tunteneet kauppiasta.

Rakennus koostuu kauppatilasta sekä kauppiaan asuintilasta. Kauppatiloihin kuuluu takahuone sekä takapihalla olevat makasiini-rakennus ja navetta. Talon yläkerrassa olevia huoneita Eskolan lapset sekä tämän sisko käyttivät kesäisin. Kauppias nai tien toiselta puolelta Ollilan tilan tyttären, Annan. Heille syntyi kaksi lasta, Aino ja Martti. Anna kuitenkin kuoli jo hyvin nuorena, 29-vuotiaana, minkä vuoksi Eskolan sisar Hanna muutti asumaan veljensä luo auttamaan lasten ja kaupan hoidossa. Hän asui koko loppuelämänsä Aleksanderin kanssa tässä samassa rakennuksessa.

Aleksanteri Eskola oli kaupankäynnille hyvin omistautunut ja toimi kauppiaana yli 90vuotiaaksi. Puodin toiminta loppui vasta vuonna 1974. Eskola ei pelkästään kauppias, vaan otti aktiivisesti osaa kunnan toimielinten luottamustehtäviin. Lisäksi hän oli hyvin aktiivinen Keskon osakas. Tämän vuoksi museossakin on paljon Keskon tuotteita.

Eskola kuoli vuonna 1978 94-vuotiaana. Tämän jälkeen Lempäälä-Seura osti perikunnalta kiinteistön, ja on lahjoitusten avulla kerännyt kaikki esineet. Museo avattiin vuonna 1981.

Kuokkala on ollut sijaintinsa puolesta hyvä kauppapaikka, sillä suoraan kaupanoven edessä oleva risteys on aikanaan ollut vilkas. Kuokkalan kosken yli mennyt vanha puinen silta yhdisti Hiidentien, joka on ollut merkittävä kauppareitti. Siltaa pitkin ja Kuokkalan kylän läpi kulkenut ikivanha tie yhdisti Hämeenlinnan ja Tampereen. Hämeenlinnassa Hiidentie risteytyy Hämeen härkätien kanssa, jota pitkin hämäläiset kulkivat Turkuun. (Ks. Lempäälän Joulu 2003 s.22) Hiidentien vilkas käyttö toi alueelle runsaasti asiakkaita.

Kun kauppias oli vanha, kerrotaan hänen loikoilleen konttorin puusohvalla. Kun asiakas tuli sisään Eskola tiedusteli edelleen sohvalla maaten tämän henkilöllisyyttä. Jos asiakas oli Eskolalle ennestään tuttu, saattoi hän huutaa tälle, että on hyvä ja ottaa, mitä tarvitsee — jättää vaan rahat sitten tiskille. Hän löisi rahat kassaan, kunhan ennättäisi.

Vanhemmiten Eskolan liikkuminen kävi huonoksi. Kerran eräs asiakas oli pyytänyt, jotakin tuotetta kaupan ylähylyltä. Huomatessaan kauppiaan heikenneen liikuntakyvyn, hän pyysi kauppiaalta, jos saisi itse kiivetä tuotteen hyllyltä, ettei kauppias vain satuttaisi itseään huterilla tikkailla. (Tikkaat ovat muuten samat, jotka nykyään nojaavat kaupan pönttöuunia vasten.) Tähän kauppiaan kerrotaan vastanneen kohteliaasti kumartaen: "Kyllä tässä kaupassa kauppias palvelee." Eskola tunnettiinkin vanhanajan kauppiaana, joka kääri yksittäisen tupakka-askinkin ruskeaan paperiin vaikka se olisi mennyt suoraan polttoon.

Lyhyttavaratiskistä (vrt. metritavara, esim. kankaat) myytiin kaikki pieni, joka muuten olisi joutunut hukkaan hyllyjen kätköihin. Oikean puoleisessa, korkeammassa lyhyttavaratissä on ompelutarvikkeita napeista guttaberkka —nukenpäihin. Matalammassa tiskissä on esimerkiksi täikampoja, piippuja, sukkanauhoja ja kynänteriä.

Naulassa ikkunan vieressä roikkuu lohenpunainen alusvaateliivi, jollaisia lapset — niin tytöt kuin pojatkin — käyttivät talvisin vielä 60-luvullakin. Sukkanauhoihin/nappeihin tulivat kiinni pitkät villasukat, joita pässinpökimiksi kutsuttiin. Pojilla näiden päälle tulivat

polvihousut, ja tytöillä hameet. Alusvaateliiviä käyttäneet kertovat, että liivin ja sukkienväliin jäi ikävä viluväli.

Tiskin takana roikkuu erillisessä telineessä nylon-sukkia. Ne olivat 50-luvun tuote. Nyloneissa on takapuolella koko säären mittainen sauma. Kun sukkiä käytti, piti olla tarkkana että sauma pysyy suorassa. Naiset, joilla niihin ei ollut varaa saattoivat piirtää tussilla viivat jalkojensa takaosaan. Nyloneissa oli myös ikävä puoli; jos talvella sukat jalassa jäi pitkäksi aikaa pakkaseen, ne saattoivat jäätyä ihoon kiinni. Ilmiötä kutsuttiin lasikoiviksi tai -sääriksi.

Sota-aikana, kun kaikesta oli pulaa, vaadittiin kekseliäisyyttä. Niinpä esimerkiksi kenkiä alettiin valmistaa paperinarusta. Niiden pohja valmistettiin perinteisesti puusta. Pohjassa saattoi olla myös aukileikkauksia kävelyn helpottamiseksi. Kengän kärkeen saatettiin laittaa nahkasuikale suojaamaan kärkeä kulumiselta. Toisaalta paperinaruosa saatettiin pinnoittaa myös paremmin kosteutta kestäväksi. Jos paperinaurukengät jalassa jäi sateeseen, ne liukenivat jalkaan. Muuten paperinaru oli hyvin kulutusta kestävä kesäkenkämateriaali.

Paperinarusta tehtiin muutakin: esimerkiksi liinoja ja kureliivejä valmistettiin. Vaatteisiin paperinarua ei kuitenkaan käytetty yhtä usein kuin kenkiin, sillä materiaalista valmistetut vaatteet olivat kankeat ja kestivät vain pari-kolme pesua. Pula-aikana vaatteiden käyttöikää lisättiin kääntämällä kankaan kuluneempi puoli sisäpuolelle. Myös aikuisten vanhoja vaatteita pienennettiin lasten käyttöön.

Kauppamuseon karkkihylly on laaja. Todellisuudessa makeistarjonta on ollut paljon vaatimattomampi. Hyllyn laajuus johtunee siitä, että karkkirasiat olivat kauniita, koristeellisia ja yleishyödyllisiä. Niinpä niitä onkin säilynyt paljon nykypäiviin saakka. Yksi erikoisimmista on kolmannella hyllyllä oleva, vanhan Kalevalan satavuotisjuhlarasia.

Kaupankangashyllyssä on esimerkiksi perinteistä punaraidallista patjakangasta, sekä Suomifilmeistä tuttuja flanellikankaita. Joukossa on myös muutama paperikangas.

Tulitikkuja on hyllyssä useanlaisia. Jokaisella valmistajalla oli oma etikettinsä, joita lapset keräilivät. Usein ne liimattiin halkaistulla perunalla vihkoon.

Tunnetuimmat suomalaiset tupakkamerkit olivat Pilliklubi, Työmies ja Saimaa. Pilliklubissa oli paperinen pilli, jonka läpi tupakkaa imettiin. Jos klubia ei muistanut imaista aika-ajoin, se sammui itsestään. Työmiestä ja Saimaata poltettiin puisten holkkien läpi. Saimaan valmistus loppui 1980, Työmiehen 1984 ja Klubin 1995. Monet muistavat myös piipputupakka —Jymyn.

Kahvi ostettiin tyypillisesti raakapapuina. Pavut paahdettiin kotona prännärillä (vaa'an yläpuolella katossa veivattava ja heilutettava malli). Paahtaessa tuli olla tarkkana, etteivät pavut palaisi kitkeriksi. Kaupasta sai ostaa myös valmiiksi paahdettua kahvia, jonka kauppias jauhoi asiakkaan pyynnöstä kaupan kahvimyllyllä (kahvimylly lienee tarttunut jonkun matkaan kaupan lopettamisen yhteydessä). Sota-aikana, kun kahvia ei ollut saatavilla, alettiin ensiksi tuottaa kahvinkorvikkeita, jotka sisälsivät vielä noin 25% oikeaa kahvia. Vuoden 1942 aikana siirryttiin kuitenkin kahvin vastikkeisiin, jotka sisälsivät pelkkiä korvaavia raakaaineita. Korvikkeina käytettiin esimerkiksi paahdettua viljaa, hernetta ja voikukanjuurta.

Legendan mukaan kaikkea muuta paitsi villalankaa kokeiltiin, sillä siitäkin oli pula. Kahvinvastikkeen sekaan lisättiin sikuria, jota valmistettiin sikurikasvin juuresta puristamalla. Sikurin tarkoitus oli antaa vastikkeelle kahvin makua ja väriä. Ensimmäisten kahvilaivojen saapuessa Suomeen vuonna 1946 mellakkapoliisia tarvittiin pitelemään kahvin villitsemää kansaa. Lopulta kahvi vapautui säännöstelystä vuonna 1954 viimeisenä yhdessä sokerin kanssa.

Eskolan kaupasta sai paljon kaikenlaista. Niin myös astioita. Hyllyssä on esimerkiksi Arabian Fasaani —sarjaa (toiseksi ylimmällä hyllyllä, violetit koristeet), maitokannuja ja voipyttyjä. Viereisellä hyllyllä vitriinissä on Riihimäen lasin vanhaa Apila —sarjaa. Hyllyssä on myös litalan lasitehtaan valmistamia laseja. Ylimmillä hyllyillä on haluttuja Karhulan lasin ja Riihimäen lasin talouslasipurkkeja.

Kaupan maustehyllyjen valikoima on laaja. Pakkauskoko on tosin huomattavasti pienempi kuin nykyaikana. Tavallisimmin käytössä olivat suola, sokeri ja sipuli. Laajalti mausteiden käyttö yleistyi Suomessa vasta 1950-luvulla, pula-ajan jo päätyttyä.

Polkupyörä edustaa kaupan vanhinta esineistöä. Se on valmistettu 1800-luvun lopulla Tampereen ompelukone- ja polkupyörätehtaassa. Merkiltään se on Vauhti nro. 1. Polkupyörän vanteet ja lokasuojat on valmistettu puusta — kaupasta sai ostaa myös varavanteet (roikkuu katossa kassakoneen yläpuolella). Talvella polkupyörän etukumin päälle saatettiin laittaa ketjut pidon parantamiseksi. Ketjut olivat helpot asettaa pyörään; etukumista laskettiin hieman ilmaa pois, pujautettiin ketjut päälle ja täytettiin rengas uudelleen. Aiemmin pyörät piti rekisteröidä sillä ne olivat harvinaisia ja kalliita — toisaalta myös siksi, että armeijan olisi helpompi tarvittaessa koota ne omaan käyttöönsä. Niinpä tarakalla onkin konttoristi Aino

Eskolan vanhan pyöränsä rekisteritodistus. Se on päivätty vuodelle 1941. Paperin kääntöpuolella on pyöräilijää koskevia sääntöjä ja ohjeita, miten liikenteessä tulee käyttäytyä.

Polkupyörän takana hyllyssä on Nokian Silkkiä, joka oli Suomen ensimmäinen teollisesti valmistettu wc-paperi. Arkkia oli rypisteltävä ennen käyttöä maksimaalisen käyttö"mukavuuden" saavuttamiseksi. Usein vanhat ihmiset kertovatkin, että sanomalehti, joka oli käytössä ennen teollisesti tuotettuja wc-papereita, oli mukavampaa käyttää kuin Nokian Silkki.

Lasisen pyykkilaudan tullessa markkinoille sanottiin, ettei pyykinpesu tulisi siitä enää helpottumaan. Monen mielestä on hyvä, ettei niin kuitenkaan käynyt. Pesupulveripakkaukset olivat pienempiä kuin nykypäivänä. Tyypillisiä merkkejä olivat Lux, Valo, Omo ja Persil (joista kaksi viimeistä on edelleen markkinoilla).

1950-luvulla astui voimaan uusi elintarvikelainsäädäntö, jonka mukaan ruoka-aineet tuli myydä erillisestä tilasta, eikä niitä saanut enää myydä muun tavaran seasta. Niinpä Eskolankin kauppaan rakennettiin tällainen elintarvikekioski. Samalla kaupan kalusteet maalattiin kermanvalkeiksi. Elintarvikekioskiin asennettiin Huurteen sähkökäyttöiset kylmäkalusteet. Kaupassa oli iso maitotonkka, josta muun muassa litran mitalla voitiin kaataa asiakkaan omaan astiaan tämän haluama määrä maitoa. Maaseudulla oli kuitenkin yleisempää, että maito ostettiin suoraan taloista.

Kioskin ylähyllillä on erilaisia näkkileipäpakkauksia jokaiseen tarpeeseen. Esillä on esimerkiksi Työkansaa, Työläistä ja Koulunäkkiä. Koulunäkin ulkoasu on säilynyt samankaltaisena nykypäiviin saakka. Myös Elovena —tyttö on hyvin tunnistettavissa.

Sokeri myytiin ennen vanhaan suurista sokeritopista. Toppasokeri oli kovempaa kuin nykyajan palasokeri. Kauppias leikkasi asiakkaan haluaman määrän sokeria ja kääri sen ruskeaan paperiin. Suippopää oli parempaa ja halutumpaa, sillä valmistuksen aikana se painui kaikista tiiviimmäksi (suippopää oli alimpana valmistusvaiheessa). Kerrotaan, että kauppias näytti usein leikkaavan asiakkaalle pienempää päätä, mutta pakkasikin alalaatikosta suurempaa ja huonompilaatuisempaa. Niin kauppias sekä

asiakas pysyivät tyytyväisinä. Suippopää säästettiin usein omaan käyttöön tai jollekin luottoasiakkaalle. Kahvikuppiin toppasokeria leikkattiin sokerisaksilla.

1

Kahdesta topasta isommalla on oma tarinansa. Eskola osti topan sodan alkaessa ja piilotti sen kaupan vintille sahanpuruihin pahan päivän varalle. Eskola kuitenkin unohti topan, ja niinpä se löydettiin vasta 1981 museota perustettaessa.

Sota-aikana kaikkea säännösteltiin. Pahin pulavuosi koettiin 1942, kun ilman korttia ei kaupasta saanut oikein mitään. Kauppiailta vaadittiin tarkkuutta säännöstelykorttien kanssa, sillä myyntimääriä valvottiin tarkasti. Tosin varsinkin jatkosodan aikana tiskinalimyynti ja mustanpörssin kauppa kukoistivat. Myös maalla asuvat sukulaiset olivat arvossaan, sillä heiltä saatettiin saada elintarvikkeita säännöstelyä ohi.

Aikana ennen muovikasseja, kaikki ostokset käärittiin ruskeaan paperiin ja ympärille kiepautettiin paperinarua. Paperinaruun kiinnitettiin puinen pakettinappula, josta painavahkoakin pakettia oli hyvä kantaa ilman että naru pureutui sormien ihoon. Miehet saattoivat sujauttaa pienehköt paketit esimerkiksi liivinnapin väliin, jolloin kädet jäivät vapaiksi.

Eskolan kauppapuoti on ollut monen muun kyläkaupan tapaan kohtaamispaikka, josta kyläläiset ovat hakeneet postinsa. Lisäksi kauppiaalla oli aluksi koko kylän ainoa puhelin. Eskolan kauppapuoti ei tuntenut aukioloaikoja asiakkaat saattoivat tulla koputtelemaan kaupan kiinni ollessakin ja, jos kauppias vaan oli paikalla, heitä palveltiin.

KUOKKALAN MUSEORAITTI

PARTURI-KAMPAAMOMUSEO

SISÄLLYS

TAUSTATIETOA	3
OPASTETTU KIERROS PARTURI-KAMPAAMOMUSEOSSA	5

TAUSTATIETOA

Parturi-kampaamomuseo sijaitsee K.A. Koskisen ajokalutehtaan piiriin kuuluvassa asuinrakennuksessa. Lempäälän Kuokkalan museoraitin parturi-kampaamomuseo sai alkunsa kunnan koulutoimenjohtaja Mauno Hietamäen ajatuksesta vuodelta 1975. Hänen ideansa oli parturikampaamo- sekä kauppa- ja pajamuseoiden perustaminen, sekä mahdollisesti myöhemmin vanhan Lempäälän päätien muuttaminen museokävelytieksi. Tässä miljöössä parturi-kampaamomuseo täyttää hyvin paikkansa osana vanhaa kylämaisemaa. Ideansa Hietamäki toteutti Suomen Kähertäjätyönantajaliiton Tampereen yhdistyksen puheenjohtaja Reijo Joutilan kautta vakuuttamalla tälle asian tärkeyttä.

Parturi-kampaamomuseon tarkoituksena on kertoa, kuinka Suomessa on hiuksia leikattu ja käherretty vuosien 1910-1950 välisenä aikana, ja minkälaisia välineitä tähän on käytetty. Parturimuseon ulkoiset tunnusmerkit ovat muun muassa niin sanottu verilautanen 1910 luvulta, sekä Suomen Kähertäjäliiton Finlands Frisöors Förbunsin merkki vuodelta 1917.

Museossa olevat esineet on saatu suurimmaksi osaksi lahjoituksena Suomen Kähertäjätyönantajaliitto RYn Tampereen yhdistyksen jäsenliikkeiltä. Osasta on maksettu huomattavia summia. Kampaamon Elekron-sähköpermanenttikone on noin vuodelta 1930. Se on ollut käytössä Elsa Kannon kampaamossa. Wella-merkkinen kone on vuodelta 1935 on saatu Eva Anttilalta. Pesupaikan vieressä oleva lämpörullakone on kehittyneempi versio sähköpermanenteista.

Museon hiustenkuivaajat kertovat teknisestä kehityksestä. Tampereen Kyttälästä kotoisin oleva Elheiko-juno-merkkinen luurankokuivain vuodelta 1920 on aivan ensimmäisiä hiustenkuivauskoneita. Wellan vastaava on vuodelta 1928. Muut kuivauskoneet ovat vuosilta 1930–1950.

Pesupaikat ovat niin sanottuja niskanoja-altaita. Vanhempi, metallinen pesuallas on vuodelta 1920. Uudempi pakeliittiallas on toisen maailmansodanjälkeiseltä ajalta.

Kampaamovälineisiin kuuluu myös höyryhaudekoneita, joita on käytetty hiusten värjäykseen, blondaukseen, permanentteihin ja öljyhoitoihin. Indola Special-koneet ovat toisen

maailmansodanjälkeiseltä ajalta. Hiustenkuivaajia ja höyryhaude-kojeita ovat lahjoittaneet mm. Leena Nurmi, Asta Syvälä ja Irja Vesikko.

Kampaamon pöydillä oleva esineistö näyttää myös esimerkiksi piippauksen elinkaaren liekeillä kuumennettavista käherrysraudoista sähköisiin piippaussaksiin. Näillä saatiin aikaan laineita ja kiharoita. Esillä on myös Nestle- ja Indollette-permanenttiaineita sekä näiden käyttöön tarvittavaa välineistöä. Museossa on myös vanhoja värikarttoja, jotka kertovat erilaisista väriaineista, värjäysmetodeista ja permanenttiaineista. Pöydillä on nähtävissä myös muita vanhoja työvälineitä: saksia, kampoja, parranajovälineitä, käsi- ja sähköhiustenajokoneita sekä föönejä. Parturiliikkeen kaluston erikoisuuksiin kuuluu vanha, kaksiletkuinen matkafööni vuosien 1916-18 väiltä, jota on voitu käyttää kahdessa työpisteessä yhtä aikaa. Tuolien väliin sijoitetussa föönissä on valittavissa kylmä- tai kuumailmapuhallus.

Kampaamokaluston pöydät ovat 1930-luvulta, silloisesta Martta Tähtisen kampaamosta, ja Hetekamerkkiset tuolit Mirja Yli-Kovasen kampaamosta vuosilta 1940-1950. Parturipuolen kalusto on peräisin vuodelta 1920 ja ne on saatu tamperelaiselta Elli Helsten-Lindholmilta. Liike sijaitsi Kyttälänkatu 5:ssä. Kalusto on ollut aikaisemmin ruskeaksi maalattu, mutta myöhemmässä vaiheessa saanut sinivihreän värisävyn. Kalustoon kuuluvien peilien jälki on kristallihiomisen aikaansaama ja 1930-luvulta. Viimeksi kyseinen kalusto on ollut käytössä Liisa Salosen liikkeessä Luther-talossa Kyttälänkatu 4:ssä.

Parturituolit on tehty Saint Louisissa, Yhdysvalloissa 12.4.1910. Sieltä Koken-merkkiset tuolit laivattiin Suomeen ja ne ovat palvelleet usean vuosikymmen ajan Tampereen rautatieasemalla sijainneessa parturiliikkeessä, josta viimeinen omistaja Antti Mustonen lahjoitti ne parturikampaamomuseolle. Tuolit ovat hydrauliset, polttoemaloidut ja biisoninnahalla päällystetyt.

Parturin kalustoon kuuluu myös kassalipasto, jossa jokaisella työntekijällä oli oma kassalaatikkonsa. Kassalipaston päällä on vanha tilauskirja. Seinällä olevissa työsäännöissä on otteita Tampereen terveysviraston kähertämöille asettamista määräyksistä vuodelta 1932.

Odotustuolit ja -pöytä aikakauslehtineen on tärkeä osa vanhaa parturimiljöötä.

OPASTETTU KIERROS PARTURI-KAMPAAMOMUSEOSSA

Parturi-kampaamomuseon tunnus ulko-oven yläpuolella on vuodelta 1910 peräisin oleva verilautanen. Perimätiedon mukaan nimitys tulee siitä, että aiemmin parturit (=välskärit) saattoivat operoida pienimuotoisia leikkauksia terävillä veitsillään, kuten poistaa syyliä tai laskea "pahaa verta". Veren annettiin valua sitten verilautaselle.

Parturi-kampaamorakennus on alun perin ollut Koskisten seppäsuvun kotitalo. Etuhuone on toiminut liiketilana. Talossa on pidetty ainakin kauppaa ja on mahdollista, että sota-aikana väliaikaisesti myös parturia. Varsinaista parturi-kampaamo ei tilassa ole koskaan toiminut. Nykyään rakennuksessa sijaitsee parturi-kampaamomuseon lisäksi myös pienempiä LempääläSeuran kokoamia näyttelyitä.

Historiallisesti naiset ovat tavoitelleen kiharia, pitkiä ja runsaita hiuksia. Sellaisia on pidetty naisellisina, mutta myös hedelmällisyyden merkinä. Muotiin suorat hiukset ovat tulleet vasta 1990-luvun puolivälin jälkeen.

Ihan ensimmäisenä kiharoita tehtiin piippaussaksilla. Sakset lämmitettiin puuhellan levyllä tai liekeissä. Myöhemmin kampaamoissa oli käytössä sähkökäyttöisiä pömpeleitä, joissa piippaussakset kuumennettiin. Tärkeää oli muistaa kokeilla piippaussaksien lämpötilaa paperille sillä, saksien ollessa liian kuumat, ne polttivat hiuksen karrelle. Piippaussakset olivat liian kuumat, jos ne jättivät paperiin ruskean jäljen. Piikojen kerrotaan kähertäneen hiuksiaan hellakoukuillakin.

Wellan sähköpermanenttikone on vuodelta 1935. Laite toimi siten, että ensiksi asiakkaan hiukset kasteltiin, ja rullat kiedottiin päähän. Päänahan suojaksi pantiin pumpulia. Tämän jälkeen kytkettiin piuhat: negatiivinen napa rullan toiseen päähän ja positiivinen toiseen, jotta sähkövirta saatiin kulkemaan rullan läpi. Rullan sisällä oleva metalli toimi vastuksena. Kiharoiden tekeytyminen kest 4-6 tuntia — hiusten laadusta ja pituudesta riippuen. Välillä rullia avattiin, jotta voitiin tarkastella kiharan kehittymistä. Sähköpermanenttikoneella tehdyt kiharat olivat niin kestävä, että ne lähtivät vain kasvamalla pois. Vasta rippikoulun käynyt ja 15 vuotta täyttänyt sai ottaa sähköpermanentin.

Hoito oli muutenkin kallista, joten ihan joka naisella ei ollut siihen varaa.

Lämpöpermanenttikone on sähköpermanenttikoneen kehittyneempi muoto. Ennen rullien päähän asettamista asiakkaan hiukset vedettiin huovan läpi, mikä suojasi päänahkaa palamiselta. Rullat lämmitettiin "keskusyksikössä" niin kuumiksi, että ne polttivat asiakkaan hiukset kiharalle.

Ensimmäiset 1960-luvun alussa ilmestyneet kemialliset permanentit olivat Nestlé-merkkisiä lappuja. Niiden kerrotaan haisseen hyvin pahalle. Permanentin kestävyys oli noin kymmenen pesun luokkaa eli paljon heikompi, kuin kemiallista permanentteja edeltäneillä menetelmillä. Niitä suostuttiin tekemään myös lapsille.

Luurankokuivain on peräisin 1920-luvulta. Ne olivat ensimmäisiä markkinoille tulleita kuivaimia. Laite toimi niin, että sen taakse kiinnitettiin fööni. Se puhalsi kuivaimen putkien alapinnalla olevien pienien reikien kautta kuumaa ilmaa tasaisesti ympäri asiakkaan hiuksia. Luurankokuivaimella oli myös ikävä puolensa; alaosassa olevat putket puhalsivat kuuman ilman suoraan asiakkaan niskaan polttaen herkän ihon. Palamista ennaltaehkäistiin kietaisemalla asiakkaan niskaan märkiä, kylmiä pyyhkeitä. Kampaamon puolella kuivainten kehitystä on nähtävillä aina 1920-luvun alusta 1950-luvulle saakka. Modernein malli on seinään kampaamotuolien yläpuolelle kiinnitetty Wellan kuivain. Kampaamon käsiföönit ovat peräisin 1940-1950-luvuilta.

Lähelle puuhellaa, sermin eteen sijoitettu pesupaikka kertoo kampaamoissa ja partureissa käytettyjen kemikaalien vaarallisuudesta. Alun perin sinkitty allas on käytössä syöpynyt ja hapettunut kamalannäköiseksi. Olikin melko tavallista, että pitkiin, ohuisiin hiuksiin tehdyn permanentin tai värjäyksen jälkeen hiukset katkesivat melko lyhyiksi.

Perinteisesti miesten parta on ajettu partaveitsillä. Veitsi teroitettiin hiomalla terää ensin teroituskiveä vasten ja sitten viimeistelemällä liippausnahkaan vedellen. Veitsen piti olla niin terävä, että terän päälle pudotettu hiuskarva katkesi oman painonsa avulla kahtia. Partaveitsi piti desinfioida käytön jälkeen spriikeittimellä, mutta kerrotaan että parturit usein vain käyttivät nopeasti veitsen terää

liekissä. Se ei ehtinyt kunnolla desinfioitua, sillä kuumuus olisi pilannut kallisarvoisen terän. Asiakkaalle oli kuitenkin hyvä luoda hygienisen ympäristön illuusio.

Miesten hiukset leikattiin klippaussaksilla, joita parturin puolella on useankokoisia. Monella oli klippaussakset myös kotona. Leikatessa parturin ranne joutui koville; jos leikkaajan käsi oli hidas tai klippaussaksien terä tylsä, käsittely nipisteli ja tukisteli melkoisesti. Parturipuolen välineistöön kuuluu lisäksi muutamia varhaisimpia sähkökäyttöisiä hiustenajokoneita, joista suurin painaa muutaman kilon.

Ylelliset parturituolit on tuotu Saint Louisista, Yhdysvalloista, missä ne on valmistettu vuonna 1910. Viimeksi ne ovat palvelleet Tampereen rautatieasemalla toimineessa parturissa, jossa niitä käytettiin vielä 1980-luvulla. Tuolit ovat hydrauliset, joten parturi on saattanut asettaa asiakkaan itselleen sopivalle työkorkeudelle. Istuinten päällisten kerrotaan olevan biisoninnahkaa. Ylellisyyttä korostaa myös valkoisen värin antava polttoemalointi. Vanhat hygieniamääräykset auttavat selventämään parturituoleissa olleita silkkipaperirullia. Aiemmin kummassakin tuolissa oli omansa. Niskatuen kohdalla sijainneesta silkkipaperirullasta oli pyöräytettävä puhdas kohta asiakkaan vaihtuessa. Nyttemmin toisen tuolin silkkipaperirulla on kadonnut.

Parturituolien väliin sijoitettu matkafööni on valmistettu 1910-luvun lopulla Saksassa. Aikalaisekseen modernissa ja tehokkaassa laitteessa oli kaksi puhallusyksikköä, joilla voitiin palvella kahta asiakasta yhtä aikaa. Asiakkaan mieltymysten mukaan on voitu valita kylmä- tai kuumailmapuhallus. Laitteen alla olevien pyörien avulla sitä on voitu liikutella suhteellisen vaivattomasti, vaikka laitteella on painoa noin 27 kiloa. Ilmeisesti matkaföönin puhallusosat ovat käyneet aiemmin mainittuihin luurankokuivaimiin.

Höyryhaudekoneella hiuksia vaalennettiin, kiharrettiin ja öljyhoidettiin. Laitteen sisällä kiersi noin sata-asteinen vesi. Vanhemmiten, kun koneen sisällä olevat tiivisteet alkoivat hapertua, saattoi kone ryöpsäyttää lähes kiehumispisteessä olevan veden jonkun epäonnekkaan asiakkaan päälle. Höyryhaudekoneen vieressä olevat sähköpermanenttikoneet ovat 1920- ja 1930-lukujen malleja.

KUOKKALAN MUSEORAITTI

K. A. KOSKISEN AJOKALUPAJA

SISÄLLYS

KOSKISEN PAJA	3
KOSKISEN AJOKALUPAJAN KONEET JA TYÖKALUT	4
Pajan koneet:	4
Pajan käsityökalut:	6
Takominen:	6
Metallinkäsittely:	6
Hevosenkengät:	7
Kärriksen teko:	7
Kärriksenpyörän teko:	7
Kärriksenpyörän rauditus:	7
Ajoneuvomallit:	8
Pajan toiminta ja koristeelliset työt:	8
ENSIMMÄINEN SEPPÄ	9
OPASTETTU AJOKALUPAJAKIERROS	9

KOSKISEN PAJA

Kuokkalan kylässä on jo vuosisatoja sitten seppiä ja myllyjä. Kosken vuolas virta riitti samanaikaisesti pyörittämään kolmeakin jauhatuslaitosta. Vaikka myllyjen pääasiallisena rakennusaineena käytettiin puuta, tarvittiin rautaa rattaiden, akseleiden ja tukirautojen tekemiseen. Tämän vuoksi seppiä tarvittiin Kuokkalassakin. Myllyjen ja seppien yhteenkuuluvaisuutta kuvaa esimerkiksi Kuokkalan kuuluisimman seppäsuvun, Koskisen, alkuperäisen pajan sijaintseminen aivan myllyjen äärellä kosken rannassa. Jyviä jauhamaan tullut talonpoika joutui usein päiväkaupalla odottelemaan myllyvuoroaan. Pajan sijainti oli otollinen, sillä talonpoikien oli helppo hoidattaa hevosiaan aivan myllyn vieressä.

Koskisten seppiä toimi ainakin neljässä sukupolvessa. Heistä tunnetuin oli kolmannen polven seppä Kustaa Aleksanteri Koskinen. Vuonna 1910 hän siirsi pajansa kosken rannasta sen nykyiselle paikalle, entisen Jaran talon tontille. Tavallisen maasepän takopaikan ei olisi tarvinnut olla kovin suuri, mutta Kustaa Aleksanteri oli vähitellen kehittänyt pajan ajoneuvoja valmistavaksi yritykseksi. Tämä K. A. Koskisen Ajokalupaja kehittyi vähitellen kymmenen miestä työllistäväksi "tehtaaksi". Parhaillaan töissä olivat isä-Kustaa, hänen kolme poikaansa ja kuusi palkollista.

K. A. Koskisen pajasta tuli muutamassa vuodessa monipuolisilla työkaluilla ja —koneilla varustettu pieni konepaja. Yritystä sanottiin jopa tehtaaksi ja seppämestaria tehtailijaksi. Konekantaan kuului muun muassa kaksi ahjoa, viisi alasinta, sähkökäyttöinen penkkiporakone, kaksi käsikäyttöistä penkkiporakonetta, metallisorvi, peltileikkuri ja sikkikone. Ahjoihin alunperin kuuluneet kaksi nahkaista pajanpaljetta ovat vieläkin tallella. Toinen niistä on asennettu toimintakuntoon alkuperäiselle paikalleen.

Puutyöpajassa on muun muassa kaksi höyläpenkkiä, kaksi puusorvia, joista toinen on sähkökäyttöinen, puupyöräpenkki, pyörien ja siimarautojen taivutusvalssi, aisojen höyrytystorvi, aisojen taivutusmuotit ja täydelliset puusepän käsityökalut.

Sepän käsityökalut olivat yleensä oman talon tuotantoa — jokainen seppämestari teki niitä itse. Edellisen sukupolven työkalut olivat lisäksi käytettävissä. Näin kertyi vanhoihin pajoihin valtavat määrät kunnoltaan sekalaisia työkaluja ja erilaisia tarveaineita. Vaikka 1910- ja 1920-luvuilla hevosvetoiset ajokalut olivat tärkein tuotantohaara, valmistettiin niiden ohessa monenlaisia muitakin tuotteita. Pajalla tehtiin esimerkiksi erilaisia koristetaontoja kuten hautaristejä, koristeellisia saranoita ja rautaportteja. Koskisen pajassa valmistettiin omien ja naapurien lisäksi muun muassa Akaan hautausmaan ja Nokian kumitehtaan portit. Seppämestari K. A. Koskisen taitavuutta kuvastaa myös hänen useissa aikansa maatalousnäyttelyissä voittamansa ensipalkinnot. Tunnustuksista huolimatta pajalla jatkui myös arkinen hevosten kengittäminen ja maatalouskoneiden korjaaminen. Neljännen polven seppä ja tekniikko Yrjö Koskinen oli käynyt kengityskoulun; paikkakuntalaiset muistavatkin hänet erinomaisena kengittäjänä.

Koskisen sepät kykenivät muuntautumaan kysynnän mukaan. Kun myllyt jouduttiin aikoinaan kosken perkausten vuoksi hävittämään, alkoi pajassa hevoskärryjen, rekien, rattaiden ja kiesien valmistus. Autojen aikakauden alettua hevosajoneuvojen menekki ja kengitystyöt vähenivät. Siksi tuotantosuunnan muutos tuli ajankohtaiseksi ja alettiin valmistaa peltotyökaluja, kuten kylvökoneita ja Helppo —merkkisiä, hevosvetoisia oja-auroja. Tuotevalikoimaa kyettiin siis muuttamaan kysyntää vastaavaksi.

K. A. Koskisen kuoltua vuonna 1939 jatkoi hänen poikansa Yrjö pajaliikkeen pyörittämistä aina vuoteen 1975 asti. Hänen jälkeensä suvusta ei löytynyt enää työn jatkajaa, joten perikunta myi kiinteistön kaikkine rakennuksineen ja työkaluineen Lempäälän kunnalle vuonna 1981.

KOSKISEN AJOKALUPAJAN KONEET JA TYÖKALUT

Pajan koneet:

Ahjo. Aluksi oli pelkät nahkapalkeet, sitten tuli pyöritettävä tehdasvalmisteinen lietso ja lopulta katonrajassa oleva sähkökäyttöinen lietso, josta johti torvet kahteen ahjon pesään. Kummassakin

seppä pystyi toimimaan samanaikaisesti. Ahjossa pystyi kuumentamaan pitkiäkin rautoja, kuten esimerkiksi vaunun jousilehtiä. Karkaiseminen onnistui upottamalla tulikuuma, punahehkuinen terästaos nopeasti veteen tai öljyyn.

Alasimet. Kerrotaan, että jokaisella sukupolvella oli oma alasimensa myöhimvät ovat suurimpia. Kaikkiaan niitä on viisi.

Sähkö saatiin pajaan vuonna 1919. Sitä ennen vuodesta 1913 pajan koneita pyöritti tamperelaisen sorvari-Dahlströmin valmistama petrolimoottori, joka oli ollut asennettuna samalle petille kuin nykyinen sähkömoottori. Petrolimoottori oli kuulasytyksellinen, yksisylinterinen, viisi hevosvoimainen ja vesijäähdytteinen — jäähdyttimen pumppu oli kuitenkin hieman liian pieni, joten moottori lämpeni käytössä. Ennen käynnistämistä sytytyskuula piti kuumentaa — kun polttoainetta sitten suihkutettiin päin kuumennettua kuulaa, petroli räjähti ja kone lähti käyntiin. Katossa on kolme valta-akselia, joita nurkkaan sijoitettu petrolimoottori pyöritti, ennen kuin se korvattiin sähkömoottorilla. Valta-akseleista saatiin käyttövipujen ja hihnojen avulla käyttövoima muun muassa metallisorviin, mirkeliin, sirkkeliin, tahkoon ja sisäänkäynnin vasemmalla puolella olevaan vannesahaan. Iso tahkokin kävi siis sähköllä. Vielä öljymoottoria käytettäessä vauhtipyöränä toimi vanha myllynkivi.

Kolme pylväsporakonetta. Itäisellä seinällä on K. A. Koskisen vuonna 1913 käytettynä ostama, valta-akselista käyttövoimansa saanut suurin porakone. Sen erikoisuus on, että terä pyörii "väärään suuntaan" eli vastapäivään. Näin oli luultavasti sen takia, että kyseinen pyörimissuunta sopi hihnojen sovittelun kannalta parhaiten. Kun poranterät valmistettiin itse, voitiin ne yhtä hyvin takoa vasemmanpuoleisiksi. Kahdessa käsinpyöritettävässä porakoneessa voitiin käyttää samoja teriä kuin konekäyttöisissä, sillä istukat olivat samanlaisia. Käsikäyttöisiä voitiin pyörittää joko oikea- tai vasenkätisesti terien teroitustavasta riippuen.

Pajan käsityökalut:

Pajavasaroita käytettiin ympärilyöntiin. Lisäksi on moukareita ja senkkejä. Alasenkki kiinnitetään alasimen reikään, ja yläsenkki varustetaan puuvarrella. Reiän läpipuntteja on pyöreitä ja neliskulmaisia ja tarkoituksia oli monia: esimerkiksi hevoscengän reiän puntti ja alkupuntti kuumaan rautaan merkinlyöntiä varten. Esillä on myös jenkatappeja ja niiden vääntörautoja, jenkapakkoja sekä niiden väänninrautoja eli jenkalovia. Lisäksi on kirveen taontaan käytetty vinovasara, plaanivasara, mutterintekouurna, viikatteen tekemiseen tarkoitettu apuvasara, neliskanttinen uurna, koristepuntti, krunstapin alakappale, koriste-, soikio- ja niitinpään pyörityssenkkejä, pihtejä sekä koukkupihtejä, jotka olivat opettelijan työkalu. Vääriä leukoja käytettiin pyöreätä rautaa varten. Esillä on myös hevosenkenkäpihdit sivutus- ja hivutuskenkään varvaskäänte, jossa kengän sivukäänte on vain toisella puolella. Pihti oli kiinteä, jos leuat menivät kiinni. Ne olivat olemassa pieniä rautoja varten.

Kaikki työkalut alasia luukuun ottamatta on itse tehtyjä. Kovasta raudasta tehdyn ison senkin on toisen polven seppä-Koskinen tehnyt Lempäälän kellotapulin kellojen akseliin uusiksi laakereiksi.

Takominen:

Raudan sopivan kuumuuden näki sen väristä. Ensin metalli muuttui punakuuman tummanpunaiseksi. Sitten rauta muuttui vaaleanpunaiseksi. Lopulta raudan tuli olla jokseenkin valkoista ja sen piti säkenöidä. Kovat teräkset eivät saaneet kuumeta säkenöiviksi, sillä metalli alkoi särkyillä ja mureta. Rauta sai olla valkohehkuista, mutta jousiteräkset kuumennettiin vain punaisiksi. Metallin jäädyttämiseen käytetty vesi ei saanut olla liian kylmää, muttei liian kuumaakaan — liian kuuma vesi karkaisi huonosti.

Metallinkäsittely:

Kun haluttiin lyödä vahvakkoon rautaan lovea, esimerkiksi määrlyjä pienentäessä, käytettiin apuna kulmikasta rautaa. Kun tulikuuma rautaa halkaistiin tai katkaistiin, siihen käytettiin kuuman raudan meisseliä. Karkaistaessa se kastettiin väkevään suolaveteen, jolloin työkalu jäi pehmeämmöksi kuin kovaan veteen kastettaessa. Kylmän raudan meisselin piti vastaavasti olla kovempi, sillä sitä käytettiin myös teräksen katkaisemiseen.

Hevosenkengät:

Vuonna 1918 tehtiin ratsuhevoskenkiä. Niiden ruuvihokat olivat saksalaista alkuperää. Varpaan hitsihokat tehtiin teräksestä. Koskenrannassa olleessa pajassa taottiin vielä kengätkin itse, mutta aiemmin myös naulat — seppä sai tunnissa aikaiseksi noin 15 hevosenkenkää. Apumiestä kutsuttiin lekariksi, puhallinta leftiksi. Päreän valkeenkäyttäjä ei juuri saanut kiitosta; kengittäjällä täytyi olla lähellä hyvä valo, joten lekarille voitiin sanoa: "Kippeenpää, noppeenpaa, kippeenpää, noppeenpaa" tai nahkapalkeita käytettäessä: "Paina vaan, paina vaan!" ja päinvastoin: "Älä nyt, perkele, palkeitani halkaise!" Mikään ei kelvannut — eikä seppää saanut neuvoa.

Kärryjen teko:

Rattaiden akselien päissä oli erikätiset jenkat. Pajassa olevissa kärryissä on K.A. Koskisen itsensä tekemä jenkapakka, joka on puhdasta jälkeä. Siihen on poltettu tekijän nimi ja "Lempaala ”. Jenkalovalla saatiin useita palkintoja näyttelyistä vaikka se olikin ollut jo käytössä.

Kun läpipuntti kastettiin suolaliuokseen, se tuli helpommin metallista pois. Koristepunteiksi tehtiin esimerkiksi leijonan kypäliä. Ylimmäinen ja alimmainen lyötiin nelipyöräisten vaunujen neevan päihin, joka yhdisti jouset koriin. Vain nelipyöräisten vaunujen etu- ja takapäähän neevoihin tuli koristeet.

Kärrypyörän teko:

Pyörään tarvittiin tavallisesti kuusi kehän osaa.; silloin pyörään tuli 12 säärtä (joksi puupyörän pinnaa kutsuttiin). Isompia pyöriä tehtiin 14- ja pienempiä 10-säärisinä. Kumipyörä oli puupyörää korkeampi (halkaisija n. 1,20 m) ja siihen tuli 14 säärtä. Tavallisessa ajelukärryssä pyörän halkaisija oli 1,05 m.

Kärrypyörän raudoitus:

Tekemiseen tarvittiin isot, koukuttomat kirvespihdit — niillä siiva painettiin rautaan pyörän päälle. Vannerauta mitattiin pyöreällä kiekolla, jossa oli noin 2 cm tekovaraa. Rautaa pyörän päälle painettaessa tarvittiin pyöreä ruuhi, jonka keskellä oli tappi. Molemmilla puolilla olevat miehet kannattelivat pyörää, ettei se mennyt aivan pohjaan asti. Seppä piti moukaria alla, kun vasaralla

lyötiin vanne pyörän päälle. Raudan ei annettu jäähtyä aivan kylmäksi, vaan lopuksi pyörä vietiin vielä alasimen päälle, jotta voitiin todeta vanneraudan sopivuus. Sitten puuhun lyötiin, jotta vanne menisi kohdalleen. Rauta lyötiin samalla suoraksi, jos se oli ehtinyt mennä sivuvääräksi. Pyörää kasteltaessa vanteen jäähdyttämiseksi, vain vanneosa sai koskea veteen, jottei puuosat olisi turvonneet.

Ajoneuvomallit:

Turun ja Tyrvään kärryt olivat ensimmäisiä malleja, joita tehtiin jo vanhassa pajassa kosken rannassa. Niiden lisäksi oli nappulakärky, englantilainen kärky, amerikkalainen kärky ja kolmen hengen kärky, jolla ei ollut muuta nimeä. Kolmen hengen kärryn takana oli irrotettava kuskinpukki. Kaksipyöräisistä kärryistä englantilainen oli työläin tehdä.

Pajan toiminta ja koristeelliset työt:

Rauta ostettiin vanhaan aikaan useimmiten Skogsterilta Hämeenlinnasta vaunulasti kerrallaan. Johtaja Shalberg oli Kuokkalassa kesäasukkina ollessaan tullut kerran kysymään halkomottia. Yrjö Koskinen oli todennut hänelle: "Ei mulla ole liikoja halkoja." "No kyllä sulla sen verran halkoja on, ja vielä kun minä olen Hämeenlinnassa ollessani isälles monta vaunulastillista rautoja myynyt", jatkoi Shalberg.

Akaan hautausmaan sekä Nokian kumitehtaan portit on tehty Koskisten pajalla — yleisempiä töitä olivat kuitenkin rauta-aidat ja hautaristit. Juottamiseen käytettiin messinkiä ja kuparia; pajan ulkooven avain on tehty kuudesta osasta kuparilla juottamalla. Lukko on tehty samana vuonna kun paja valmistui (1910). Vanha Yrjön isoisän tekemä aitan lukko on ollut käytössä naapurin aitassa. Nykyään avain puuttuu.

(Alun perin koonnut Heikki Kyykoski 1982. Perustuu äänityksiin Yrjö Koskinen/Ala-Käkki 1972. Puhtaaksikirjoittanut Harri Ruohonen)

ENSIMMÄINEN SEPPÄ

Ensimmäinen seppä oli Pirun kanssa hyvissä väleissä. Seppä teki ensimmäistä kirvestä, eikä tiennyt hitsaamisesta eli rautojen yhteen keittämisestä mitään. Kirveen teossa tarvitaan paljon hitsaamista; ensimmäinen seppä teki työkalua koko päivän ja kirves paloi moneen kertaan ahjossa kuumentamisesta. Loppujenlopuksi siitä ei ollut enää paljon mitään jäljellä. Silloin Piru tuli ovelle. Seppä heitti lopun kirveenhaaskan lattialle. "Niin monesko se oli?" kysyi piru. "Seittemäs, mutta piruakos siitä huolehdi", vastasi seppä. Piru jatkoi siihen: "No, kyllä siinä on sitten rautaa keitetty ja santaa heitetty." Seppä jäi siihen ajattelemaan, että mitä Piru hiekanheittämisellä tarkoitti. Seppä päätti kokeilla ja heitti santaa ahjoon hitsatessaan. Silloin rauta ei enää palanutkaan niin paljon, ja hitsi alkoi onnistua. Lopputuloksena valmistui kunnan kirves. Siitä saakka seppä on ollut hyvissä väleissä Pirun kanssa.

Ensimmäisen sepän tarinan kertoi vanha seppä Yrjö Koskiselle Janakkalassa. Vanha seppä oli takonut aikanaan Lauvolan kartanon pajassa

OPASTETTU AJOKALUPAJAKIERROS

Nykyinen pajarakennus on vuodelta 1910. Se on rakennettu entiselle Jaran tilan tontille. Alun perin paja sijaitsi Kuokkalan kosken rannalla vanhan sillan alajuoksun puolella. Koskesta saatiin pajan koneiden käyttövoima sekä vettä metallin karkaisua varten. Laajentaessaan toimintaansa tavallisesta kyläsepästä ajokalutehtailijaksi, K. A. Koskinen tarvitsi suuremman pajan. Niinpä vanhalle Jaran tilan tontille nousi paja, joka oli niin suuri, että sitä kutsuttiin ajokalutehtaaksi. Autojen yleistyessä Koskiset siirtyivät valmistamaan hevosvetoisia maataloustyökoneita kuten auroja.

K. A. Koskisen tuotteet olivat arvostettuja; hän voitti useita palkintoja maatalousnäyttelyistä. Koskinen tunnettiin myös Hämeen kuuluisimpana ajokalujen valmistajana. Koskisen tuotteita vietiin ympäri Suomen, ja myös ainakin Venäjälle ja Ruotsiin.

KUOKKALAN MUSEORAITTI

PUSKEMAN KUSTAAN SAVUPIRTTI

SISÄLLYS

SANA -LEHDEN PUSKEMAN KUSTAA-ARTIKKELI	3
Enemmän aikaa	4
Pöytä katettuna	4
PUSKEMAN KUSTAA - PIKKUINEN PAPPA JA VAATIMATON HARMAA MÖKKI	5
"Vaatimaton ja tyytyväinen"	6
Eli liki satavuotiaaksi	7
Runsaasti tavaraa	8
PUSKEMAN KUSTAAAN SAVUPIRTIN OPASTETTU KIERROS	9

SANA -LEHDEN PUSKEMAN KUSTAA-ARTIKKELI

Puskeman Kustaa oli suutari, ehkä myös filosofi, ajattelija, kuten vanhojen suutareiden sanottiin olevan. Hänen mökkinsä oli ikivanha, mutta siellä hän vain — renkipoikana elämänsä aloitettuaan _teki ja paikkasi monenlaisia jalkineita tämän vuosisadan puolelle, niin myöhäiseen ikään kuin öljylampun valossa näki. Hän kuoli yli 90-vuotiaana. (* 4.10.1842 + 2.11.1941)

Mutta vuonna 1958 hänen mainittu mökkinsä kohosi arvoon arvaamattomaan. Se siirrettiin kahden myöhäissyntyisen ajattelijan Gea ja Eeva Aneron pihapiiriin (Siirretty Kuokkalan museoraitille vuoden 1998 aikana). Sieltä se paistaa nurmen yli mainittujen nykyihmisten ikkunoihin haastaen vieraitakin matkalle jonnekin 1700-luvulle.

Puskeman Kustaan mökki puhuu kaukaisista esi-isistä, raatajista, heidän työstään tämän maan hyväksi. Parisataa vuotta vanhat seinät ja lattiapalkit hiljentävät sisälle astujan. Ne kysyvät: "Kuka olet ja mikä? mistä tulet, minne menet... ?"

Se mitä Puskeman Kustaasta tiedetään, onkin kaikki melkein tässä. Mökki sen sijana pursuaa tietoutta menneisyydestä, ja maisteri Eeva Anero, historian opettajana asiantuntija, on vuosien kuluessa tehnyt siitä pienen museon. Vanhin esine on kirkkovakka vuodelta 1761 virsikirjoineen ja kirkkoliinoineen, seuraavaksi vanhin kaulinpuu (kaulainlauta) vuodelta 1764. Sieltä löytyy lapasen lesti liikkuvine peukaloineen, monesti viivoitettu "raatopuu", jolla mitattiin vainaja kirstua kokoon pantaessa, matala puinen puurokuppi halkaisijaltaan lähes puolimetriä.

Pirtin seinällä riippuu "trengin kaappi", joka sisällään pitää nuorempaa tavaraa, Uuden testamentinkin vuodelta 1851. Siinä on kannen sisäpuolella teksti: "Trenki Juhon Kusta on tämän testamentin oikija omistaja ja joka tämän kirjan varasta, sitä piru syrämmin päälle kolkutta."

Enemmän aikaa

– Vaikka emme ihannoiden puhuisikaan "vanhoista hyvistä ajoista" silti täytyy todeta, että ihmisillä oli ennen enemmän aikaa ajatella ja miettiä, lausui Eeva Anero vanha Raamattu käsissään

– Eiköhän vain ihminen silloin ollut ehjempi kuin nykyään. Nyt juostaan milloin minkin iskusanan ja ennen kaikkea rahan perässä, niin että sisin on lopulta hajoamistilassa. Levottomuus ja rikkinäisyys tarttuvat lähimmäiseenkin. Ollaan tyytymättömiä niin toiseen kuin itseenkään. Avioliitot hajoavat, kun ei ole yhteistä auktoriteettia johon vedota. Moni kaipaa tietämättäänkin sitä uskoa, joka oli menneiden polvien turva. Kerran tähän mökkiin astui eräs vanha kauppaneuvos. Hän esitti hartaan anomuksen: "Antakaa minun heittäytyä tuohon sudennahkavällylle ja olla täällä ihan yksin... "

Pöytä katettuna

Kun me vuorostamme kumarruimme ja astuimme Puskeman Kustaan mökin kynnyksen yli, meitä kohtasi harvinainen näky. Harmaaksi kuluneelle pöydälle oli katettu ruoka, kokonaisista ohraryyneistä haudutettu puuro, saviset puukupit, puulusikat ja pienet jo aikansa palvelleet puukot. Näpeissään sai pidellä suolakalaa ja murtaa leipää sekä yhteisestä suuresta haarikasta ryypätä kaljaa. Isäntä näytti, miten lopuksi kämmenen selkään suu pyyhitään ja miten lusikat puhtaaksi nuoltuna ripustetaan seinälle.

Tällainen ateria oli vain harvoille suotu, sen käsitimme. Tänne ei ole päästetty muita lehti-ihmisiä, ei television kuvaajia, ei radion edustajia niin paljon kuin olisi pyrkijöitä ollutkin. Gea ja Eeva Aneron sydämellä on ollut SANA —lehti ja sen edustajina olimme tervetulleita, jopa kuin vanhoja ystäviä. Tällainen vastaanotto tekee nöyräksi, mutta panee samalla kiittämään siitäkkin, että yhteys ei jää pelkän pöydän ääreen vaan jatkuu syvemmällä tasolla.

Artikkeli ilmestynyt SANA-lehdessä. Pääotsikko ja ilmestymisajankohta puuttuvat.

PUSKEMAN KUSTAA - PIKKUINEN PAPPA JA VAATIMATON HARMAA MÖKKI

Kuokkalan museoraitille viimekesänä siirretyllä Puskeman Kustaan mökillä ja ennen kaikkea sen asujalla Puskeman Kustaalla on mielenkiintoinen historia, jona tallentamisesta saamme kiittää Eeva Aneroa.

Hankittuaan mökin vuonna 1958 ja siirrettyään sen kotimuseoksi omaan pihapiiriinsä Eeva Anero selvitti sen sekä siinä asuneen vanhan papan vaiheita. Eniten niistä hänelle kertoi Lempäälään vuonna 1930 muuttanut seurakuntasisar Anni Hynninen, joka nuorena diakonissana joutui usein vierailemaan Kustaan luona.

Puskeman Kustaan mökki sijaitsi aikaisemmin Ruskea-ahteella. Siellä olio joskus aikaisemmin ollut Puskema —niminen tila, josta mökki oli saanut nimensä. Kustaalla ei ollut sukunimeä. Koska hän asui Puskeman mökissä, häntä kutsuttiin Puskeman Kustaaksi. Ikivanhan mökin toinen pää oli ollut savupiirtti ja toisen pään Kustaa rakensi itselleen nuorena miehenä

"Mökki oli harmaa ja mahdottoman vanha, osittain painunut maan sisään. Siinä oli pienen pienet ikkunat, koska lienee pestyäkään. Tuskin kymmeneen vuosiin, koska vähän vain valoa näkyi läpi. Kustaa istui usein ikkunan edessä ja katseli, kun autot maantiellä kulkivat ohi", kertoo Anni Hynninen nauhalla, josta on kopio Lempäälän kirjastossa. Eeva Aneron tallentamia nauhoja on runsain määrin myös Tampereen yliopiston kansanperinteen laitoksella.

Ammatikseen Kustaa teki tallukkaita. Hän istui ikkunan ääressä ja heitti aina vasemmalla kädellä roskat nurkkaan. Vuosien mittaan niistä muodostui keko, jota Anni Hynninen kuvasi muurahaiskeoksi. Sen seurakuntasisar vuosien varrella purki. Kerran hän vei kotoa siivousveikeitä, haki pellon ojasta puukiululla vettä ja taitteli oksia, joilla ajeli alas katosta riippuneet metrin pituiset hämähäkinseitit. Siitä pappa hänelle suuttui.

Emma Leppänen on myös kertonut Eeva Aneron tallentamille nauhoille Puskeman Kustaan mökin siivoamisesta. Hänen versionsa kuului näin: "Kun diakonissa Anni Hynninen tuli sinne siivoamaan ja sano, että hän aikoo kantaa pois ton roskaläjän lattialta, nin Kustaa sano, että kannaa, kannaa, jolles ylitte pääse. Ja siitä tuli semmonen sanontatapa."

"Vaatimaton ja tyytyväinen"

Ulkonäöltään Kustaa oli Anni Hynnisen mukaan vaatimaton, pikkuinen pappa. Hänellä oli päällään puolipitkä palttoo, joka oli solmittu kiinni nuoranpätkällä. Mökki oli hatara. Siinä oli pystyuuni, jota Kustaa lämmitti, mutta talvella oli pidettävä kaikki mahdolliset vaatteet päällä.

Kustaa oli hiljainen ja ujosteli alkuun Anniakin. Jos jotain kysyttiin, hän vastasi, mutta ei puhunut mitään oma-aloitteisesti. Kustaan mökkiin ei juuri kukaan päässyt sisään. Sinne saivat mennä vain Lehtimäet Ruskea-ahteelta sekä myöhemmin Anni, mutta aluksi piti hänenkin mukanaan olla joku Lehtimäeltä ennen kuin ovi aukesi.

"Kustaalla oli pystyuuni ja kolmijalkainen pata, jossa hän keitti vettä. Jauhot olivat valmiina kivikupissa. Jauhojen päälle hän kaatoi veden, sekoitti ja alkoi syödä. Lisäksi hän paisteli pesässä perunoita. Siinä hänen ruuanlaittonsa oli, muuta hän ei osannutkaan.

Puskeman Kustaa oli tyytyväinen omassa niukasti kalustetussa mökissään. Siellä oli vanhanaikainen sänky, jossa oli jotain riepuja ja pahnoja. Pöytää Anni Hynninen ei muista nähneensä. Lisäksi oli jakkara, jolla Kustaa istui sekä seinustalla pitkä penkki ja yksi pikkuinen tuoli. Oli kai jonkinlainen hyllykin ja jotain astioita.

Toinen huone oli täynnä romua. Sinne Anni Hynninen ei koskaan päässyt. Lisäksi mökkiin kuului pieni porstua.

Anni Hynninen houkutteli Kustaata muuttamaan kunnalliskotiin ja kysyi jo paikankin valmiiksi kunnan esimies Palanderilta. Kustaa oli mielissään, kun kuuli Palanderin sanoneen, että kyllä Kustaa aina saa paikan silloin kun vaan haluaa. Kustaa oli nuoruudessaan palvellut

Palanderia, joten he tunsivat toisensa. Kustaa sanoi iloisena: "Vai sanoiko Palander niin. Mutta en minä kuitenkaan vielä lähde. "

Anni Hynnisen mieleen oli jäänyt sota-ajalta tapaus, jolloin venäläinen lentokone ammuttiin alas ja se putosi Mattilaan. Kone oli tulossa Tampereelta ja oli jo saanut osuman. Se laski kaiken aikaa ja samalla koneesta ammuttiin konekiväärillä. Anni käveli Moision maantietä Kustaan mökille ja juoksi luotien sateessa. Kustaa oli huomannut, että hänellä oli jokin hätä, tuli ovelle ja avasi sen valmiiksi niin, että Anni pääsi turvaan.

Kustaa kulki aina jalkaisin, nuorempana hän kävi kirkossa ja kulki sinnekin jalan. Hän ei ollut koskaan ollut junassa tai linja-autossa tai muussakaan autossa. Kun Toijalan-Tampereen rataa rakennettiin, ratatyömiehet olivat kuitenkin puoliväkisin vieneet Kustaan hiekkavaunussa Moisiosta

Kuljuun, josta hän käveli takaisin.

Eli liki satavuotiaaksi

Ruskea-ahteen Lehtimäestä vietiin Kustalle melkein joka päivä pullolla kahvia ja joskus jotain keittoakin. Sääksjärvellä asuva Helge Myllymäki, jonka mummula Ruskea-ahde oli, muistaa pikkupoikana toimineensa usein ruuan kuljettajana. "Piti aina kolistaa ikkunaan ja näyttää pussia, niin sitten se Kustaa avasi oven."

Helge Myllymäellä on vielä muistissaan mökki ja sen asukas, jonka hän arvelee saunoneen joskus 1930-luvulla ; sen jälkeen peseytyminen taisi jäädä vähiin.

"Vasemmalla puolella Kustaa asui ja oikea puoli oli täynnä romua. Kustaa oli vanha ja makasi usein kesälläkin vällyjen alla . Ruskea-ahteella hän teki joskus pieniä askareita, esimerkiksi korjasi haravan piikin, jos se oli mennyt poikki."

Anni Hynninen kertoo Kustaan kuolemasta: "Kerran ruuan viejä ei päässytäkään sisälle. Kun hän katsoi ikkunasta, Kustaa makasi lattialla." Lehtimäet hälyttivät poliisin, ja Anni hoiti

Kustaan haetaan Lempäälän kirkkomaahan. Sukulaisia hänellä ei ollut. Kustaa kuoli vuonna 1941. Kuollessaan hän oli hyvin vanha: 99 vuoden ja 1 kuukauden ikäinen.

Eva Anero haastatteli myös kuljulaiasia, jotka muistivat Puskeman Kustaan. Aune Lehtosen mukaan Kustaa oli kooltaan pieni, mutta ahkera työmies, joka teki tallukkaita. Hän kertoi, että Kustaan näki aina mökin ohi kulkiessaan, kun tämä istui ikkunan ääressä ja katseli maantielle päin. Aune Lehtonen muistaa myös Kustaan paljon kävelleen ja käyneen kävellen kirkossakin.

Ahti Eloranta kertoi, että Puskeman Kustaan mökki ei ollut mäkitupakaan, vaan tölli: (Kutsumanimeksi päätettiin Puskeman Kustaan savupirtti, sillä tätä nimitystä mökistä käytti myös Eeva Anero) "Mäkituvassa kun tehtiin sentään parikymmentä päivää töitä taloon, mutta Kustaa vain lämmitti Kukkolan riihen, ja sai siitä hyvästä pitää mökkinsä Kukkolan maalla."

Runsaasti tavaraa

Mökissä oli runsaasti tavaraa, kun Eeva Aneron perilliset sen hänen kuolemansa jälkeen lahjoittivat Lempäälä-Seuralle. Eeva Anero oli kerännyt museoonsa esineitä ympäri Suomea, ei pelkästään Kuljusta tai Lempäälästä. Monet ovat peräisin Jalasjärveltä, jossa Eeva toimi 11 vuoden ajan historianopettajana. Paljon on myös hänen miehensä Gea Aneron entisestä kodista Tasanteen kartanosta sekä hänen omalta suvultaan.

Puskeman Kustaan mökki antaa nykyisellään hyvän kuvan siitä, miten 1800-luvulla elettiin. Siellä on taloustavaroita, työkaluja ja vaatteita sekä mm. Kustaan yksikäpyinen seinäkello vuodelta 1886.

Kirjailtu kaappi Ruovedeltä, pöytä ja penkki Kuljun Riuttalasta, mouhijärveläisiä puulautasia, kaljatynnyri Keski-Suomesta, sahtikaukalo Kuljusta, kaulin ja kaulainlauta sekä leipälapio Jalasjärveltä, kepakko ja varstat Sotavallan kartanosta, lehmänkello Tasanteelta, arkku Aitolahdelta, verkko Rauman saaristosta, puupikari Savonlinnasta: esineiden luettelo on pitkä.

"Esineet muodostavat hienon kokonaisuuden. Halusimme kunnioittaa Eeva —tädin elämäntyötä, kun lahjoitimme hänen kotimuseonsa Lempäälä-Seuralle. Olisi ollut hänen työnsä aliarvioimista, mikäli se olisi jaettu suvulle. Nyt se jää paikkakunnalle kokonaisena, sanoo Eeva Aneron vanhin veljenpoika Laukkaassa asuva Ilpo Värre."

Ritva Mäkelä

Artikkeli ilmestynyt Lempäälän Joulu-lehdessä vuonna 1998

PUSKEMAN KUSTAAAN SAVUPIRTIN OPASTETTU KIERROS

Savupirtin lukko on suuri ja raskas, kuten avainkin. Kummatkin ovat sepän valmistamia. Aiemmin emännän avio-oikeuksiin ja myötäjäisiin kuului saada kaikki talon avaimet vyölleen. Päärakennuksen lisäksi piharakennuksia oli useita, joiden oviin saattoi jokaiseen käydä eri avain, joten emännän avainnippu saattoi painaa parikin kiloa.

Ulko-ovelta katsottuna vasemmalla on savupirtin vanhempi osa. Kyseinen asumus edustaa tyypillistä suomalaista asuintapaa aina rautakauden alusta 1800-luvun loppupuolelle asti. Savupirtin tunnistaa helposti kaikkien sisäpintojen mustumisen vuoksi. Jos esimerkiksi kattoon koskee, pinnalta tarttuu edelleen mustaa nokea käsiin. Sopivalla ilmalla savupirtissä saattaa monesti tuntea vienon savun hajun. Pirttiä lämmitettiin savukiukaalla, mutta jostakin syystä töllin siirtämisen yhteydessä kiuas koottiin kylmälle eli väärälle puolelle.

Alunperin savupirtti sijaitsi Lempäälän Ruskea-ahteella. Alueella tiedetään joskus sijainneen Puskeman tilan. Pirtin viimeinen asukas oli Puskeman Kustaa, jonka mukaan savupirtti myöhemmin nimettiin. Ruskea-ahteelta savupirtti siirrettiin Gea ja Eeva Aneron pihapiiriin 1950-luvun lopulla, kun he olivat ostaneet rakennuksen. Aneroiden kuoltua Puskeman Kustaan savupirtti lahjoitettiin Lempäälä-Seuralle ja se siirrettiin Kuokkalan Museoraitille vuoden 1998 aikana.

Puskeman Kustaa tunnettiin tallukkaiden tekijänä. Ainoa hänestä oleva valokuva on savupirtin seinällä. Hän oli erakkoluonne eikä päästänyt juuri ketään sisään tölliin. Kustaan kerrotaan olleen pieni ja likainen ukko, joka ei siisteydestä piitannut — on arveltu, ettei tämä lainkaan peseytynytkään viimeisenä 30 elinvuotenaan.

Kustaan vanhoilla päivillä häntä hoiti Lempäälän seurakunnan diakonissa Anni Hynninen. Kun Kustaa työskenteli, kerrotaan hänen heittäneen jätteet yhteen pirtin nurkista. Vuosien varrella kasasta oli muodostunut kohtalaisen suuri. Perimätiedon mukaan kerran Kustaata katsomaan tullessaan Anni oli ottanut siivousvälineet kotoaan mukaansa, sillä hän oli hermostunut ukon epäsiistiin asumukseen. Anni ilmoittaessa roskakasan siivousaikeista, Kustaa oli tuhahtanut diakonissalle kiukkuisena "Siivoo, siivoo jos et ylitte pääse." Ajan mittaa Anni purki muurahaiskeonkaltaiseksi kuvaamansa roskakasan. Erään toisen kerran Annin oli siivottua pirtin, Kustaa oli kuulemma ärähtänyt tyttöparalle, että tämä oli sotkenut vain lisää. Aiemmin pirtissä ollut tasaisenharmaa likakerros oli diakonissan siivoamisen ansiosta saanut sen verran kyytiä, että lattialankkujen todellinen väri paljastui alta. Lopputulos oli laikukkaan raidallinen eikä miellyttänyt asukia.

Kustaan ruoanlaittotaidon kerrotaan olleen keho. Hän osasi paistaa perunoita savukiukaassa sekä tehdä herne-ohrapuuron. Lehtimäkeläiset veivät päivittäin Kustalle termospullossa kahvia ja toisinaan myös keittoa.

Vuonna 1941 Kustaa kuoli 99 vuoden ja 1 kuukauden ikäisenä. Hänen kuolemansa huomattiin, kun kerran Lehtimäen ruoanviejä ei päässytäkään sisään. Ikkunasta kurkistettuaan hän näki Kustaan ruumiin lattialla. Diakonissa Anni Hynninen hoiti Kustaan viimeiselle leposijalleen Lempäälän vanhalle hautausmaalle — sukulaisia Kustaalla ei tiettävästi ollut.

Savupirtissä oleva esineistö on Eeva Aneron keräämää takaseinällä roikkuvaa, mustunutta, vanhaa talonpoikaistyylisiä, yksikäpyistä seinäkelloa lukuun ottamatta. Kello on ainoa Kustaan jälkeensä jättämä esine. Hän on tehnyt sen itse vuonna 1886. Pirtissä on esimerkiksi renginkaappi ja kahdennukuttava, olkipatjalla varustettu sänky. Pöydällä on vanhoja

puurokulhoja sekä 1700luvulla valmistettu kaulainlauta. Pirtin seinustoja kiertävät penkit, joilla talon väki myös nukkui _yleensä vain isäntäpari nukkui sängyssä.

Yhdellä sivuseinällä on lusikkalauta. Aiemmin jokaisella oli käytössä vain oma puulusikkansa. Niitä ei tiskattu vaan ruokailun päätyttyä lusikat nuoltiin puhtaaksi ja pantiin joko hirrenrakoon tai seinällä olevan kaltaiseen telineeseen. Lopun puhdistuksen hoisivat torakat.

Väliporstuassa on suuri sahtikaukalo. Kylminä talviöinä, kun vain yhtä huonetta pidettiin lämpimänä, perheen pienimmät saatettiin tilanpuutteen vuoksi panna nukkumaan kaukaloon. Myös eläimet saatettiin ottaa lämmitettyyn tupaan yöksi kovimpien pakkasten aikana. Kesäksi väki kuitenkin jakautui nukkumaan aittoihin, joissa oli enemmän yksityisyyttä. Sahtikaukalon takana on esimerkiksi puusuksia ja perunakappoja.

Savupirtin ulko-oven taakse jää ketunkäpälälauta, jolla metsästettiin kettuja. Ensiksi ansa kaivettiin niin syvälle maahan, että kuopan täyttämisen jälkeen lauta pysyi tukevasti pystyssä. Ylimpään piikkiin pantiin lihanpalasyötti. Ketun tullessa ja alkaessa hyppiä lauta vasten, se jäi tassuistaan ansaan kiinni. Kettu saattoi joutua roikkumaan käpälälaudassa muutamankin päivän ennen kuin sitä tultiin hakemaan. Ajatuksena oli saada kettu metsästetyksi niin, ettei sen kallisarvoinen turkki mennyt pilalle vaan saatiin ehjänä kokonaan hyödynnetyksi.

Puskeman Kustaan savupirtin "kylmälle puolelle" on koottu savukiukaan lisäksi kudontaan liittyvää välineistöä. Kankaat olivat arvokkaita, sillä ne kudottiin käsin itse. Talon omistamat tekstiilit merkittiin myös perunkirjoihin, mikä osoittaa niiden korkean arvon. Tavallisesti kankaat olivat pellavaa ja villaa. Pellava kasvatettiin itse, villa saatiin lampaat keritsemällä. Siitä kyettiin itse punomaan villalankaa. Talviaikaan olikin naisten tehtävä valmistaa langat ja kutoa taloon tarvittavat kankaat.

Savukiukaan lämmittäminen kesti 3-4 tuntia. Puut syötettiin alemmasta aukosta sisään ja savu tuli ylemmästä ulos. Savupiippua ei ollut. Lämmittämisen aikana savun määrä nousi niin suureksi, että ihmiset poistuivat lämmityksen ajaksi ulkotöihin. Enimmät palokaasut tuuletettiin

ulos räppänän kautta, mutta silti asumukset olivat savuisia myös lämmityksen päätyttyä. Rikkaiden suurissa hallitaloissa saattoi harjakorkeus olla kolme tai neljäkin metriä, jolloin savu nousi ylös ja alaosaan jäi aina kahden metrin korkeuteen asti miellyttävää, lämmintä ja savutonta ilmaa. Palokaasut pysyivät ylhäällä, jos sisällä liikkui rauhallisesti. Viuhtoessa se lähti pyörteilemään alas. Joskus pirttien kattopaneeleissa oli luukkuja, joista savua voitiin laskea välikattoon pois ihmisiä kiusaamasta niin, ettei lämpöä kuitenkaan hukattu — toisin kuin tuulettaessa. Ovet olivat matalia lämpöhukan minimoimiseksi.

Savukiukaassa saatettiin valmistaa kolmijalan avulla pieniä ruokamääriä, mutta tavallisesti talon pihapiiriin kuului keittokota, jossa ruoka yleensä valmistettiin. Keittokota sijoitettiin pihapiiristä syrjään, sillä ruoan tuoksu houkutteli petoja. Lisäksi asuintalon ulkopuolella oleva keittokota oli kätevä myös siksi, että ruokaa laittaessa — varsinkin kesäaikaan — pirtti olisi lämminnyt turhankin kuumaksi.

Puskeman Kustaan savupirtille ei osata määritellä tarkkaa ikää. Kylmän varastopuolen tiedetään Kustaan kuitenkin itse rakentaneen. Tästä voidaan päätellä, että se on rakennettu joskus vuosien 1860-1930 välisenä aikana. Vanhemmasta asuinpuolesta voidaan vain todeta sen olevan ainakin 1800-luvun alusta.

KUOKKALAN MUSEORAITTI

**SUUTARI
HAMMASLÄÄKÄRI
SOTAVETERAANIEN PERINNEKAMMARI
TAKAPORSTUA**

SISÄLLYS

SUUTARINÄYTTelyn OPASTUS	3
HAMMASLÄÄKÄRI NÄYTTelyn OPASTUS	3
PERINNEKAMMARI	4
SOTAVETERAANIEN PERINNEKAMMARIN OPASTUS	5
TAKAPORSTUA	6
TAKAPORSTUAN KOTITALOUSKONEIDEN TAUSTATIEDOT	6
TAKAPORSTUAN OPASTUS	6

SUUTARINÄYTTELYN OPASTUS

Suutarin huoneeseen on rakennettu tiivis kokonaisuus, jonka tarkoituksena on kuvata menneen ajan tavallisesti tiivistä asuintapaa. Varsinkaan työläisperheissä ei ollut harvinaista kuudenkaan hengen jakaa yksi ainoa huone. Niinpä kamariin on lavastettu parhaaseen valoon ikkunan alle suutarin työpiste, kotitaloutta pystyssä pitäneelle perheen äidille kyökki ja omaan nurkkaansa lapsen leikkipaikka.

Suutarit olivat perinteisesti kierteleviä käsityöläisiä, jotka kiertelivät töiden perässä talosta taloon ja kylästä kylään. Toki kaupungeissa oli myös suutarimestarien suutariliikkeitä. Suutarinpalli oli sisältä ontto, joten sisällä olevat työkalut oli helppo kuljettaa mukana. Mukaan mahtui myös piilopullo. Optisen lasin ollessa harvinaista ja kallista, käyttivät suutarit avukseen niin sanottua suutarinsilmää, joka toimi suurennuslasin tavoin helpottaen pienten yksityiskohtaisten töiden tekoa. Sisälle kaadettiin joko vettä tai kirkasta viinaa. Suutarinsilmä toimi myös valonsäteet yhteen tiiviiksi kimpuksi kokoavana "työvalona" — riitti, että pullon taakse sytytti öljylampun tai kynttilän; kupera lasipinta ja kirkas neste keskittivät valon, jolloin saatiin kätevätkö työvalaisin esimerkiksi syksyksi tai talveksi.

"Suutari pysyköön lestissään" on tuttu sanonta. Vanhan suutarin lopettaessa hän ei siirtänyt vanhoja, hyväksi havaitsemiaan lestejä ammattinsa jatkajalle, vaan tulokkaan piti osoittaa ammattitaitonsa valmistamalla hyviä, jalkaan istuvia kenkiä eli tehdä hyvät lestit. Vanhat lestit tuhottiin joko polttamalla tai muin keinoin. Kengät koottiin ja korjattiin kylmäsuutarin päällä. Kenkien kokoamiseen käytettiin pikistä puuvilla- tai pellavalankaa ja puunauloja. Näytteillä olevat puunaulat ovat tehdasvalmisteisia, mutta suutarin oppipoikien ensimmäinen työ oli opetella valmistamaan tasakokoisia ja -laatuisia nauvoja.

Talviaikaan, kun nahkakengät olivat liian kylmät, käytettiin tallukkaita. Tavallisesti niiden tekoon käytettiin jätevilla. Monien, hienoimpien tallukkaiden vuori vaikuttaa kuitenkin olevan vanhoista villakangastakeista tai ulstereista. Pohjat olivat yleensä kumia, mutta kotikutoisissa, sukkavartisissa tallukkaissa ne ovat hamppua. Osasta riippuen, kenkiin käytettiin tiiviisti yhteen tikattua, 10—30 kerroksista kangasta. Tallukkaiden valmistustaito tuli Suomeen Venäjältä, jossa huopikkaat olivat rahvaan tavallisimmat talvikengät. Huopikkaiden mallia mukailleen syntyi vähitellen suomalaisempi tallukas. Tallukkaiden valmistustaito unohtui vähitellen kenkien valmistuksen teollistuessa, mutta elpyi uudelleen sota-aikana, kun nahkaa ei ollut saatavilla.

HAMMASLÄÄKÄRINÄYTTELYN OPASTUS

Koskisen asuinkiinteistössä sijaitseva hammaslääkärin tuoli ja muu välineistö on alun perin kuulunut lempääläiselle Hankelan

hammaslääkäripariskunnalle. Tuoli edustaa tyypillistä 1950- ja 1960-lukujen taitteen kouluhammaslääkärin tuolia. Sitä käytettiin vielä 1970-luvulla.

Museon hammaslääkärituoli on sähkökäyttöinen. Siinä on myös yksittäisen hampaan röntgenlaite. Pora tuli kiinni pitkän vipuvarren päähän ja pyöri hitaasti. Puudutusaineita ei juurikaan käytetty eikä ollut harvinaista, jos pora juuttui asiakkaan hampaisiin tai ikeniin kiinni. Sähkökäyttöinen pora oli kuitenkin asiakkaalle miellyttävämpi kuin vanhemmat, poljettavat vastaavat. Tuoliin kuuluva tuuletin oli tarkoitettu hammaslääkäriin käyttöön. Paikat olivat kehittymättömiä ja hampaiden poraaminen vaivalloista sekä hankalaa, joten yleisimpänä hoitona hampaat vedettiin suoraan juurineen irti.

PERINNEKAMMARI

OTE ARVO OJALAN v. 1971 KIRJOITTAMASTA, JATKOSODAN AIKAISEN JR 23 HISTORIIKISTA

Lounais-Hämeen rykmentin taistelujen tie

Syvärin voimalaitoksen valtaus su.
14.9.1941 s. 105

"Perääntyessään vihollinen sytytti voimalaitokselle tulipaloja, jotka sitten aiheuttivat voimakkaita räjähdyksiä, mutta sulkulaitteet ja pato jäivät eheiksi. Padolle oli tuotu tuhansia kiloja räjähdysaineita, mutta kaksi urhoollista Lampisen pataljoonan vänrikkiä — Soini ja Tapola _riensivät sillalle ja katkoivat viimehetkellä palavat sytytyslangat. Tehtävä oli erittäin vaikea, sillä vihollinen tulitti koko ajan siltaa."

Seppo Soini ja Sakari Tapola olivat mukana ja vaikuttivat sotien jälkeen Lempäälän kunnalliselämässä. Soini toimi pankinjohtajana, Tapola maanviljelijänä.

OTTEITA RITVA MÄKELÄN KIRJASTA "MUISTO EI HIMMENE LEMPAALÄN
SOTAVETERAANIT RY 1966–2006"

Perinnetoimikunta s.23

"Perinnetoimikunta perustettiin vuonna 1980 sen jälkeen, kun liitossa oli herännyt ajatus sodanaikaisen, sotaan liittyvän ja siihen aikaan kuuluvan perinne-esineistön tallentamisesta jälkipolville.

Lempäälä-Seura oli samoihin aikoihin perustanut Kuokkalan museoratin, joten siltä päätettiin pyytää tiloja perinne-esineistön tallentamista varten. Lempäälä-Seura hyväksyi esityksen, mutta koska sopiva tila sijaitsi Lempäälän kunnan omistamassa kiinteistössä, tarvittiin vielä kunnan hyväksyminen. Sen saaminen ei tuottanut mitään ongelmia.

Veteraanien käyttöön saatiin Koskisen asuinkiinteistön perimmäinen huone, joka nimettiin sotaveteraanien perinnekammariksi. Huone kunnostettiin talkoilla, tapetoitiin, valmistettiin kaapit ja hyllystöt, minkä jälkeen se voitiin ottaa käyttöön vuonna 1983.

Perinnetoimikunta huolehtii edelleen kesäaikaisen sunnuntaipäivystyksen järjestämisestä perinnekammarissa."

Museoraitin perinnekammari s.24

"...Eräänä yksityiskohtana voisi mainita talvisodan aikaisen venäläisen upseerin miekan, jonka Emil Hakomaa löysi hankeen iskettynä tuppeineen päivineen. Hän otti sen itselleen eräänlaiseksi kävelykepikeksi ja heitti myöhemmin ammuskuormaan, josta se kulkeutui sotasaaliina hänelle kotiin Lempäälään. Monta kymmentä vuotta myöhemmin hän lahjoitti sen veteraanien perinne kammariin yhdessä sotilasmestarin asepuvunsa ja asemasodan aikana lahjaksi saamiensa kauniisti kaiverrettujen kranaatinhylsyjen kanssa. Myös mm. Seppo Soinin upseerin puku on sijoitettu museoesineiden joukkoon, samoin Impi Iluksen lottapuku."

SOTAVETERAANIEEN PERINNEKAMMARIN OPASTUS

Lempäälän sotaveteraanit ovat koonneet Koskisen asuinrakennuksen peräkammariin omaa esineistöään talvi- ja jatkosotien ajalta. Vähitellen kokoelma on laajentunut myös toisen huoneen puolelle, missä on lähinnä ase- ja lottapukuja. Esimerkiksi oven takana on tavallisen rivimiehen sarkapuku.

Ensimmäisessä hyllyssä on esimerkiksi pistimiä, kaasunaamari ja viestimiehen kenttäpuhelin. Oven vieressä on Suomi-konepistooli, jota on väitetty yhdeksi parhaista toisen maailmansodanaikaisista konepistooleista. Sen malli varastettiin myös Neuvostoliittoon, jossa sen pohjalta kehitettiin PPSH. Suomi-konepistooli poistui puolustuvoimien käytöstä vasta 1980-luvulla, kun se korvattiin nykyaikaisemmilla rynnäkkökivääreillä. Oven yläpuolella olevista aseista ylempi on italialainen Terni-kivääri, jonka lukko saattoi jäättyä talvisaikaan. Alempi kivääri on MI 939 "Ukko-Pekka", jota pystykorvaksikin kutsuttiin — toinen samanmallinen on pultattu oven vasemmalle puolelle. Viime sotien aikana pystykorva oli venäläisen esikuvansa Mosin-Nagantin tavoin suomalaisen sotilaan peruskivääri. Nykyään MI 939 Ukko-Pekalla on keräilyarvoa. Kaikki näytteillä olevat aseet ovat deaktivoituja.

Pöydän vitriinissä on muun muassa kunniamerkkejä. Niiden joukkoon lukeutuu esimerkiksi sururisti, joka lähetettiin kaatuneen omaisille. Lisäksi vitriinissä on myös talvi- ja jatkosotaan osallistumisen muistomitalit ja ensimmäisen luokan Vapaudenristi tammenlehvin.

Perinnekammarin esineitä koristavat hakaristit eivät viittaa Natsi-Saksaan. Hakaristi tuli Suomeen erään ruotsalaisaatelisen lahjoittaman lentokoneen mukana. Merkki oli kyseisen aatelissuvun tunnus. Koska koneisiin hakaristi oli maalattu jo valmiiksi, yleistyi se laajalti ilmavoimien käyttöön. Alunperin Kreetan saarelta kotoisin oleva hakaristi tunnettiin hedelmällisyyden jumalan symbolina. Suomen ja Natsi-Saksan käyttämien hakaristien konkreettisimmat erot ovat niiden väri ja kulma; saksalainen merkki on vinossa, kun Suomen ilmavoimien tunnus seisoo suorassa. Kotimainen hakaristi maalattiin myös suomalaispanssarivaunujen kylkeen.

Perinnekammarin takavetriineissä on puhdetöitä, joita miehet puuhastelivat asemasodan (1942–1944) aikana rintamalla ollessaan. Työt ovat taidokkaita ja kertovat 1940-luvun, tavallisen suomalaismiehen käsityötaidoista. Pääsääntöisesti materiaaleina on käytetty puuta ja muun muassa alasmutteruista lentokoneista saatu alumiini — työkaluna on käytetty lähinnä puukkoa. Vitriinin päällä on näköispolttopullo, jota myös molotovinkoktailiksi kutsutaan.

TAKAPORSTUA

TAKAPORSTUAN KOTITALOUSKONEIDEN TAUSTATIEDOT

1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla siirtyi maatalouden painopiste viljantuotannosta karjatalouteen, jonka katsottiin sopivan paremmin Suomen luonnonoloihin. Niinpä maitotaloustuotteista alettiin saada entistä suurempi osa talon tarvitsemista tuloista.

Vanhastaan voita oli valmistettu seisottamalla maitoa matalissa puuastioissa ja kirnuamalla pinnalle kohonnut kerma kapeissa puukirnuissa. Kuitenkin 1800-luvun lopulta lähtien käsikäyttöinen separaattori yleistyi myös yksityistalouksissa. Laitteen keksivät ruotsalainen de Laval ja tanskalainen Nielsen yhtäaikaaisesti vuonna 1878. Separaattori mahdollisti muun muassa teollisen meijerituotannon. Laitteessa kerma erotetaan maidosta linkoamalla. Vielä 1930-luvulla separaattori oli yleinen Itä- ja Sisä-Suomessa, joissa tieverkosto oli puutteellinen ja välimatkat pitkiä. Länsi-Suomessa ja Etelä-Pohjanmaalla oli siirrytty lähes kauttaaltaan kodin ulkopuoliseen maidon jatkokäsittelyyn 1930-luvulle tultaessa.

Häkilä on piikkiharja, jolla pellavien ja hampun puhdistus viimeisteltiin.

TAKAPORSTUAN OPASTUS

Oikealla, oven vieressä on vanhanmallinen, ulkopuolelta vihreäksi maalattu kirnu. Kirnun mäntä on lumihiihtaleen muotoinen. Muita männän muotoja ovat olleet esimerkiksi risti tai ympyrä, joihin oli porattu reikiä. Kirnun mäntien muodot vaihtelivat alueittain. Kirnua kutsuttiin myös 'voi helvetiksi', sillä kirnuaminen oli raskasta ja vaivalloista puuhaa. Alkuvaiheessa piti myös olla tarkkana, ettei hölskyttynyttä maitoa pois kirjusta.

Takanurkassa on taikinakaukalo ja leipälauta, jotka edustavat länsisuomalaista mallia. Länsisuomalaisiksi ne tunnistaa koosta. Lännessä leivottiin tummaa leipää usean viikon tarpeiksi kerrallaan. Itä-Suomessa tehtiin kerrallaan vaaleaa hiivaleipää vain muutaman päivän tarpeiksi. Taikinakaukalossa on edelleen leipätaikinan juuri tallella. Leipälaudan päälle leivät nostettiin kohoamaan ennen paistoa —ja uudelleen paiston jälkeen jäähtymään.

Separattorilla erotettiin veivaamalla kerma muusta maidosta. Keskipakoisilmion ansiosta maitoa kevyempi kerma virtasi ylemmästä putkesta ja alusmaito eli kurri alemmasta. Kurria juotettiin ihmisten lisäksi vasikoille. Rasvapitoisuudeltaan se vastasi nykyajan rasvatonta maitoa.

Separattorin yläpuolisella seinällä roikkuu kaksi pellavahäkiliää. Niillä viimeisteltiin pellavan ja hampun puhdistaminen. Häkilöiden vieressä on käsiteltyä pellavaa.

Useimmat ajan kotitalouskoneista toimivat veivaamalla. Myös niiden käyttönimet olivat usein kuvaavia, kuten Nopealla meijerikirnolla, jota myös veivattavaksi kirnuksi kutsuttiin. Voin valmistus helpottui paljolti Nopean tultua markkinoille, eikä siihen enää liitetty käsitettä 'voihelvetistä'.

Takaporstuan oviaukon vasemmalle puolelle jää perunajauhokone. Jalmari Laineen (1880-1966) suunnittelemaan ja patentin suojaamaan koneeseen syötettiin perunat päältäpäin. Koneen sisällä oleva reikäinen metallilevy raastoi perunat mäskiksi kampea veivattaessa. Mäskin päälle kaadettiin vettä, mikä sai perunan tärkkelyksen vajoamaan suodattimena toimineen kankaan läpi saavin pohjalle. Kun tärkkelys kuivattiin, perunajauhot olivat valmiita. Pieniä perunajauhoeriä voitiin valmistaa tavallisen raastimen avulla. Laineen perunajauhokonetta myytiin ympäri Suomea.

Portaiden vasemmalla puolella sijaitsevassa uutispuuropenkissä voitiin jauhaa pieniä viljamääriä esimerkiksi leivontaa tai puuronvalmistusta varten.

Ikkunalla oleva lasipurkki vispilöineen on eräänlainen pienoiskirnu. Ilmeisesti se on yksitainen ihmisen kekseliäisyyden ilmentymä. Länsi-Suomen tiiviissä kyläyhteisöissä oli tavallista, että rakennusten nurkkahirret melkein koskettivat toisiaan. Siksi palovaara oli suuri — yhden talon palaessa saattoi mennä koko kylä. Kun taloissa oli vielä pärekatot, pääsi tuli helposti leviämään vierä vieressä olevien rakennusten katoilta toiselle. Siksi jokaisessa talossa oli hyvä olla paloruisku. Määräysten mukaan sen oli aina oltava vettä täynnä ja muutenkin sammutusvalmiina.

KUOKKALAN MUSEORAITTI

NÄYTTELYSUUNNITELMA

SISÄLLYS

JOHDANTO

1. Tuiskun talo - kehittämisen ydinkysymys
2. Raitin rakennusten näyttelyt
3. Näyttelyiden uudistaminen
4. Opastus
5. Museon toimintaohjeet
6. Vitriininäyttelyt
7. Museosilta
8. Työväenperinteen museo
9. Sakkola - museon tulevaisuus
10. Ajokalumuseon tulevaisuus
11. Ollilan talo
12. Suositukset

LÄHTEET

KARTTALIITE

KUVALIITTEET

JOHDANTO

Käsillä oleva näyttelysuunnitelma täydentää Kuokkalankosken kulttuurialueen museosuunnitelmaa vuodelta 2005. Museosuunnitelmassa tarkasteltiin koko Kuokkalan kulttuuri-aluetta ja Museoraittia sen osana. Siinä esiteltiin muun muassa Museoraitin seitsemästä erillisestä rakennuksesta koostuvaa rakennuskantaa; kerrottiin rakennusten historiasta ja nykyisestä käytöstä. Lisäksi esitettiin rakennusten ulkoasua ja kuntoa koskevia havaintoja ulkopuolelta tarkasteltuna kuten myös niiden kunnostukseen sekä alueen yleiseen viihtyisyyteen liittyviä toimenpide-ehdotuksia.

Museoraitin seitsemästä rakennuksesta (liite 1) viidessä on näyttelytoimintaa, muut ovat säilytystiloina tai tyhjiällä. Rakennuksia, joissa on näyttelytoimintaa, nimitetään esillä olevan esineistön teeman mukaiseksi museoksi. Tämän periaatteen mukaisesti Museoraitilla toimivat: kauppmuseo, parturi-kampaamomuseo ja pajamuseo. Neljäs museorakennus on asuinkäytössä ollut Puskeman Kustaan tölli. Muita kokonaisuuteen kuuluvia rakennuksia ovat talli/navetta, makasiini ja aitta. Puskeman Kustaan tölliä lukuun ottamatta kaikki rakennukset sijaitsevat alkuperäisillä paikoillaan. Kokonaisuuteen kuuluvat lisäksi pihaluueella sijaitsevat maakellari ja kaivo sekä Kuokkalantien varrella, kauppmuseon edessä oleva bensiininjakelulaite.

Näyttelysuunnitelman on toteuttanut Pirkanmaan maakuntamuseo Lempäälän kunnan rahoituksella. Vuoden 2005 museosuunnitelma oli osa Lempäälän kunnan, EU:n ja valtion rahoittamaa hanketta, jonka tavoitteena oli Kuokkalan kulttuurialueen ja Museoraitin toiminnan kehittäminen ja elävöittäminen. Ne ovat myös tämän työn tavoitteita. Lisäksi tämän näyttelysuunnitelman tavoitteena on myötävaikuttaa museotoiminnan painopisteen suuntaamiseen aiempaa enemmän museokokoelmien huoltoon ja säilytykseen liittyviin toimenpiteisiin.

Näyttelysuunnitelmassa käsitellään lisäksi omina lukuinaan Museoraitin kehittämiseen ja elävöittämiseen liittyen aiheita: Työväenperinteen museo, Ajokalumuseo, Sakkola museo, Sotaveteraanien perinnekammari, Ollilan talo ja Kuokkalankosken museosilta.

1. TUISKUN TALO – KEHITTÄMISEN YDINKYSYMYS

Samoin kuin Kuokkalan kulttuurialueen muillakin vanhoilla rakennuksilla, myös Tuiskun talolla, on vaiherikas historia. Tuisku on ollut aikoinaan yksi Kuokkalankosken vanhoista kantatiloista. 1920-luvulla tapahtuneen uusjaon myötä Tuiskun tila siirrettiin pois Kuokkalasta ja omistajavaihdosten jälkeen kauppias Aleksanterin Eskolan poika Martti perheineen asutti nykyistä rakennusta 1940-luvulta alkaen. Näin ollen rakennus tunnetaan myös Eskolan talona. Rakennukseen on tehty useita muutoksia ennen kuin se on saanut nykyisen muotonsa. Tuisku talon katto uusittiin vuonna 2021.

Nykyisellään rakennus on kaksikerroksinen, lautaverhoiltu ja vaaleankeltaiseksi maalattu. Maalipinta on hyvässä kunnossa, samoin katto. Rakennus sijaitsee Hakkarin suunnasta lähestyttäessä komeasti Kuokkalantien päätteellä ennen kuin tie kaartaa oikealle. Lisäksi se rajaa hienosti nk. Kolmen Aleksanterin aukiota. Viimeisen asukkaan jälkeen Eskolan talo on siirtynyt perikunnalta Lempäälän kunnan omistukseen. Koska talon merkitys osana

Kuokkalankosken kulttuuriympäristöä on korvaamaton, kunnallista omistus pohjaa voi pitää onnistuneena rakennuksen säilymisen kannalta.

uiskun talo Kolmen Aleksanterin aukion laidalla

Tuiskun talo on tällä hetkellä vailla käyttöä. Tuiskun sisätilat ovat asumisen ja aiemmin vuotaneen katon jäljiltä huonokuntoiset ja vaativat osin perusteellista korjaamista. Korjaustoilla tarkoitetaan pintojen, wc- ja keittiötilojen kunnostamista. Sen sijaan sisätiloissa ei ole kosteusongelmaa ja rakennus on ryhdissä (kuvat 58-66).

Museosuunnitelmassa vuodelta 2005 ja samana vuonna laaditussa Kuokkalankosken kulttuuriympäristön hoito- ja kehittämissuunnitelmassa rakennuksen käyttömahdollisuuksiksi on esitetty muun muassa toimimista museokauppana ja näyttelytiloina sekä museoalueen yleisökäymälän sijaintipaikkana. Tällä hetkellä yleisökäymälänä toimii Hakkarin kartanon ulkokäymälä, Museoraitin kesätyöntekijät ovat voineet käyttää Sakkola museon käymälää. Näistä kumpikin on luonteeltaan väliaikainen ratkaisu ja edellyttää parannusta tilanteeseen.

Museoraitilla harjoitettavan museotoiminnan kannalta keskeisintä ja samalla kiireisintä on säilytystilojen hankkiminen. Niitä tarvitaan esineille, jotka eivät ole näytteillä. Lempäälä-Seuran kokoelmilla ei ole ollut Museoraitin toiminnan aikana lainkaan erillisiä säilytystiloja. Museokokoelmiin vastaanotettuja esineitä säilytetään nykyisin Kauppamuseon makuukamarissa, jossa ei ole hyllyjä eikä muita tarvittavia säilytykseen liittyviä kalusteita. Huonoin tilanne on Parturi-kampaamomuseossa, jossa ei-näytteillä olevia esineitä säilytetään näyttelytilaan asetetun seinämän takana.

- Museoraitin kokoelmat tarvitsevat kahdenlaisia säilytystiloja. Tarvetta on ”karkealle”, lämmittämättömälle säilytystilalle, jossa voidaan säilyttää suurikokoisia esineitä. Tällaisia ovat erityisesti Ajokalumuseosta sinne kuulumattomat tai muusta syystä poistettavat esineet. Tällaista tilaa voitaneen järjestää siivouksen ym. jälkeen pajarakennuksen vieressä olevasta aitasta. Sen sijaan hienovaraisempaa, lämmitettyä säilytystilaa tarvitaan Kauppamuseon makuukamarissa ja Parturi-kampaamomuseon seinämän takana nyt oleville esineille sekä museorakennusten muihin tiloihin kerätyille ei-näytteillä oleville esineille. Lisäksi näytteillä olevilla vaate- ym. tekstiileillä on kunnossa pysyäkseen tarvetta lämmitettyyn säilytystilaan.

Yllä esitettyjen säilytystilakysymyksen ratkaisuksi luontevin vaihtoehto on Tuiskun talo. Tähän rakennuksen kaksi kerrosta tarjoaa erilaisia vaihtoehtoja kunnostuksen jälkeen ja asianmukaisin kalustein varustettuna. Tällaisia ovat muun muassa mittojen mukaan tehdyt tukevat hyllyt ja riittävä määrä pöytätilaa.

2. RAITIN RAKENNUSTEN NÄYTTELYT

Raitin rakennuksissa olevat näyttelyt ovat tyypiltään pysyviä perusnäyttelyitä, esillepanoltaan ne ovat interiöörinäyttelyitä. Vaihtuvien näyttelyiden tiloja rakennuksissa ei ole.

Kauppamuseo

Kauppamuseo on alun perinkin kauppatarhoitukseen rakennetussa kiinteistössä. Näyttely on puotihuoneessa, jonka kaikki rakenteet ovat alkuperäisiä: ulkoa sisälle tultaessa oikealla puolella, seinän edustalla on pitkä myyntipöytä. Sen takana oikealla seinällä sekä huoneen peräseinällä ja osittain vasemmalla seinällä on huoneen kirkkaiset hyllyt. Niissä on avohyllyjen lisäksi lasiovin varustettuja hyllyjä, vetolaatikoita ja laareja. Ulko-oven vasemmalla puolella on 1950-luvulla rakennettu maito-osastoksi tai elintarvikepuoleksi kutsuttu osio, jossa on myyty tuoretavaraa kuten maitoa, juustoa ja kananmunia. Peräseinän edessä on lyhyt myyntipöytä, jonka päällä on vaaka ja kassakone. oikeassa peränurkassa on pönttöuuni.

Esillä oleva kauppatarhoite on vuosilta 1930-1950 (Aleksanteri Eskola, 1883–1978, lopetti kaupanpidon 1974). Esineistö on suurimmalta osaltaan lahjoituksien saatua, osittain alkupe- räistä kaupan myyntivarastoa. Tavaraa on runsaasti ja valikoima on laaja elintarvike- tarvi-kepakkaus-työkaluihin ja polkupyöriin, astioista villalankoihin ja kangaspakkoihin. Vuosina 2021–22 Kaupan salissa oli erikoisnäyttely kauppias Eskolasta.

Kauppamuseo toimii myös museokauppana; myytävänä on muun muassa Lempäälä - Seuran julkaisemia kirjoja, paperinukkeja, lautapelejä sekä sepän takomia esineitä, huonekaluja ja Lempäälä - Seuran julkaisemia Lempäälä - Seuran yksityispuolen tiloja kesäisin kokous- ja keittiötiloissa.

- Yhtä yksityispuolen huoneista on käytössä museolle lahjoitettujen esineiden säilytystilana. Lahjoituksia on kertynyt siinä määrin, että huone on lähes täynnä. Huoneesta puuttuvat hyllyt ym. säilytykseen tarvittava tarpeisto.

Pajamuseo

Kauppamuseon tavoin pajamuseo toimii kyseiseen tarkoitukseen valmistuneessa rakennuksessa. Pajamuseon runsaslukuinen esineistö on alkuperäistä, koostuen Koskisen seppäsuvun valmistamista ja käyttämistä työkaluista sekä käsi- ja sähkökäyttöisistä koneista. Myös ajoneuvojen puuosien valmistukseen ja niiden kokoamiseen tarkoitettuissa tiloissa olevat esineet ovat pajan kuulunutta välineistöä.

- Lisäksi rakennukseen on säilytystilojen puutteesta johtuen sijoitettu aihepiiriin kuulumatonta esineistöä. Osassa rautaesineitä ruostumisprosessi on alkanut, rakennusta on vaivannut sitkeä, ratkaisematon jumiongelma.

Parturi-kampaamomuseo

Alun perin kiinteistö on ollut asuinkäytössä, siinä pidetty myös kauppaa. Museotilaksi se muutettiin 1981 saman aikaisesti kuin kauppa- ja pajamuseo. Ulko-ovelta katsoen ensimmäiseen huoneeseen on sijoitettu runsaslukuinen parturi- ja kampaamovälineistö siten, että vasemmalla on parturi- ja oikealla kampaamo-osasto. Esineet ilmentävät minkälaisin laittein, välinein ja kalustein työtä on tehty aikavälillä 1910-1950. Ovensuuhun vasemmalle on sijoitettu palvelua odottavia asiakkaita varten tuoleja ja pöytä. Lempäälä – Seura on saanut esineistön pääosin lahjoituksena ne keränneiltä Suomen Kähertäjätöryöntajaliiton Tampereen yhdistyksen jäseniltä.

- Esineistöä on niin runsaasti, että huone toimii säilytystilana sermin takana oleville esineille.

Rakennuksen muissa huonetiloissa on esillä suutarin- ja hammaslääkärin välineistöä sekä maatalouteen liittyvää kotitalousesineistöä. Lisäksi yhdessä, Sotaveteraanien perinnekammariksi nimitetyssä huoneessa on kokoelma sotaveteraanien keräämää, viime sotiin liittyvää esineistöä.

Puskeman Kustaan tölli

Pienikokoinen rakennus on alun perin ollut asuinkäytössä Ruskea-ahteella. Ennen pihapiiriin siirtoa se on toiminut kotimuseona Kuljuun siirrettynä. Rakennukseen kerätty esineistö ilmentää 1800- ja 1900-lukujen vaihteen pieneläjän elämää yleisesti, ei niinkään siinä aikoinaan asuneen tallukantekijän, Puskeman Kustaan elämää.

- Pajarakennuksen tavoin mökkirakennuksessa on jumiongelma.

Sakkola – museo

Museoraitin pihapiiriin kuulumaton, mutta sen vieressä, Kuokkalantien varrella sijaitsee Sakkola-museo. Se on taustayhteisönsä Sakkola-säätiön ylläpitämä. Museon toiminta-ajatuksena on vaalia toisen maailmansodan jälkeen luovutettuun Karjalaan kuuluneen Sakkolan pitäjän muistoa aiheeseen liittyvän esineistön kautta.

3. NÄYTTELYIDEN UUDISTAMINEN

Kauppamuseo (kuvat 1 - 7)

Olennaista kauppamuseon näyttelyn uudistamisessa on tuoda esille sitä, mikä puodissa on alkuperäistä. Huoneessa on runsaasti alkuperäisiä elementtejä kuten korkeat, lähes kattoon asti ylettyvät hyllyt sekä niissä olevat laarit ja vetolaatikot vetimineen. Alkuperäisiä kalusteita ovat lisäksi myyntiskit ja niiden päällä olevat esineet, esimerkkeinä kassakone ja hieno käärepaperirullien teline. Alkuperäiseksi voidaan katsoa myös 1950-luvulla rakennettu maito-osasto, johon on sijoitettu muun muassa aikansa kylmäkalusteita, liha-tukki ja Mehu-Maija.

Näytteille asettamisen uudistamisen myötä kyseisten elementtien tulisi olla ensisijaisia ja välttää niiden joutumista toissijaiseen asemaan kuten on käynyt esimerkiksi myyntitiskille, joka nyt peittyy kesäisin myynnissä olevilla tuotteilla. Myös maito-osaston eteen sijoitetut kaksi pöytää myyntituotteineen vähentävät sen kertovuutta.

Lisäksi näyttelyä uudistettaessa on tärkeää käydä esillä olevat esineet yksitellen läpi niin, jotta saadaan tutkituksi onko yksittäinen esine ehjä, likaantunut, homeinen, ruosteinen tai onko siinä jokin tuhoeläin. Totta on, että kaiken esillä olevan museoesineistön pitäisi täyttää nämä kriteerit, mutta erityistä merkitystä kyseisillä kriteereillä on kauppamuseossa, jossa esineistön tulee olla – ainakin lähes – ”myyntikuntoista”.

Tässä suunnitelmassa ei ole mahdollista käydä läpi esine esineeltä näytteillä olevaa aineistoa. Sen sijaan esitetään yleispiirteisiä huomioita ulko-oven suunnasta vasemmalta alkaen:

maito-osasto eli elintarvikepuoli (kuvat 8 - 12)

- osaston esineistöstä poistetaan maitotuote- tai elintarvike- esineistöön kuulumattomat esineet
- pidetään avoinna vasemman puoleisen alakaapin ovi, jotta museovieraat näkevät kaapissa olevan isokokoisen maitotonkan
- asetetaan munien läpivalaisulaite, mehu-maija ja lihatukki paremmin nähtäville (lihatukin päällä oleva kirves kiinnitetään lihatukkiin)
- osaston etuseinämässä olevaan myyntiaukkoon asennetaan pleksilasi
- varmistetaan, että kaikki elintarvikepakkaukset ovat tyhjiä

peräseinä (kuva 13)

- kohennetaan hyllyille sijoitettujen esineiden näytteille asettelua
- suurennetaan kauppias Eskolan valokuva pleksille tulostettuna.
- tyhjennetään maustepurkit
- sijoitetaan puutikkaat nojaamaan hyllystöä vasten (nojaavat nyt vasten pönttöuunia)
- poistetaan Pallas –tupakkamainos roikkumasta pönttöuunin tuuletusaukon nupista

oikeanpuoleinen seinä (kuvat 14 - 25)

- ovi toimistohuoneeseen pidetään raollaan ja toimistohuone kalustetaan puodin puolelle näkyvältä osin siten, että näyttelyvieras näkee ”kauppiaan kesken olevat pape- rityöt” – toteutetaan siten, että pöydän, tuolin ja puhelimen lisäksi kassakaappi
- hyllyillä olevat lankavyyhdet, kangaspakat ja tekstiilit tarkastetaan erityisesti vaate- koi- tai homevaurioiden varalta
- varmistetaan, että hyllyillä olevat pahvi- peltipakkaukset ovat tyhjiä ja vähennetään niiden määrää siten, että jokainen esine voidaan sijoittaa pystyasennossa hyllyyn
- ikkunan alla, lattialla olevat ”pumpulia” ja pellavansiemeniä sisältävät pakkaukset poistetaan
- toimistoon vievässä oviaukossa narulla roikkuvat tekstiilit otetaan talviajaksi vaaka- asentoon

koko huonetilaa koskien (kuvat 26, 27)

- suoritetaan huolellinen pintojen puhdistus niitä kuitenkaan vaurioittamatta
- otetaan kopiot kaikista paperimainoksista ja julisteista ja käytetään niitä näyttelyssä (alkuperäiset siirretään säilytystilaan)
- asennetaan kaksi pleksilasista valmistettua lukollista ovea peräseinällä olevan myyntitiskin molemmin puolin estämään museovieraiden pääsy myyntitiskien taak- se

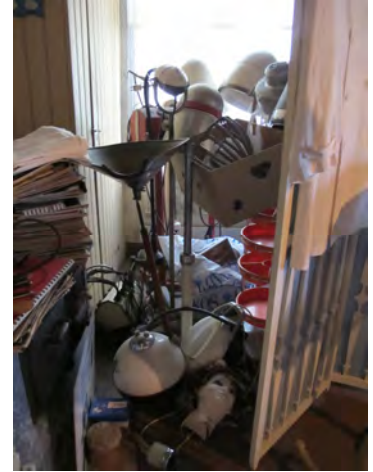
Parturi-kampaamomuseo (kuvat 37, 38, 54)

Parturi-kampaamomuseo ei toimi alan alkuperäistilassa. Tämän näyttelyn uudistamisessa olennaista on huoneessa olevan esineistön vähentäminen.

parturi-kampaamo (kuvat 41- 43)

- sermin taakse sijoitetut esineet siirretään muualle säilytettäväksi
- siirretään säilytykseen/opetuskokoelmaan tai vastaavaan kaikki esineet, joita on useita samanlaisia

- esinepoistojen jälkeen selkiytetään näyttelyä siten, että esineiden kronologinen järjestys tulee selkeästi esille
- lisäksi kampaamo- ja parturivälineiden erotetaan selkeästi omiksi ”osastoikseen”, esimerkiksi siten, että pitkänomaisessa huonetilassa kampaamoesineet ovat toisella ja parturiesineet toisella sivulla
- lisätään oikealla seinällä olevia valokuvasuurennoksia koskeva tekstiplanssi, jossa kerrotaan kampaamotoiminnasta Commercen talossa Tampereella, lähteenä voidaan käyttää esimerkiksi julkaisua: Aimo Holmala; Keskustorin kiinteistöt – vuosisata kaupunkikuvaa

suutari (kuvat 45 - 49)

Parturi-kampaamohuoneen jälkeen seuraavaan huonetilaan sijoitettu suutarin elämästä kertova näyttely kaipaa uudistamisen sijaan esineistön puhdistamista ja raikastamista kohtamalla näytteille asettelua

- ❖ näytteille asetetun esineistön suojaksi hankitaan pleksiseinäkkeitä

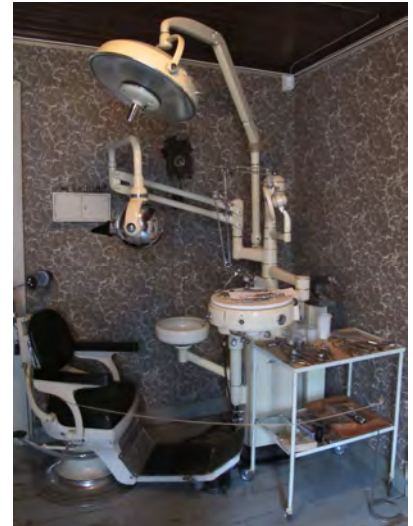
hammaslääkäri

Suutariesineistön jälkeen näytteille on asetettu hammaslääkärin tuoli ja muuta hampaiden hoitoon tarvittavaa välineistöä

- ❖ hammaslääkäri-aineisto suositellaan siirrettäväksi muualle esim. koulu- tai vastaaviin tiloihin

sotaveteraanien perinnekammari (kuvat 50 - 52)

Perinnekammarin esineistön omistaa sotaveteraaniyhdistys. Viime sotiin liittyvän esineistönsä vuoksi perinnekammari poikkeaa aihepiiriltään Museoraitin muista, erityyppisten ammattien harjoittamiseen liittyvän esineistön esittelemiseen keskittyneistä kokonaisuuksista. Lempäälä-Seuran linjauksen mukaan perinnekammari halutaan edelleen säilyttää Museoraitilla.

- ❖ esillä olevista esineistä muutamia on kirjattu Museoraitin pääkirjaan, suositeltavaa on selvittää esineiden omistussuhteet
- ❖ selkiytystä edellyttää myös perinnekammarin käyttämän tilan laajuus, jonka mukaan yhdistys maksaa vuokraa Lempäälä-Seura ry:lle

takaporstua (kuva 53)

Rakennuksen pihanpuoleiseen takaporstuaan on kerätty Museoraitille lahjoitettua agraaria kotitalousesineistöä. Takaporstua ei kuitenkaan ole paras mahdollinen paikka ko. esineille.

- ❖ etsitään parempi paikka ko. kotitalousesineistölle

*

Samalla kun esineitä käsitellään, tarkistetaan, että ne ovat numeroitu asianmukaisesti. Mikäli näin ei ole, suoritetaan numerointi kunkin esineen materiaalista riippuen sille sopivalla tavalla (ks. Museo suunnitelma 2005, s. 26) Huomioitavaa näyttelyiden uudistamis-

sa on, että kaikkea ei tarvitse tehdä samalla kertaa eikä edes samana vuonna. Tämä tarkoittaa, että työn ja sen rahoituksen voi jakaa usealle vuodelle.

Kuokkalan museoraitille ensi vuonna (2014) laadittavassa kokoelmapoliittisessa ohjelmassa tullaan esittämään suuntaviivoja Museoraitin kartuntapolitiikalle. Koska kaikki eivät voi kerätä kaikkea, esineiden vastaanottamista tulee rajata ja kunkin museon valita oman toimintansa kannalta keskeiset kartunnan kohteet. Kokoelmapoliittinen ohjelma tulee siis olemaan työväline, jonka avulla kokoelmia kartutetaan ja tehdään valintaa vastaanotettavasta esineistöstä ennen kaikkea lahjoitusten yhteydessä.

4. OPASTUS

Nykyisellään Museoraitin näyttelyvieras saa tietoa näyttelyistä ja niiden esineistöstä ainoastaan vieraan kanssa museotiloissa kulkevalta oppaalta, sillä näyttelytiloissa ei ole tekstitystä. Vierailija ei voi myöskään kulkea museorakennuksissa itsenäisesti ilman opasta. Käytännössä kierros museotiloissa tiloissa tapahtuu niin, että kävijän maksettua pääsymaksun kauppamuseossa, opas lähtee vieraan kanssa kierrokselle avaten ja sulkien museorakennusten ovia kierroksen edetessä.

Lempäälä-Seura on viime vuosina palkannut historian yliopisto-opiskelijoita kesätyöntekijöiksi/oppaiksi, mikä on sinänsä hyvä ratkaisu. Kesäaikaan Museoraitin ollessa avoinna työvuorossa on pääsääntöisesti kaksi opasta. Toisen oppaan ollessa noin tunnin kestoisella kierroksella museovieraan kanssa, mahdollisen seuraavan kävijän on odotettava edellisen kierroksen päättymistä. Vaihtoehtoisesti toinenkin opas lähtee kierrokselle sulkien kauppamuseon, jolloin sen ulko-ovelle on jätettävä tilanteesta kertova lappu. Kyseinen käytänte on jähmeä eikä kovin asiakasystävällinen. On myös huomioitava, että Museoraittia esitellään Pirkanmaan maakuntamuseon tuottamassa Museokompassi –portaalissa. Museoraitin esittelyssä ei kuitenkaan mainita museokäynnin tapahtuvan ainoastaan oppaan kanssa. Käytänte on saatujen tietojen mukaan on herättänyt joissakin kävijöissä ärtymystä, sillä osa vierailijoista haluaa tutustua näyttelyihin nimenomaan itsenäisesti.

Opastus-/tekstityskysymys on yhdessä säilytystilaongelman kanssa keskiössä ratkaistaessa Museoraitin tulevaisuutta. Ratkaisuun liittyy olennaisesti lisäksi Tuiskun talon tuleva käyttö. Nämä kolme asiaa kytkeytyvät toisiinsa seuraavasti. Mikäli Tuiskun talosta saadaan Museoraitin esineistölle säilytystilaa, esineistö museorakennuksista vähenee ja näyttelyt voidaan asettaa näytteille siten, että itsenäinen kulkeminen tiloissa mahdollistuu. Tuiskun taloon voitaisiin siirtää myös lipunmyynti sekä muu myynnissä oleva aineisto: kirjat, postikortit, makeiset ym.

Jos päädytään yllä olevaan, tekstitys näyttelytiloissa voidaan toteuttaa monella eri tavalla kuitenkin niin, ettei se häiritse autenttista tunnelmaa esimerkiksi kauppapuodissa. On myös muistettava, ettei mahdollisuus omatoimiseen rakennuksissa kulkemiseen ja näyttelyiden tekstitys sulje pois mahdollisuutta järjestää opastettuja kierroksia. Yksi vaihtoehto on myös, että joihinkin rakennuksiin pääsee vain oppaan kanssa, tällainen voisi olla Tuiskusta kauimpana sijaitseva Ajokalumuseo.

Mahdollisessa uudessa tilanteessa, jossa kävijät vierailisivat omatoimisesti museorakennuksissa, voitaisiin pohtia siirtymistä tarrapääsylippuun (vrt. Vapriikki).

5. MUSEON TOIMINTAOHJEET

Kuokkalan museoraitti on iso paikallismuseo, tämän koko-
luokan museolla tulisi olla selkeästi määritelty vastuuhenkilö. Nykyisin Museoraitin ollessa avoinna museotoiminnasta vastaavat kesäoppaat. Oppaiksi on palkattu pääasiassa opiskelijoita, heille on annettu suuri vastuu museon ”pyörittämisestä”. Oppaita varten on laadittu kirjallisia ohjeita, myös opastusta varten on laadittu kiitettävästi ohjeistusta. Tästä huolimatta suositellaan laadittavaksi kirjalliset toimintaohjeet siten, että ne koskevat ”kaikkea mahdollista”. Mikä tarkoittaa muun muassa ohjeita koskien toimenpiteitä Museoraitin avautuessa keväällä ja sulkeutuessa syksyllä. Lisäksi kirjataan ohjeet liittyen museorakennusten siivoukseen, kokoelmien huoltoon ja puhdistukseen sekä yleisö

Hiidentien muistopaasi

toimintaan (vierailujen ajanvaraus, laskutus). Myös yhteystiedot normaalitoiminnan sekä kiinteistönhoidon ja hätätilanteiden varalta on tärkeää kirjata.

- ❖ kirjalliset toimintaohjeet voivat olla yhdessä kansiossa tai erillisissä, aihekohtaisissa käsikirjoissa
- ❖ toimintaohjeita varten selkiytetään käytäntö ryhmävarausten kirjaamisesta (koskien erityisesti varsinaisen aukioloajan ulkopuolella olevia)

6. VITRIININÄYTTELYT

Museoraitin kokoelmista on mahdollista koostaa Museoraitin ulkopuolella, julkisissa tiloissa esillä olevia pienoisenäyttelyitä. Runsaslukuinen esinevalikoima mahdollistaa useista aihepiireistä koostetut ja usealle kohderyhmälle kohdistetut näyttelyt.

Pienoisnäyttely voi olla johonkin tiettyyn paikkaan (mm. vanhainkoti, kirjasto, päiväkot, koulu, Ideapark) suunniteltu. Sen aineisto voi olla esillä vitriinissä tai se voi olla koottu esimerkiksi matkalaukkuun. Pieni näyttely voi olla luonteeltaan myös kiertonäyttely, jota varten suunnitellaan materiaaliin sopiva kuljetuspakkaus, kuljetusvälineenä toimiva pakkaus voi olla myös osa näyttelyn sisältöä.

Pienois- ja kiertonäyttelyin edistettäisiin Museoraitin ympärivuotista toimintaa, lisäksi ne lisääisivät sen tunnettuutta.

7. MUSEOSILTA

Vesireitit, järvet ja joet olivat tärkeimpiä kulkureittejä pitkään. Varhaiset maakulkureitit olivat käytön synnyttämiä, usein kuivia kankaita ja harjuja myötäileviä kävely- tai ratsupolkuja. Viimeistään myöhäiskeskiajalla tiedetään niiden varrella olleiden kahlaamattomien vesiesteiden ylittämiseen käytetyn lauttoja ja losseja. Sellaisilla on ylitetty Kuokkalankoskeakin. Sittemmin lautat korvattiin silloilla.

Kartta vuodelta 1781. Kuokkalankoski vasemmalla kuvan yläosassa.

Ei tiedetä milloinka ensimmäinen silta on rakennettu Kuokkalankosken yli. Ennen kuin maantie ja kosken ylittävä silta on siirretty nykyiselle paikalleen, ylävirran puolella ehti olla useita siltoja. Viimeisin maantiesiltana ja loppuvaiheessa kävelysiltana toiminut silta purettiin 1940-luvulla. Jäljelle jäivät vielä nykyäänkin koskessa oleva virtapilari sekä maatuet.

Osoituksena hyvinkin vanhoista teistä on pidetty viimeistään varhaiskeskiajalle ajoittuvaa kulttipaikkoihin liittyvää hiidentie-nimistöä. Tuolloin useita hiidentieksi kutsuttuja maakulkureittejä risteili Varsinais-Suomen, Kokemäenjokilaakson sekä Lounais- ja Sydän-Hämeen alueella. Eräs niistä johti Pirkkalan, Lempäälän ja Akaan kautta Vanajaveden seudulle. Lempäälässä tie

kulki Kuokkalan kautta, osoittaen kylän merkityksen tärkeänä liikennepaikkana.

Lempäälän alueella hiidentien jäljellä olevista osuuksista Kuokkalankosken ylittävä osuus on merkittävin. Se on noin kilometrin pituinen kulki kosken eteläpuolella nykyisinkin Hiidentie-nimisenä. kunnassa virisi 1980-luvulla hanke, jonka tavoitteena oli Hiidentien nimeäminen museotieksi ja näin osaksi Suomen tiemuseota. Nimeämisen keskeisin ehto on 1940-luvulla puretun sillan uudelleenrakentaminen entisen kaltaisena.

- ❖ Hankitaan rahoitus ja rakennetaan yllä mainittu silta – sillan myötä Kuokkalan kulttuurialueella vierailevalle konkretisoituu aiempaa paremmin kuin Eskolan kauppa, Ollila ja Tuiskun talo ovat aikanaan muodostaneet vilkkaan risteyspaikan, kun Kuokkalan kosken yli mennyt silta yhdisti Hiidentien – luonnollisesti silta tarjoaa paitsi kuntalaisille myös matkailijoille uuden kosken ylityspaikan

- ❖ Lempäälän kunta on teettänyt 1991 sillan alkuperäisiä piirustuksia noudattavan puurakenteisesta, kevyelle liikenteelle tarkoitetusta sillasta

8. TYÖVÄENPERINTEEN MUSEO

Lempäälän työväenperinteen kannatusyhdistys ry:n kokoelmista koostettu näyttely on ollut esillä Työväenperinteen museo –nimisenä entisen asemarakennuksen tiloissa. Museon käytössä on ollut kaksi huonetta + keittiöksi sisustettu pieni tila. Vanhalla asemalla toimii myös Käsityökeskus, jolle Työväenperinteen museo on nyt antanut lisätilaa väistymällä asemarakennuksesta. Näyttelytiloista luopumisen ehtona on ollut, että Lempäälän kunta osoittaa vastaavat tilat toisaalta. Tällä hetkellä osa museon esineistöstä ja muusta materiaalista on väliaikaisesti säilytettävänä Tuiskun talossa, osa on Lempäälän lukion kellaritiloissa.

Luonteva ja pinta-alaltaan riittävä vaihtoehto yllä mainitun aineiston näyttelytilaksi on Tuiskun talon ensimmäisen tai vaihtoehtoisesti toisen kerroksen iso huone rakennuksen eteläsivulla. Aihepiiriltään Työväenperinteen museo sopisi hyvin Museoraitille ja täydentäisi museokokonaisuuden antia.

9. SAKKOLA - MUSEON TULEVAISUUS

Eskolan kauppapuotirakennuksen vieressä sijaitsevan Sakkola-museon toimitilat ovat 1945 valmistuneessa, entisessä asuinrakennuksessa, jonka rakentamiseen on käytetty paikalta puretun Erkkilän tilan navetan hirsiä. Sakkola-säätiö vuokralaisena rakennuksessa. Tuiskun talon kanssa se edustaa jälleenrakennuskauden rakentamista.

Museotiloina toimii osa rakennusta, umpikuisti, eteinen, kaksi asuinhuonetta ja keittiö. Lisäksi talon WC on Museoraitin kesätyöntekijöiden käytössä. Näyttelytilat eivät ole parhaat mahdolliset, ja kun kiinteistö on saadun tiedon mukaan myynnissä, nykyinen tilanne ei kokoelmien esilläpidon kannalta ole hyvä. Koska museon näyttelyaineisto herättää kuitenkin kiinnostusta, olisi Sakkola-säätiön kanssa hyvä pohtia uutta näyttelytilaa mikäli nykyinen menetetään.

10. AJOKALUMUSEON TULEVAISUUS

Kuokkalan kylä on ollut koskesta johtuen erityisesti myllyjen mutta myös pajojen kylä, sillä myllyissä tarvittiin erilaisia raudasta valmistettuja osia. Museoraitin Ajokalumuseo toimii 1800- ja 1900-luvun vaihteessa valmistuneessa, tavallista maasepän pajaa kookkaamassa rakennuksessa. Syynä isompaan kokoon on, että ensimmäinen rakennuksessa toiminut, kolmannen polven seppä Kustaa Aleksanteri Koskinen valmisti siinä ajokaluja myllyjen toiminnan päätyttyä. K. A. Koskisen verstaas oli aikanaan Hämeen läänin huomattavimpia ajokalujen valmistajia.

Rakennus on osittain maapohjainen ja lämmittämätön. Näistä johtuen se on ongelmallinen näyttelytilaksi. Sitä vaivaavat jatkuvat kosteusongelmat, jonka seurauksena rautaesineissä on alkanut ruostumisprosessi, lisäongelmana on sitkeänä jatkunut tuhohyönteisesiintymä. Näyttelytilana sen ongelmia lisää runsas esinemäärä, sinne on karttunut esineistöä, joka ei alun perin ole kuulunut pajaan.

Ajokalumuseon ongelmiin on esitetty ratkaisuja aiemmin muun muassa 2005 laaditun Museosuunnitelman sivuilla 19 ja 23. Yksi keskeinen tekijä ongelmien ratkaisuun ovat säily-

tystilat. Niitä tarvitaan eri syistä museorakennuksesta poistettavalle esineistölle. Pienikokoisia esineitä voitaisiin siirtää Tuiskun taloon, isompikokoisille esineille riittäisi ”karkeampi” tila. Tällaista tilaa on Museoraitin käyttämättömissä rakennuksissa, esimerkiksi Ajokalumuseon vieressä olevaa isokokoista aittaa on mahdollista käyttää säilytystilana kunnostuksen jälkeen.

Ajokalumuseo on yksi keskeisistä elementeistä Museoraitin kokonaisuudessa, sillä on yhtäläinen merkitys kuin Kauppamuseolla kertovuudessa koskien Kuokkalan kylän historiaa. Lisäksi K. A. Koskisen verstaas oli aikanaan Hämeen läänin huomattavimpia ajokalujen valmistajia. Jo pelkästään tästä syystä on suotavaa, että Ajokalumuseon kehittämistä jatketaan, vaikkakin ongelmat nykyisillä resursseilla ovat vaikeasti ratkaistavissa. – Onko Lempäälän kunnalla mahdollista työllistää työvoimaa kunnostamaan/siistimään aittarakennusta? Näiden toimien jälkeen valikoidaan siirrettävä esineistö museon vastuuhenkilön johdolla, museo-oppaat voivat olla apuna esineiden siirtämisessä.

11. OLLILAN TALO

Vastapäätä Kauppamuseota Kuokkalantien toisella puolella sijaitsee Ollilan tilan päärakennus. Ollilan itäpuolella on Hakkari. Molemmat edustavat entisen kyläraitin vanhinta asutuskerrostumaa. Tilojen varhaisimmat tiedot ovat vuodelta 1540. Nykyään kartanon nimikkeellä tunnettu Villa Hakkari on aikoinaan ollut vauras maatila. Hakkaria ei synty- eikä asutushistoriansa perusteella määritellä varsinaiseksi kartanoksi, vaikka se on ollut säätyläisten asuttama osan elinkaarestaan. Päärakennus on valmistunut 1800-luvun alkupuolella. Useiden omistajien jälkeen Lempäälän kunta osti Hakkarin 1988. Tämän jälkeen rakennuksessa tehtiin peruskorjaus ja se muutettiin ravintolakäyttöön. Huopakate uusittiin vuonna 2020. Muilta osin korjaukset olleet vähäisiä. Ravintola Villa-Hakkari toimii suurimman osan vuotta tilausravintolana ja vuodesta 2021 alkaen Yhteisöjen talona, joka on kuntalaisten matalan kynnyksen kohtaamispaikka. Hakkarin kartanon pihapiirissä kosken rannassa oleva vanha sauna- ja asuinrakennus on kiireellisten korjaustoimenpiteiden tarpeessa.

Ollilaa idästä päin lähestyttäessä tilan ensimmäinen rakennus on suurikokoinen, Kuokkalantiehen rajoittuva, itä-länsisuuntainen navetta. Pihamaan vastakkaisella puolella on navetan kanssa samansuuntainen päärakennus vuodelta 1850. Vuosien varrella rakennukseen on tehty muutoksia, muun muassa sitä on lyhennetty. Lyhennyksestä huolimatta se on edelleen pitkänomainen, punamullalla maalattu, komea rakennus. Raittia vasten olevassa päädyssä on muuta rakennusta matalampi jatke, pihanpuoleisen julkisivun keskellä on umpikuisti, jossa on koristeelliset ikkunat. Yllä mainittujen lisäksi Ollilan pihapiirissä on kaksi aittaa, liiterirakennus sekä kosken rannassa saunarakennus.

Kuokkalan raitilla oli viimeistään 1900-luvun alusta alkaen tapana, että talojen tontit aidattiin. Raitin muiden talojen tapaan Ollilankin piha-alue on ollut aidalla tietä vasten rajattu. Puinen rima-aita oli punamullattu. Aidassa olleet rautaportit oli valmistettu K. A. Koskisen pajassa. Aitaa ja portteja ei enää ole, mutta portinpylväät ovat edelleen paikoillaan. Ollilan tilan pihapiiri on ehkä arvokkain talonpoikaiskulttuuria edustava rakennetun ympäristön kohde Museoraitin ja koko Kuokkalankosken kulttuurialueen tulevaisuuttakin ajatellen. Tila on ollut nykyisen omistajasuvun omistuksessa 1800-luvulta lähtien ja mahdollisessa omistajanvaihdostilanteessa tulisi varmistua rakennuskokonaisuuden säilymisestä historiallisessa asussaan.

12. SUOSITUKSET

- ❖ Aitous, erityisesti Kauppamuseossa -> korostetaan sitä mikä on alkuperäistä
- ❖ Säilytystilat -> edellytys museotoiminnan kehittämiseksi, kunnostetaan Tuiskun taloa soveltuvaksi Museoraitin käyttöön ja Työväenperinteen kannatusyhdistyksen näyttelytilaksi
- ❖ Tärkeysjärjestys -> on viimeisiä hetkiä aloittaa kokoelmin huoltaminen
- ❖ Pitkäjänteisyys -> kaikkea ei tarvitse tehdä kerralla/samana vuonna
- ❖ Vastuhenkilö(t)
  - selkiytetään kunnan ja Lempäälä-Seuran keskinäiset roolit museotoiminnassa
  - vastuuhenkilön tulee seurata museorakennusten kuntoa
  - ohjeistaa kesätyöntekijöitä, ensisijainen vastuu museotoiminnasta myös kesäisin on vastuuhenkilöllä
  - tarkastetaan kesätyöntekijöiden ohjeistus ja että esineet on laitettu kesätyöntekijöiden ohjeistuksen mukaisesti
- ❖ Paikallismuseon työkirja -> otetaan käyttöön Paikallismuseon työkirja, joka on uusi museoviraston julkaisema työväline museoiden kehittämistä varten – työkirjaa voidaan käyttää/täyttää ainakin alkuvaiheessa yhdessä Pirkanmaan paikalliskulttuuritutkijan kanssa
- ❖ Kesätyöntekijät -> palkataan kesätyöntekijöiksi ensisijassa museoalan/museologian opiskelijoita
- ❖ Rahoitus -> pitkäjänteisen museonhoidon turvaamiseksi varataan vuosittain määräraha Lempäälän kunnan budjettiin Kuokkalan museoraittia varten, kyseinen rahoitus kohdistetaan Museoraitin museonhoidollisiin toimenpiteisiin ja rakennusten kunnossapitoon
- ❖ Lämmitys -> varmistetaan peruslämmitys Kauppamuseo- ja Parturikampaamomuseota koskien, lisäksi tulevissa säilytystiloissa (Tuiskun talo?) tulee olla peruslämpö
- ❖ Yleisökäymälä -> Museoraitti ei voi pitkällä aikavälillä toimia Sakkola-museon tai Hakkarin kartanon tarjoamien wc-tilojen varassa
- ❖ Visuaalinen ilme -> suunnitellaan Museoraitille logo
- ❖ Esite -> huolehditaan, että jaossa oleva Museoraitin esite on aina ajantasainen
- ❖ Korvataan paperinen pääsylippu tarralla, jossa on Museoraitin logo

- ❖ Museonhoidossa tarvittavia välineitä voi hankkia: Museoiden Hankintakeskus, Saajaajankatu 20-22 E 3, 00880 Helsinki. Tuotetilaukset sujuvat kätevimmin puhelimitse, puhelinpalvelu toimii ti-to klo 12-15, puh. 045 803 1330. (yritys on sama, joka toimi aiemmin Tampereen Tesomalla)
- ❖ Hankitaan ”ötökkäänsoja”, ansa on käteväkäyttöinen, materiaaliltaan pahvia ja hinnaltaan edullinen. Ansa voi tiedustella: Anticimex Oy, aluevastaava Hannu Peltonen, puh. 020 7495646
- ❖ Kevytrakenteinen silta tai vähintään opastaulu kertomaan sillasta ja Hiidentiestä -> Kuokkalan historia/kaupan sijainti tulee ymmärrettävämmäksi
- ❖ Viitoitus -> selkiytetään alkaen Hakkarin kartanolta
- ❖ Viihtyisä ympäristö -> Kauppamuseon piha ei houkutteleva museokäynnille:
  - sorapinta etupihalla – suositellaan nurmipintaa yksityispuolen edustalle
  - roska-astiat – ovatko kaikki välttämättömiä?
  - museo- ja infokyltit rakennuksen seinässä
  - penkki ja iso kukkaruukku puotirakennuksen tyyliin sopimattomat
  - bensiininjakelulaite kunnostuksen tarpeessa, metallikyltti ruosteessa
- ❖ Hyödynnetään museorakennusten keskellä olevaa pihamaata -> perustetaan ryytimää, jonka hoidosta sovitaan erikseen
- ❖ Kauppamuseon sekä Parturi-kampaamomuseon etupihat tai osa niistä rajataan tiealueesta säleaidalla

- ❖ Kauppamuseon etupihalla oleva penkki -> korvataan vastakkain istuttavalla puutarhakeinulla
- ❖ Tuotteita -> hyödynnetään vanhaa reseptivihkoa, esim. piparkakut
- ❖ Nimi -> käytössä olevaa sekavahkoa nimikäytäntö selkiytetään niin, että kokonaisuuden nimi on Kuokkalan museoraitti, jonka muodostavat kauppuoti, paja, par-

turi-kampaamo, suutarinverstas, sotaveteraanien perinnekammari, ja Puskeman Kustaan tölli

- ❖ **Tavoite: kun museovieras astuu museon rakennuksiin, hän aistii, haistaa ja melkein maistaa missä ajassa hän on - muistoihin saa koskea!**

LÄHTEET

Kaivanto Kirsi. Kuokkalankosken kulttuurialue, Museosuunnitelma, 2005.

Lyytinen, Hanna, Kuokkalankosken kulttuuriympäristön hoito- ja kehittämissuunnitelma, 2005.

KUVAT

Kaivanto Kirsi, Pirkanmaan maakuntamuseo

Vuoden 1781 kartta, alkuperäinen lähde Tukholman sota-arkisto

Lempäälä-Seura ry

KARTTALIITE

Kuokkalankosken kulttuuriympäristön hoito- ja kehittämissuunnitelma, 2005, Arkkitehtitoimisto Hanna Lyytinen ky, Havainnekuva nykytilanne, osa

KUVALIITTEET

Täydennetty 2021 Jari Lehtinen, Reetta Lepistö